

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2014-2020 STOWARZYSZENIA - LGD „BĄDŹMY RAZEM”

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
Operacja realizowana przez Stowarzyszenie - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem” współfinansowana ze środków Unii Europejskiej i środków krajowych
w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w ramach Poddziałania 19.1. Wsparcie przygotowawcze osi IV LEADER
Instytucja zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
– Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Węgrów, ~~grudzień 2018 roku~~ **marzec 2019 rok**

Spis treści

Rozdział I. Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania	3
Forma prawna i nazwa stowarzyszenia	3
Obszar Lokalnej Grupy Działania	3
Grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy	5
Potencjał LGD	6
Reprezentatywność LGD.....	6
Zasady funkcjonowania LGD i potencjał ludzki	7
Rozdział II. Partycypacyjny charakter LSR.....	8
Rozdział III. Diagnoza obszaru i opis ludności	13
Uwarunkowania przestrzenne.....	13
Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	16
Zasoby pracy.....	18
Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	22
Działalność sektora społecznego	24
Warunki przyrodnicze i zasoby naturalne	24
Uwarunkowania turystyczne	25
Uwarunkowania historyczno-kulturalne.....	26
Rozdział IV. Analiza SWOT oraz konsultacje i badania związane	27
Rozdział V. Cele i wskaźniki	32
Rozdział VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	52
Rozdział VII. Plan działania	53
Rozdział VIII. Budżet LSR.....	53
Rozdział IX. Plan komunikacji	53
Rozdział X. Zintegrowanie	54
Rozdział XI. Monitoring i ewaluacja.....	56
Rozdział XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	57
Wykaz wykorzystanej literatury	58
Załączniki.....	59
Załącznik 1 - Procedura aktualizacji LSR	59
Załącznik 2 - Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu	60
Załącznik 3 - Plan działania wskazujący harmonogram osiągania wskaźników produktu	69
Załącznik 4 - Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia.....	74
Załącznik 5 - Plan komunikacji	75

Rozdział I. Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania

Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Zgodnie z unijnym rozporządzeniem (WE) 1303/2013, w latach 2014-2020 **rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS)** jest wspierany ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), określany nazwą LEADER kierowany jest przez lokalne grupy działania (LGD), w których skład wchodzi przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców, przy czym na poziomie podejmowania decyzji ani władze publiczne – określone zgodnie z przepisami krajowymi – ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu. RLKS może być wspierany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) lub Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR). Podstawowe reguły RLKS przewidziane są w Umowie Partnerstwa, przyjętej przez Komisję Europejską w dniu 23 maja 2014 r. będącym dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w ramach trzech polityk unijnych: polityki spójności, wspólnej polityki rolnej (WPR) i wspólnej polityki rybołówstwa (WPRyb) w Polsce w latach 2014-2020. Kształt i sposób realizacji RLKS realizowanego ze środków EFRROW determinują zapisy Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, zatwierdzonego decyzją KE z dnia 12 grudnia 2014 r. Unijny pakiet legislacyjny, w którym określono ramy prawne i strategiczne wydatkowania środków wsparcia unijnego obejmuje w szczególności rozporządzenie podstawowe wydawane przez Parlament Europejski i Radę (UE) oraz rozporządzenia wykonawcze i delegowane wydawane przez KE (UE). Pośród rozporządzeń podstawowych należy wskazać rozporządzenie ogólne (UE) nr 1303/2013 oraz rozporządzenie (WE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005. Na poziomie krajowym ramy określające warunki realizacji RLKS stanowią przede wszystkim ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020, ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności oraz ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Zgodnie z Umową Partnerstwa, RLKS może być realizowane na obszarach wiejskich. Jedną lokalną strategią rozwoju będzie realizowana na obszarze zamieszkanym przez minimum 30 tys. mieszkańców z obszarów wiejskich i maksimum 150 000 mieszkańców oraz obejmować będzie obszar przynajmniej 2 gmin, których obszary stanowią (bądź zawierają) obszary wiejskie. Skład stowarzyszenia wypełnia warunki określone art. 34 ust. 3 rozporządzenia (WE) 1303/2013. LGD składa się z przedstawicieli władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych, gospodarczych oraz mieszkańców – zgodnie z art. 34 ust. 2 rozporządzenia (UE) nr 1303/2013. Władzami LGD są Walne Zebranie Członków, Rada, Zarząd, Komisja Rewizyjna. Nadzór nad stowarzyszeniem zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności sprawuje Marszałek Województwa Mazowieckiego. **Lokalna Strategia Rozwoju (LSR) opracowana i wdrażana przez LGD jest strategią, jednofundusową, czyli współfinansowaną jednego funduszu Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) realizującym cele Umowy Partnerstwa. Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem” jest stowarzyszeniem powstałym z inicjatywy lokalnych samorządów gmin Łochów, Korytnica i Stoczek w sierpniu 2008 roku. Siedzibą stowarzyszenia jest Węgrów. Stowarzyszenie zarejestrowane zostało w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 29 sierpnia 2008 r. pod numerem KRS 0000312685. Stowarzyszenie nie prowadzi działalności gospodarczej.**

Obszar Lokalnej Grupy Działania

Obszar LSR tworzy dziesięć sąsiadujących ze sobą gmin województwa mazowieckiego, powiatu węgrowskiego: gm. Łochów, Stoczek, Korytnica, Liw, Miedzna, Wierzbno, Grębków, Sadowne, miasto Węgrów oraz jedna z powiatu sokołowskiego: gm. Bielany. Skład stowarzyszenia wypełnia warunki określone art. 34 ust. 3 rozporządzenia (WE) 1303/2013. Obszar LSR obejmuje cały powiat węgrowski i część powiatu sokołowskiego. Obszar LGD obejmuje 133 083 ha, 270 miejscowości i 241 sołectw, położony jest w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego. Łączna liczba ludności zamieszkującej obszar LSR wynosi ponad 71 tys. osób (71 327 osób). Najliczniej zaludnionymi

gminami są Łochów (17 962) oraz Węgrów (12 796). Najmniej licznie zamieszkałe są gminy Wierzbno (2 930), Bielany (3 731) oraz Miedzna (4 033). Świadczy to o znacznym zróżnicowaniu wielkości gmin mierzonej potencjałem ludności. Gęstość zaludnienia na obszarze LGD wynosi 45 os./km² podczas gdy gęstość zaludnienia w województwie mazowieckim wynosi 150 os./km². Świadczy to o stosunkowo niskiej liczbie ludności obszaru. Liczba ludności w przeciągu ostatnich 3 lat spadła, co jest wynikiem utrzymującego się przez lata niskiego przyrostu naturalnego.

MAPA 1 OBSZAR LSR LGD BĄDŹMY RAZEM

Źródło: Opracowanie własne

Średni udział kobiet w liczbie mieszkańców obszaru, LGD wynosi średnio 50,1%, czyli proporcja liczby kobiet i mężczyzn jest zrównoważona, co ogranicza problemy społeczne na tym polu. W poszczególnych gminach, takich jak: Węgrów oraz Łochów większą liczbę mieszkańców stanowią kobiety. Natomiast w gminach Korytnica oraz Wierzbno przeważają mężczyźni. Powierzchnia gmin członkowskich obszaru LSR jest zróżnicowana, od ok. 3,5 tys. ha w gminie Węgrów do prawie 20 tys. ha w gminie Łochów.

TABELA 1 PODZIAŁ TERYTORIALNY OBSZARU LSR

Nazwa gminy	Powierzchnia gminy (ha)	Liczba miejscowości	Sołectwa	Liczba ludności
Węgrów	3 551	-		12 796
Grębków	13 076	29	28	4 553
Korytnica	18 032	43	41	6 464
Liw	16 947	25	23	7 616
Łochów	19 622	37	31	17 962
Miedzna	11 601	14	13	4 033
Stoczek	14 454	26	22	5 176
Wierzbno	10 320	32	31	2 930
Sadowe	14 473	29	23	6 066
Bielany	11 007	30	29	3 731
Razem	133 083	265	241	71 327

Źródło danych: GUS BDL [dostęp 31.12.2013 r.]

Grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy

Obecny, ale także przyszły, rozwój obszaru LSR jest silnie determinowany przez sytuację społeczno-gospodarczą regionu. Analiza danych statystycznych i badania obszaru zlecone przez LGD¹ pozwoliły na identyfikację grup defaworyzowanych mających utrudniony dostęp do lokalnego rynku pracy na obszarze LSR. Z uwagi na bezrobocie na obszarze LSR (na poziomie 8,5% w grupie osób w wieku produkcyjnym), które jest podobne jak średnia dla kraju (8,5% w 2013 roku) grupą defaworyzowaną są przede wszystkim osoby bezrobotne. W ramach tej grupy należy wskazać jednak pewne grupy szczególnie narażone na problem długotrwałego bezrobocia. Analiza danych z PUP Powiatu węgrowskiego wskazują, że do tej grupy zaliczyć należy przede wszystkim osoby długotrwale bezrobotne, mające największe trudności z wejściem na rynek pracy. Do grupy defaworyzowanej obszaru LSR zaliczyć należy **młodzież** (osoby poniżej 24 roku życia), zamieszkującą obszar LGD, której liczba wynosi 1084 (powiat węgrowski) oraz 797 (powiat sokołowski). Opierając się na obserwacjach przeprowadzonych w poszczególnych gminach, a także kontaktując się z nauczycielami jak i samymi uczniami podczas przeprowadzonych debat młodzieżowych w gimnazjach z terenu LGD, zauważono, iż powinna zostać stworzona oferta na zajęcia pozalekcyjne pozwalające rozwijać pasje dzieci na terenie ich własnych miejscowości bez konieczności dojazdu do miejsca zajęć – oferta spędzania czasu wolnego, dostosowana do specyfiki, zainteresowań gimnazjalistów z terenu poszczególnych gmin. Bezrobocie wśród młodzieży nie jest jedynie problemem braku pracy, ale także brakiem możliwości prawidłowego funkcjonowania społecznego i udziału w życiu społeczności lokalnej. Młody człowiek, który nie posiada pracy w zwiększonym stopniu jest narażony na demoralizację, nałogi i uleganie różnym patologiom. Osoba młoda bez pracy to osoba potencjalnie zagrożona wykluczeniem społecznym. Zarówno uczestnicy wywiadów fokusowych: przedsiębiorcy jak i pracownicy w GOPS z terenu LGD wskazywali na istnienie dwóch grup wśród osób młodych: do pierwszej zostały zaliczone te osoby młode, które wchodzą na rynek pracy szybko i z powodzeniem w postaci trwałego zatrudnienia, do drugiej grupy te osoby młode, dla których wejście na rynek pracy związane było z trudnościami, często nie do pokonania, co w efekcie kończyło się bezrobociem, przekształcającym się nawet w bezrobocie długookresowe. Wg opinii uczestników wywiadów fokusowych na szanse otrzymania pracy przez osoby młode wpływa cały szereg uwarunkowań wynikających z czynników obiektywnych, powiązanych z funkcjonowaniem rynku pracy, jak i subiektywnych – wynikających z samych zainteresowanych, środowiska, w którym żyją. Kolejną grupę defaworyzowaną stanowią **osoby powyżej 45 roku życia**; na obszarze LSR mieszka takich osób ponad 1 122 (powiat węgrowski) oraz 748 (powiat sokołowski). Pośród tej grupy bezrobotnych notuje się negatywną tendencję wzrostową liczby bezrobotnych. Wg opinii tej grupy przyczynami niskiej aktywności zawodowej powyżej 50 roku życia jest m.in. trudna sytuacja na rynku pracy, wysokie bezrobocie, trudne warunki gospodarowania i wysokie koszty pracy powodują, które wpływają na niską podaż nowych miejsc pracy. Ponadto dynamiczny rozwój nowych technologii powoduje, że bardzo często pracodawcy pozbywają się osób powyżej 50 roku życia, które tych technologii nie znają. Również na takie uwarunkowania wskazuje badanie *Wies czy globalna wioska*, przeprowadzone na zlecenie MKiDN w 2013 roku przez firmę Agrotec z Warszawy². Do grupy defaworyzowanej na rynku pracy zaliczyć należy również **kobiety, wchodzące/powracające na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowaniem dziecka to grupa kobiet, które odbyły urlop macierzyński lub wychowawczy i planują powrót na rynek pracy posiadając dziecko do lat 7, jednak nie mają zatrudnienia**. Grupa składa się z kobiet, które bądź to same zwolniły się ze względu na poród i opiekę nad małym dzieckiem, bądź to zostały zwolnione z zakładu pracy i w ostatnim czasie zajmowały się wychowywaniem dziecka. W grupie tej znajdują się również kobiety, które dopiero wchodzą na rynek pracy po urodzeniu i wychowaniu dzieci. Okres pozostawania bez pracy jest dla osób z tej grupy istotną luką w życiu zawodowym i edukacyjnym. Niestety LGD nie posiada danych dotyczących wielkości grupy. Badając potrzeby tej grupy LGD przeprowadziło krótkie wywiady indywidualne i wywiad grupowy. Badanie ściśle wiązało się z sytuacją osób badanych – przedstawicielki tej grupy chętnie wzięły w nim udział, ponieważ wiązało się ono bezpośrednio z sytuacją wychowywania dzieci. Do grupy tej dotarto „metodą śnieżnej kuli” (jedna badana osoba wskazała następną osobę z tej grupy). Opierając się na Raporcie MPiPS z 2007 roku (badania przeprowadzone na reprezentatywnej grupie 978 kobiet) „Wieloaspektowa sytuacja kobiet na miejscu pracy” w grupie tej zdiagnozowano

¹ Analiza uwarunkowań i potrzeb rozwojowych obszaru działania LGD „Bądźmy Razem” POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY RAPORT KOŃCOWY, STREFAPLUS, Warszawa 2015

² Zobacz więcej: <http://www.platformakultury.pl/artykuly/121634-raport-wies-czy-globalna-wioska.html>

takie problemy jak: niechęć do podjęcia pracy w związku z wychowaniem dziecka, powstanie luki w życiorysie zawodowym powodującej brak ciągłości doświadczenia, wzrostu kwalifikacji, uczestnictwa w kształceniu ustawicznym, tzw. Stygmatyzacje, czyli brak chęci zatrudnienia „młodych mam” przez pracodawców. LGD zamierza w okresie programowania 2014-2020 oddziaływać na zidentyfikowane grupy defaworyzowane grupy poprzez poprawę dostępu do zatrudnienia dla osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo, w tym szczególnie osób w trudnej sytuacji na rynku pracy, takich jak kobiety powracające na rynek pracy i długotrwale bezrobotne. Działania LGD będą realizować Priorytet 3 Strategii Europa 2020 *Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną*. W Planie komunikacji LGD zaplanowane zostały metody komunikacji z tymi grupami oraz określone zostały rodzaje operacji, które będą im dedykowane wraz ze wskazaniem udziału finansowego takich operacji w budżecie LSR.

Potencjał LGD

Celem powstania LGD w 2008 roku była realizacja działań na rzecz społeczności lokalnej przy wykorzystaniu środków Leader dostępnych wiejskim organizacjom pozarządowym. Cele działania LGD pozostają aktualne w okresie programowania 2014-2020. Celem stowarzyszenia jest, bowiem działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, aktywizowanie ludności wiejskiej, realizacja lokalnej strategii rozwoju opracowanej przez LGD oraz upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich. LGD jest przygotowane do realizacji LSR na okres programowania 2014-2020. W okresie 2007-2013 LGD wdrażało Lokalną Strategię Rozwoju „Bądźmy Razem” na obszarze trzech gmin członkowskich: Łochów, Korytnica i Stoczek. Diagnoza obszaru LGD Bądźmy Razem oraz analiza SWOT pozwoliła na określenie wizji obszaru oraz wskazanie trzech celów ogólnych LSR 2007-2013. W LSR 2007-2013 wyznaczono trzy cele ogólne: Poprawa, jakości życia i wzrost dobrobytu mieszkańców (1), Odnowa wsi i zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (2), oraz Aktywizacja społeczności lokalnych i wzmocnienie kapitału społecznego (3). Celom ogólnym przypisano sześć celów szczegółowych oraz sześć przedsięwzięć. Cele te spójne były z kierunkami wsparcia wskazanymi w *Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Mazowieckiego 2007-2013* oraz *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku*. W latach 2009-2015 LGD wykorzystało łącznie 4 358 896,00 zł rozdzielone na: Działanie 413. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju – 3 416 432,00 zł (78,38% środków), Działanie 421. Wdrażanie projektów współpracy – 88 356,00 zł (2,03% środków), Działanie 431. Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja – 854 108,00 zł (19,59% środków). W ramach działania 413. Wdrożenie LSR najwięcej środków udostępnionych zostało na działania Małe projekty (60,00%) oraz Odnowa i rozwój wsi (20,00%). Na działanie Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw udostępniono ok. 10,00% środków, a na działanie Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej 10,00%. Najlepszym wyznacznikiem dotychczas realizowanych działań przez LGD jest opinia mieszkańców obszaru przedstawiona w badaniu CATI (N=200). Większość mieszkańców posiadających wiedzę o funkcjonowaniu LGD wskazało, że rezultaty funkcjonowania Stowarzyszenia są pozytywne (45,5% odpowiedzi zdecydowanie/raczej tak, tylko 7,3% odpowiedzi raczej nie). Obszar LGD należy uznać również za spójny terytorialnie, łącznie 77% mieszkańców czuje się średnio lub mocno przywiązana do miejsca zamieszkania, podczas gdy słabo przywiązanych mieszkańców jest tylko 10,5%. W stosunku do poprzedniego okresu programowania 2007-2013 obszar LSR uległ zwiększeniu o gminy: Liw, Wierzbnio, Grębków, Miedzna oraz Bielany, które to gminy należały do Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój”, natomiast gmina Sadowne należała do Stowarzyszenia LGD „Równiny Wołomińskiej”. Wstąpienie nowych gmin do LGD w nowym okresie programowania 2014-2020 wynikało z konieczności objęcia działaniem LGD wszystkich gmin z powiatu węgrowskiego. Gmina Bielany jest powiązana z gminami powiatu węgrowskiego, ponieważ część jej terytorium leży na terenie obszaru Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Poszerzenie terytorium LGD umożliwi wspólną realizację projektów edukacyjnych, ekologicznych i turystycznych dotyczących zagospodarowania rzeki Liwiec. Gmina Bielany jest powiązana z innymi gminami członkowskimi LGD komunikacyjnie i kulturowo.

Reprezentatywność LGD

Na IV kwartał 2015 roku LGD liczyła 124 członków, z czego 88 podmiotów sektora społecznego, 19 podmiotów stanowi sektor gospodarczy, 17 podmiotów sektor publiczny. Wśród członków z sektora publicznego przeważają

zdecydowanie jednostki samorządu terytorialnego (Gminy, Szkoły, Biblioteki i Ośrodki Kultury. Bardzo aktywnym członkiem LGD jest Miejski i Gminny Ośrodek Kultury w Łochowie. Sektor społeczny stanowią głównie Stowarzyszenia, Fundacje, Parafie, Kluby Sportowe, osoby fizyczne, mieszkańcy reprezentujący interesy dotyczące społeczności lokalnej. Wśród przedsiębiorców są firmy: ERGAŚ, ROBSON, MIGUEL i AKWMIR, ABC Firma handlowo Usługowa, JĘDRU, BUSIK, CEL-MED., PEKMED, AUTO-TECHNIKA, DOMEKS, AKPOL, BOMAR 2, ARTBUT, AXAN SP.ZO.O, Pieczarkarnia z obszaru gmin członkowskich LGD zajmujący się usługami dla ludności i działalnością agroturystyczną. Rada odpowiedzialna jest za decyzje w sprawie wyboru operacji. Rada liczy 15 członków w tym: 2 członków poniżej 35 roku życia, 3 członków reprezentuje sektor publiczny, 11 sektor społeczny oraz 1 przedsiębiorca. W Radzie zasiada 9 kobiet. Członkowie Rady posiadają wiedzę i znajomość problemów społeczno-gospodarczych obszaru LSR, wykształcenie, co najmniej średnie i dobrą znajomość języka angielskiego. W Regulaminie Rady LSR przewidziano prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego. Wskazano również rozwiązania gwarantujące, że osoby trzecie nie będą brały udziału w podejmowaniu decyzji. Funkcje członków organu decyzyjnego pełnione będą osobiście. Mając na uwadze konieczność zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego działań LGD, opracowano program szkoleń dla członków organu decyzyjnego w zakresie oceny wniosków w celu podniesienia ich wiedzy i kompetencji.

Zasady funkcjonowania LGD i potencjał ludzki

Do dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD należy zaliczyć Statut Stowarzyszenia oraz regulaminy: Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej oraz Regulamin Biura LGD. Poniżej zaprezentowano syntetyczną informację o sposobie uchwalania i aktualizacji wewnętrznych dokumentów LGD:

Lp	Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie	Sposób uchwalania i aktualizacji
1.	Statut LGD	Zakres uregulowań zgodnie z Ustawą z dn. 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2015 poz.1393 z późn. zm). Statut reguluje m.in. następujące kwestie: wskazanie Marszałka Województwa, jako organ nadzoru, uwarunkowania organu decyzyjnego – Rady odpowiedzialnej za wybór operacji oraz szczegółowe kwestie jej kompetencji i zasad reprezentatywności, określenie organu LGD kompetentnego w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru operacji, uregulowania dotyczące zachowania bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji (w tym przesłanki wyłączenia z oceny operacji), zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD oraz jej organach.	Dokument wymaga przyjęcia uchwałą WZC.
2.	Regulamin Rady LGD	Dokument reguluje w szczególności, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach; zasady powoływania i odwoływania członków; zasady dotyczące zachowania bezstronności i unikania konfliktu interesu wraz z obowiązkiem publikowania protokołów z posiedzeń organu decyzyjnego zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy; zasady w zakresie określania kworum i systemu głosowania; regulacje zapewniające zachowanie parytetu w poszczególnych głosowaniach organu decyzyjnego, gwarantującego, że co najmniej 50% głosów podczas dokonywania wyboru wniosków do dofinansowania, pochodzi od członków, którzy nie są przedstawicielami sektora publicznego; zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru (ocena wniosków, sposób podziału wniosków do oceny pomiędzy członków organu, zasady preselekcji operacji, jeśli dotyczy, zasady dokumentowania oceny); zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego; zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego; opis sposobu udostępniania procedur do wiadomości publicznej, podział zadań i zakres odpowiedzialności poszczególnych organów LGD w procesie oceny z uwzględnieniem przepisów prawa; opis organizacji naborów wniosków przy uwzględnieniu minimalnych wymogów określonych przepisami prawa (np. czas trwania naboru, tryb ogłaszania, termin rozpoczęcia naboru, miejsce	Zatwierdzenie regulaminu Rady wymaga przyjęcia uchwałą WZC.

		składania wniosków); opis sposobu oceny zgodności operacji z LSR i wyboru operacji do finansowania, w tym postępowania w przypadku, gdy kilka operacji otrzymało jednakową liczbę punktów, a limit dostępnych środków nie pozwala na finansowanie wszystkich operacji; regulacje zapewniające stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru; zasady ustalania kwoty wsparcia dla danej operacji z uwzględnieniem przepisów prawa dla poszczególnych programów, z których planowane jest finansowanie LSR; opis sposobu informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu (w tym warunki i sposób wniesienia protestu, termin na jego wniesienie zgodnie z art. 22 ustawy o rozwoju lokalnych kierowanym przez społeczność; zasady rozpatrywania protestu; wzory dokumentów np. karta oceny zgodności z Programem, karta oceny operacji pod względem spełniania kryteriów wyboru. Regulamin Rady określa również zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych.	
4.	Regulamin Pracy Zarządu LGD	Dokument reguluje w szczególności: zasady funkcjonowania, zakres i podział zadań pomiędzy członków Zarządu.	Zatwierdzenie Regulaminu Pracy Zarządu wymaga przyjęcia uchwałą WZC.
5.	Regulamin Pracy Biura LGD	Dokument reguluje w szczególności, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, podział zadań pracowników biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz animacji. Wyznaczono zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy, a także przewidziano metody ich pomiaru. procedury wyboru pracowników, opis stanowisk z podziałem obowiązków, zasady wynagradzania pracowników. W Regulaminie Biura szczegółowo opisano metodę oceny efektywności świadczonego doradztwa i animacji. Wyznaczono zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy i przewidziano metody ich pomiaru.	Zatwierdzenie Regulaminu Pracy Biura wymaga przyjęcia uchwałą Zarządu.

Struktura organizacyjna Biura LGD obejmuje następujące stanowiska pracy: **Dyrektor Biura, Specjalista ds. wdrażania funduszy unijnych oraz rozliczeń projektów, Główna Księgowa - specjalista ds. kadrowo-finansowych i administracyjnych, Specjalista do spraw organizacyjno – promocyjnych i współpracy.** Prowadzenie spraw finansowo-księgowych, usług prawnych, usług informatycznych oraz innych usług specjalistycznych może być zlecana osobom lub specjalistycznym firmom – posiadającym stosowne uprawnienia w tym zakresie. Pracownik biura musi legitymować się, co najmniej wykształceniem średnim, znajomością tematyki Leader i PROW 2014-2020 oraz aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR. W przypadku osoby zatrudnionej na stanowisku księgowej wymagana jest znajomość przepisów i zasad z zakresu księgowości i rachunkowości, w przypadku dyrektora biura wymagana jest znajomość podstaw zarządzania zasobami ludzkimi, natomiast na stanowisku specjalisty ds. LSR umiejętność prowadzenia doradztwa oraz znajomość narzędzi informacyjnych i promocyjnych. Pracownicy zatrudnieni w biurze LGD posiadają doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym. Mając na uwadze konieczność zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego działań LGD przyjęty został **Plan szkoleń dla pracowników biura LGD i członków organu decyzyjnego.** Celem szkoleń jest stałe podnoszenie poziomu wiedzy i kwalifikacji członków organu decyzyjnego i pracowników biura LGD, które prowadzić będzie do coraz lepszej obsługi interesantów i doskonaleniu umiejętności koniecznych do wykonywania powierzonych zadań.

Rozdział II. Partycypacyjny charakter LSR

Na wstępie zaznaczyć trzeba, iż konsultacje dotyczące potrzeb grup docelowych LSR rozpoczęły się w 2015 roku. Prace z mieszkańcami nad kształtem LSR trwały do grudnia 2015 r. tj. terminu złożenia wniosku o wybór LSR na nowy okres programowania 2014-2020. Podstawą pracy LGD nad nową lokalną strategią była analiza wyników badań ewaluacyjnych wdrożenia LSR 2007-2013, badań własnych zleconych przez LGD i dostępnej literatury w przedmiocie działania LGD (Szczegółowy wykaz literatury znajduje się w *Rozdziale LSR. Wykaz wykorzystanej*

literatury). Konsultacje miały charakter proaktywny. W ramach pracy nad LSR wykorzystano wiele narzędzi partycypacyjnych oraz metod gromadzenia i analizy danych od mieszkańców i grup docelowych LSR. Zastosowano innowacyjne i skuteczne metod partycypacji społecznej. Ze względu na specyfikę pracy nad LSR wykorzystano głównie metody jakościowe tj. Indywidualne wywiady pogłębione, Zogniskowane wywiady grupowe, Telefoniczne wywiady pogłębione, wywiady przeprowadzone za pośrednictwem internetu, spotkania i warsztaty z grupami docelowymi LSR i przedstawicielami zidentyfikowanych na obszarze LSR grup defaworyzowanych, analizy korespondencji i wniosków kierowanych pisemnie do biura LGD, spotkania indywidualne z potencjalnymi wnioskodawcami w biurze LGD oraz pracę Zespołu do spraw opracowania LSR na lata 2014-2020. Każda grupa społeczna miała szansę wziąć udział w pracy nad LSR. W prowadzonych badaniach telefonicznych CATI z mieszkańcami 7% nie pracowało lub było na zasiłku³. **Kluczowym czynnikiem decydującym o skuteczności wybranych metod była otwartość LGD na współpracę z mieszkańcami i grupami docelowymi LSR, czyli zasada partycypacji. Kolejnym był sposób realizacji partycypacji w procesie tworzenia LSR o kryterium użyteczności.** Kryterium użyteczności dostarczyło zestawu założeń wyjściowych, natomiast partycypacyjny model pracy określił sposób realizacji pracy nad LSR na poziomie operacyjnym. Ze względu na charakter pracy nad LSR rozpoczęto pracę nad opracowaniem strategii od analizy wniosków i rekomendacji o charakterze ex-post z wdrożenia LSR 2007-2013. Podstawą partycypacyjnych metod pracy były zidentyfikowane najbardziej istotne oceny efektów i rezultatów osiągniętych w ramach realizacji interwencji publicznej w okresie programowania 2007-2013. **Innowacyjnością w działaniu LGD było zastosowanie triangulacji różnych narzędzi partycypacji społecznej oraz nowatorskie podejście do zasady partycypacji.** Triangulacja danych zastosowana w pracy nad LSR polegała na pozyskaniu i wykorzystaniu danych z różnych źródeł w tym samym celu, jakie jest opracowanie LSR. Dzięki temu w sposób świadomy zminimalizowano ryzyko wpływu określonego kontekstu związanego z występowaniem użytych przez siebie danych. Ponadto wykorzystanie danych z różnych źródeł, daje możliwość większej obiektywizacji procesu badawczego, a także ustalenia relacji pomiędzy analizowanymi zjawiskami i ich uwarunkowaniami. W tak rozumianej pracy nad LSR w postępowaniu LGD obowiązywała generalna *zasada dialogu*: jednym z naczelných jej zadań było doprowadzenie do tego, aby każda grupa, wyróżniona ze względu na swe roszczenia (wymagania), troski (oczekiwania), dążenia lub zasoby, mogła je wyrazić oraz skonfrontować z tym, jak swoje problemy postrzegają inne grupy. Realizacji takiego podejścia służyły zastosowanie odpowiedniego zestawu narzędzi, zawierającego metody i techniki pozwalające na konfrontację różnych opinii/stanowisk oraz na wypracowywanie konsensusu wokół konkluzji i kształtu LSR jeszcze przed ostatecznym sformułowaniem dokumentu strategii. Głównym narzędziem partycypacji była praca Zespołu do spraw opracowania LSR złożonego z przedstawicieli trzech sektorów (publiczny, gospodarczy, społeczny) oraz mieszkańców. W trakcie 3-4 godzinnych spotkań dyskutowane były poszczególne, istotne fragmenty projektu LSR. Na podstawie zgłaszanych uwag (specjalny formularz zgłoszeniowy uwag) dokonywane były korekty i modyfikacje, a materiał zatwierdzany był na kolejnym posiedzeniu Zespołu. **Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystywane były na każdym etapie tworzenia LSR, praca na poszczególnych etapach pokrywała się.** Poniżej zaprezentowano wykaz zrealizowanych działań wykorzystujących narzędzia partycypacyjne na każdym z etapów pracy nad LSR:

Lp.	Etap pracy nad LSR	Partycypacyjne metody konsultacji wraz z najważniejszymi wnioskami
1.	Etap definiowania potrzeb i problemów (tzw. partycypacyjna diagnoza)	Podstawą formułowania potrzeb i problemów obszaru LSR była analiza wyników badania ewaluacyjnego ex-post wdrożenia LSR zrealizowanego w czerwcu 2015 r ⁴ . W ramach badania dokonano oceny opinii środowiska lokalnego na temat działalności, funkcjonowania oraz rozpoznawalności LGD. Ze względów praktycznych, podstawową metodą badania z mieszkańcami była technika CATI, czyli wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (ang. <i>Computer Assisted Telephone Interviewing</i>). Badanie zrealizowano na próbie 200 respondentów, mieszkańców obszaru LSR. Wyniki badania ankietowego z mieszkańcami wskazały na niski poziom zatrudnienia na terenach wiejskich, jako jeden z najważniejszych i najtrudniejszych zagrożeń do pokonania w kolejnych latach. Na potrzeby badania obszaru zrealizowano cztery Indywidualne wywiady pogłębione (z jęz. ang. In Depth Interview) z

³ Patrz. Wyniki badania telefonicznego CATI z mieszkańcami obszaru LSR Bądźmy Razem, N=200

⁴ Por. Raport Wykonanie badania ewaluacyjnego w zakresie monitoringu oraz ewaluacji działań związanych z wdrażaniem lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem”, STREFAPLUS, Warszawa 2015, str. 7

		członkami zarządu LGD (samorządowcami). Podczas wywiadów z przedstawicielami JST zebrano główne problemy obszaru odnoszące się do działania podmiotów sektora publicznego. Przedstawiciele JST wskazywali na konieczność wykorzystania potencjału turystycznego do rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR. Identyfikacja i klasyfikacja problemów występujących na obszarze LSR, istotnych z punktu widzenia LGD, została opracowana z uwzględnieniem wniosków ze zrealizowanych na zlecenie stowarzyszenia badań i analiz własnych w kontekście prac nad LSR do nowego okresu programowania na lata 2014-2020. Na potrzeby badania ewaluacyjnego ex-post zebrano kwestionariusze ankiet CAWI z mieszkańcami i kwestionariusze ankiet internetowych CAWI z członkami LGD. W ankietach internetowych problemem wskazywanym przez mieszkańców było duże plotkarstwo utrudniające rozwój przedsiębiorczości. Członkowie LGD wskazywali tymczasem, że problemem jest zbyt mała aktywność lokalnych społeczności. Również sama LGD powinna więcej „wychodzić do mieszkańców” i bardziej wyjść do ludzi z możliwościami LGD np. na zebraniach wiejskich. Problem ten pokrywa się z wnioskami mieszkańców z badania telefonicznego CATI. W badaniu członków LGD wskazywano na problem komunikacji efektów wdrożenia LSR. Nowe zadania skierowane szczególnie do grup defaworyzowanych zostały określone w Planie Komunikacji LSR. Jako narzędzie partycypacji wykorzystano uczestnictwo w charakterze obserwatorów w posiedzeniach organów kolegialnych administracji samorządowej. Podczas posiedzeń rad gmin i miast podejmowano dyskusję nad aktualnymi problemami obszaru LSR i gmin członkowskich LGD. Samorządowcy podnosili problem braku środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej w obszarze turystyki. Główną potrzebą nowych gmin członkowskich wskazywano infrastrukturę publiczną (drogi lokalne). Kolejnym problemem było niedostateczne wykorzystanie istniejącej infrastruktury kulturalno-społecznej. Problem ujęto w analizie SWOT. Na tym etapie pracy wykorzystywano wnioski z konsultacji za pośrednictwem strony internetowej LGD z wykorzystaniem formularzy zgłaszania uwag oraz konsultacje poprzez media społecznościowe. https://www.facebook.com/LokalnaGrupaDzialaniaBadzmyRazem/. Zwieńczeniem pracy na etapie partycypacyjnej diagnozy było posiedzenie Zespołu do spraw opracowania LSR, które odbyło się 29 września 2015 r. podczas którego omówiono spójność Strategii Gmin i Powiatu z LSR „Bądźmy Razem”. Omówiono obszar, jaki objęto LSR ze szczególną uwagą dotyczącą powierzchni liczby mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą, rolników itp. Analizowano, jaka branża działalności gospodarczej oraz specjalistycznych upraw i hodowli rolniczej ma kluczowy wpływ na rozwój obszaru. Zastanawiano się nad występującymi problemami społecznymi w tym grup defaworyzowanych, w szczególności ze względu na dostęp do rynku pracy i zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.
2.	Etap określania celów i ustalania ich hierarchii	Podstawą do wskazania celów LSR były wnioski analiz i badań zleconych przez LGD. Na potrzeby badania obszaru LSR przeprowadzono badania telefoniczne CATI z mieszkańcami obszaru LSR. W badaniach wskazano na główne kierunki działania LSR wsparcie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego oraz wzmocnienie kapitału społecznego w kształtowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Podczas spotkań konsultacyjnych we wszystkich gminach członkowskich w okresie od 12 października do 5 listopada 2015 r. definiowano potencjalne kierunki działań LGD. Oczekiwanym kierunkiem działania jest wsparcie rozwoju przedsiębiorczości na wsi i w miastach członkowskich. Na tym etapie pracy wykorzystywano wnioski z konsultacji za pośrednictwem strony internetowej LGD z wykorzystaniem formularzy zgłaszania uwag oraz konsultacje poprzez media społecznościowe. Wnioski przekazane za pośrednictwem profilu społecznościowego dotyczyły wsparcia twórczości wiejskiej i aktywizacji młodzieży. Podsumowaniem pracy nad sformułowaniem celów i ustalania ich hierarchii było posiedzenie zespołu do spraw opracowania LSR w dniu 23 listopada 2015 roku. W wyniku dyskusji wskazano cele ogólne i szczegółowe oraz przedsięwzięcia. LSR rozwój przedsiębiorczości (preferowanie rozwiązań turystycznych) podkreślając ograniczoną innowacyjność przedsiębiorców, która wynika z uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR. Analizie poddane zostały słabe i mocne strony obszaru oraz szanse i zagrożenia, a także wypracowano cele do LSR. Wskazywano na rozwój turystyki, aktywizację środowisk wiejskich oraz rozwój przedsiębiorczości.
3.	Etap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby	Przeprowadzono spotkania konsultacyjne we wszystkich gminach członkowskich LGD. Podczas spotkań konsultacyjnych, mieszkańcy wskazali, jakie przedsięwzięcia są najpilniejsze i najważniejsze do realizacji. Szczególną uwagę zwrócono na rozwój przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy. Bardzo ważnym przedsięwzięciem aktywizującym mieszkańców jest budowa i remont świetlic wiejskich. W ankiecie internetowej CAWI

realizacji strategii		z mieszkańcami dokonano wskazanie wag i priorytetów działania LGD w kolejnym okresie programowania. Mieszkańcy uczestniczący w badaniu ankietowym przyznawali punkty w skali od 1 do 5, przy czym 1 oznaczało bardzo niski, a 5 bardzo wysoki poziom oceny danego obszaru w analizie SWOT. W okresie wrzesień - listopad wzięło udział 265 osób. Wagi poszczególnych obszarów analizy SWOT zostały wskazane w Rozdziale IV LSR. Analiza SWOT. Wnioski dotyczące propozycji przedsięwzięć płynęły również z analizy materiałów ze spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami w każdej z gmin członkowskich LGD. Na tym etapie odbyły się również liczne dyskusje podczas sesji rad gmin członkowskich LGD: 28 września 2015 r. (Sesja Rady Gminy w Sadowym) 21 października 2015 r. (Sesja Rady Miejskiej w Łochowie) 4 listopada 2015 r. (Konwent Wójtów i Burmistrzów Powiatu Węgrowskiego z udziałem Wójta Gminy Bielany). Podczas tych spotkań określono listę problemów i propozycje ich rozwiązań. Wypracowano procedury kryteriów oceny operacji dotyczące promowania większego niż przewidziany przepisami wkład własny operacji, z zastrzeżeniem JST, których wykład jest określony przepisami na stałym poziomie. Przedsięwzięciem wartym kontynuowania jest inwestowanie w infrastrukturę turystyczną. Postulowano także realizację operacji z zakresu zachowania dziedzictwa lokalnego. Postulaty uwzględniono formułując dedykowane temu zakresowi przedsięwzięcia w LSR. Wskazano również na zasadność promowania komplementarnych projektów z innymi projektami finansowanymi z programów unijnych. Wyniki badań z mieszkańcami i ankiet zbieranych podczas konsultacji społecznych zostały uwzględnione przy formułowaniu celów i przedsięwzięć, LGD. Inicjatywy pokazały konieczność rozbudowy infrastruktury społecznej tzw. świetlice wiejskie. Postulaty uwzględniono formułując dedykowane temu zakresowi przedsięwzięcia w LSR. W dniu 15 października 2015 r. odbyło się kolejne posiedzenie Zespołu ds. opracowania LSR. Ustalono zasady realizacji projektów grantowych, jako narzędzie aktywizacji mieszkańców obszaru LSR, wskazując wstępnie, że projekty te powinny przede wszystkim dotyczyć wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych oraz zachowania dziedzictwa lokalnego. Wypracowano podejście do innowacyjności. Innowacyjność została uwzględniona w kryteriach wyboru operacji wraz z przedstawieniem zasad jej oceny. Ciężar udowodnienia, że operacja jest innowacyjna przerzucono na wnioskodawcę. Określono zakres przedsięwzięć odnoszących się do infrastruktury turystycznej rozszerzając planowany zakres działań możliwych do finansowania. Kryteria wyboru będą promować projekty generujące miejsca pracy i odnoszące się do wskaźników LSR. Efektywna procedura obejmowała możliwość wypowiedzenia się mieszkańców odnośnie planowanych zmian w kierunkach LGD. Zostały zamieszczone ogłoszenia w Prasie lokalnej „Głos Węgrowa i Okolic”, „Gazeta Łochowska”, na stronie internetowej LGD „Bądźmy Razem” jak i poszczególnych gmin wchodzących w skład LGD. Wydrukowano 500 szt. plakatów formatu A3 1000 szt. broszur/folderów Plakaty zostały rozwieszone na tablicach ogłoszeń w poszczególnych Gminach, parafiach i sołectwach. Broszury/foldery rozłożone do wzięcia w budynkach Urzędów Gmin i w siedzibie LGD oraz były rozdawane na spotkaniach konsultacyjnych z mieszkańcami poszczególnych Gmin. Rozpropagowaniem informacji o spotkaniach konsultacyjnych zajmował się Zespół do spraw opracowania LSR. W całym okresie programowania LSR funkcjonowało biuro LGD gdzie potencjalni wnioskodawcy zgłaszali swoje propozycje i zapytania odnośnie operacji planowanych do realizacji w ramach LSR. Odbywały się również spotkania indywidualne w biurze LGD. Strona internetowa LGD wykorzystywana była do zamieszczania komunikatów, ogłoszeń nt. aktualności pracy nad LSR. Na stronie internetowej zawieszane były ankiety internetowe CAWI, specjalny komunikat o prowadzonych konsultacjach społecznych w każdej z miejscowości oraz inne bieżące informacje o PROW 2014-2020. Na podstawie tych informacji organizowane były spotkania wnioskodawców z pracownikami biura LGD. W ramach realizacji planu włączenia społeczności lokalnej organizowano pracę biura w taki sposób, aby możliwe było spotkanie wnioskodawcy z pracownikiem i rzeczowa dyskusja o planowanych projektach.
4.	Etap formułowania wskaźników realizacji LSR	Wyniki badania ewaluacyjnego ex-post wdrożenia LSR w czerwcu 2015 r. dotyczyły również obszaru wskaźników, LSR 2007-2013. Na podstawie analizy danych pozyskanych z wywiadów bezpośrednich z beneficjentami środków LSR (NGO's, JST) wskazano rekomendacje dotyczące większej operacjonalizacji wskaźników celów LSR. W raporcie wskazano, że do pomiaru celów LSR na poziomie rezultatu strategicznego wybranych zostało 3 wskaźniki oddziaływania, 7 wskaźników rezultatu oraz 13 wskaźników produktu. System wskaźników LSR był prosty i nie był nadmiernie rozbudowany. Wskaźniki nie budziły wątpliwości w zakresie ich adekwatności, realności, spójności, klarowności i mierzalności. Wnioski z badań terenowych pokazały, że

		konieczne jest wsparcie ze środków na funkcjonowanie i aktywizację działań w przedmiocie sprawozdawczości i monitoringu rzeczowego beneficjentów, ponieważ od beneficjentów pozyskiwanych jest najwięcej danych do pomiaru wartości wskaźników. Analiza wniosków z ankiet internetowych z członkami LGD CAWI podczas badania ex-post wdrożenia LSR pozwoliła na sformułowanie wniosku odnośnie wskaźników LSR, które powinny w większym zakresie pozwolić na monitorowanie postępu działań aktywizacyjnych i funkcjonowania LGD, a nie jedynie wdrożenia LSR. W wyniku analizy wniosków z konsultacji społecznych na tym etapie sformułowano zapisy Planu Komunikacji w zakresie doradztwa uwzględniającego pokazywanie dobrych przykładów działań finansowanych ze środków LSR. Rekomendacje odnośnie optymalnych wskaźników pomiaru efektywności wdrożenia LSR były przedmiotem szkolenia podsumowującego wdrożenie LSR 2007-2013 w gminach Łochów, Korytnica i Stoczek w dniach 20-21 czerwca 2015 r. Podczas dyskusji wskazano, że na osiągnięcie zakładanych celów i wskaźników mogą mieć wpływ czynniki niezależnie od LGD tj. krajowe programy wsparcia na rzecz poprawy sytuacji na rynku pracy. Wnioski te zostały poddane dalszej analizie podczas konsultacji z Urzędem Marszałkowskim. W dniu 6 listopada 2015 r. odbyło się spotkanie z przedstawicielami Mazowieckich Lokalnych Grup Działania zorganizowane przez Urząd Marszałkowski odnośnie kształtu LSR, wskazując na zapewnienie w LSR obowiązkowego wskaźnika utworzonych miejsc pracy. Wniosek został uwzględniony w LSR, tabela wskaźników. Na podstawie konsultacji wypracowano rozwiązanie w LSR (Rozdział XI. Monitoring i Ewaluacja) wskazujące, że wskaźniki rezultatu informować powinny o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia przedsięwzięcia. Uwzględniając powyższe zapewnić należy, aby po rozliczeniu wniosku o płatność kwestia osiągnięcia 100% wartości zakładanych wskaźników podlegała ścisłemu monitorowaniu w okresie trwałości projektu. Problematyka wskaźników projektów była poruszana podczas indywidualnych konsultacji z mieszkańcami prowadzonych przez pracowników LGD. Postulowano, aby ocena rezultatów przedsięwzięć odnosił się bezpośrednio do produktów. Mierniki (wskaźniki) powinny być mierzalne i niepowodujące dodatkowych nakładów po stronie beneficjentów. Podsumowaniem pracy w etapie formułowania wskaźników realizacji LSR było spotkanie konsultacyjne przeprowadzone podczas Walnego Zebrania Członków w dniu 14 listopada 2015 r. Przedstawiciele JST podnosili konieczność precyzyjnego określenia wartości wskaźników wynikających z projektów beneficjentów należących do sektora finansów publicznych gdzie wymagany krajowy wkład środków publicznych pochodzi ze środków własnych beneficjenta, co skutkować powinno wyższą wartością wskaźników generowanych przez te projekty. Wnioski zostały uwzględnione w tabelach wskaźników LSR.
5.	Etap identyfikacji grup docelowych strategii	Ostatnim etapem tworzenia LSR jest podsumowanie procesu partycypacji i tworzenia dokumentu. W celu identyfikacji grup docelowych LSR dokonano analizy ankiet internetowych CAWI z mieszkańcami realizowanych na potrzeby badania ex-post wdrożenia LSR od sierpnia do listopada 2015 r. W badaniu internetowym mieszkańcy wskazywali na zasadność wprowadzenia do lokalnej strategii LGD programów skoncentrowanych na osobach młodych i kobietach. Grupy defaworyzowane zostały określone w Rozdziale 1. LSR Charakterystyka LGD. Kolejnym krokiem na etapie identyfikacji grup docelowych były spotkania z mieszkańcami, Sesje Rady, Konwenty Wójtów Powiatu Węgrowskiego z JST. Podczas spotkań wyłoniono grupy docelowe operacji LGD tj. MSP, JTS i instytucje gminne, NGO's, mieszkańcy. Wypracowane rozwiązania skutecznej aktywizacji lokalnej społeczności w procesie wdrożenia LSR posłużyły do określenia przedsięwzięć LSR. Podczas spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami obszaru w dniach od 12 października do 5 listopada 2015 r. dyskutowano, w jakim zakresie powinno zostać określone wsparcie poszczególnych grup docelowych. Spotkania miały charakter otwartych spotkań informacyjnych. Kolejnym narzędziem na tym etapie pracy nad LSR były audycje w mediach lokalnych(radio Podlasie w dniu 13 września 2015 r.),informacje w prasie lokalnej (Tygodnik Siedlecki nr. 40 z dnia 11 października 2015 r.) zamieszczane na stronach internetowych gmin członkowskich LGD. Ponownie na tym etapie pracy wykorzystywano wnioski z konsultacji za pośrednictwem strony internetowej LGD z wykorzystaniem formularzy zgłaszania uwag oraz konsultacje poprzez media społecznościowe. Spotkania organizowane były w miejscach publicznych, aby wszyscy zainteresowani mogli brać w nich udział. W trakcie spotkań informacyjnych z mieszkańcami wskazywano na problem małego zainteresowania przedsiębiorców wsparciem w okresie 2007-2013. Były to spowodowane koniecznością utworzenia i utrzymania miejsca pracy. W nowej perspektywie finansowej dostępne będzie działania Premia na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Ustalono, że beneficjentem tego działania powinny być przede wszystkim osoby rozpoczynające działalność gospodarczą w

	branżach szczególnie ważnych dla obszaru LSR. Na potrzeby konsultacji z mieszkańcami rozdawano broszury i Katalogi dobrych praktyk pokazujące efekty projektów zrealizowanych w okresie 2007-2013 i zachęcające do realizacji projektów w kolejnym okresie programowania. Podczas licznych spotkań z samorządowcami wskazywano działania skierowane do JST. Podczas Konwentu Wójtów i Burmistrzów Powiatu Węgrowskiego ustalono o zasadności odstąpienia od finansowania projektów drogowych z LSR wskazując na dostępne środki bezpośrednio z PROW 2014-2020 w ramach konkursów ogłaszanych przez Urząd Marszałkowski. Podobne wnioski wynikały z konsultacji społecznych z mieszkańcami, gdzie wskazywano na potrzebę wsparcia projektów inwestycyjnych gmin na rzecz użyteczności publicznej. Przez cały okres programowania LSR zapewniono dyżury „online” pracownika LGD . Pracownik biura LGD odbierał telefony od potencjalnych wnioskodawców wyjaśniając zasady i możliwości planowanego wsparcia w ramach LSR.
--	---

Jak przedstawiono powyżej LGD wykorzystywało szeroki dobór partycypacyjnych metod konsultacji z grupami docelowymi LSR, w szczególności mieszkańcami obszaru LSR na każdym etapie programowania LSR. Zmiana kryteriów wyboru operacji również będzie poddawana konsultacjom społecznym. LGD planuje także partycypacyjny udział mieszkańców w ewaluacji wdrożenia LSR.

Rozdział III. Diagnoza obszaru i opis ludności

Analizę stanu istniejącego obszaru LSR opracowano na podstawie materiałów i dokumentów uzyskanych ze Starostwa Powiatowego w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, urzędów gmin Powiatu Węgrowskiego, Sokołowskiego, Powiatowego Urzędu Pracy w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, ośrodków pomocy społecznej, Komendy Powiatowej Policji w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, GUS (Bank Danych Regionalnych) oraz US w Warszawie. Ponadto analizie poddano informacje dostępne na stronach internetowych gmin członkowskich LGD. Dane dostępne w bazach GUS przeanalizowano w przedziale czasowym 2007-2013. Identyfikacja i klasyfikacja problemów występujących na obszarze LSR istotnych z punktu widzenia LGD została opracowana z uwzględnieniem wniosków ze zrealizowanych na zlecenie LGD badań i analiz⁵. Tak sformułowana diagnoza obszaru została poddana konsultacjom z mieszkańcami obszaru LSR podczas spotkań zrealizowanych w każdej z gmin członkowskich i była przedmiotem pracy zespołu ds. opracowania LSR. Obecny, ale także przyszły, rozwój obszaru LSR jest silnie determinowany warunkami przestrzennymi, przyrodniczymi, historycznymi oraz kulturowymi. Na tempo i kierunki rozwoju wpływ wywierają także wewnętrzne uwarunkowania społeczne, szczególnie długofalowe trendy demograficzne. W świetle wyników przeprowadzonych analiz oraz konsultacji społecznych wydaje się, że czynnikiem decydującym o efektywności działań LGD będzie zidentyfikowanie szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, którymi są: wnioskodawcy i potencjalni beneficjenci środków dostępnych za pośrednictwem LGD oraz grupy defaworyzowane lub zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

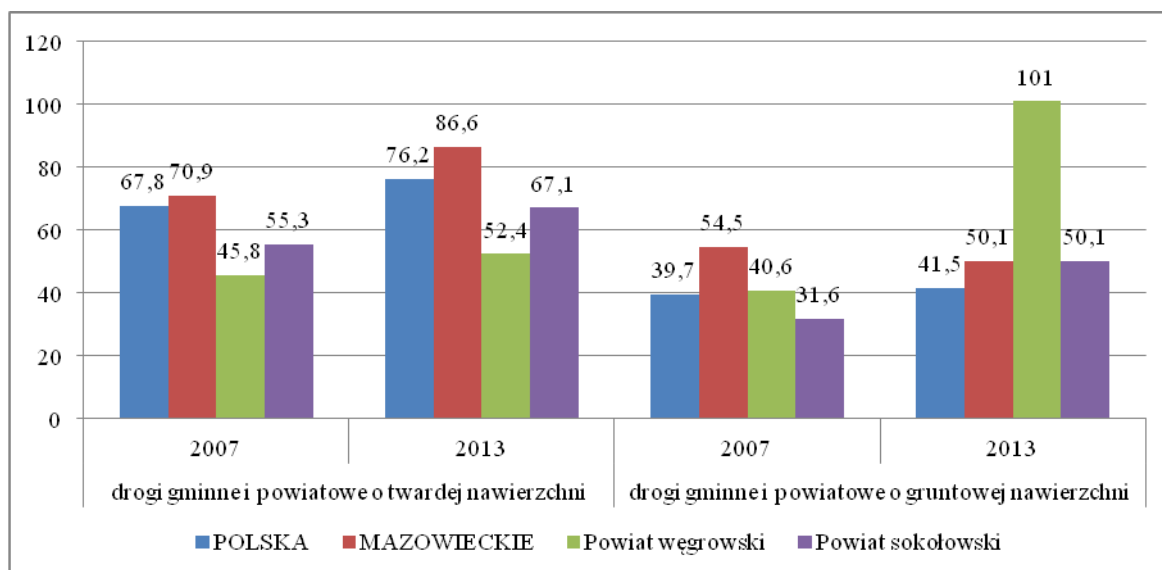
Uwarunkowania przestrzenne

Obszar LGD obejmuje w całości powiat węgrowski i gminę Bielany z powiatu sokołowskiego położony w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego. Posiada korzystne położenie geograficzne, na krzyżujących się ważnych szlakach komunikacyjnych. **Położony w sąsiedztwie obszaru metropolitalnego Warszawy, co stanowi atut do rozwoju obszaru.** Odległość między centrum Warszawy, a Węgrowem to ok. 90 km i 1,2 godz. jazdy. Z uwagi na bliskość chłonnego rynku pracy w Warszawie, położenie obszaru LSR powoduje dogodne warunki do zakładania nowych firm lub rozwoju już istniejących. Bliskość centralnych instytucji publicznych, bliskość środowiska wielkomiejskiego Warszawy jest atutem, ponieważ powiat węgrowski może stanowić zaplecze rekreacyjno-wypoczynkowe dla mieszkańców aglomeracji warszawskiej. **Obszar pokryty jest w niewielkim stopniu planami zagospodarowania przestrzennego. Według danych za 2013 r. zaledwie 1,4% powierzchni powiatu węgrowskiego o 0% gminy Bielany pokryte było mpzp, podczas gdy średnia dla Mazowsza jest bliska 30%, a dla kraju 29%.** Żaden mpzp nie został sporządzony dla obszaru gmin Miedzna oraz Stoczek. Plan miejscowy

⁵ Zobacz: Raport z *Badania obszaru Lokalnej Grupy Działania Bądźmy Razem*, STREFAPLUS Warszawa 2015 oraz Raport Wykonanie badania ewaluacyjnego w zakresie monitoringu oraz ewaluacji działań związanych z wdrażaniem lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem”, STREFAPLUS, Warszawa 2015

stanowi podstawę planowania przestrzennego w gminie a ich brak oznacza małą wartość gospodarczą gmin członkowskich LGD. Ustanawia przepisy powszechnie obowiązujące na danym terenie, będące podstawą wydawania decyzji administracyjnych. Sytuacja taka jest, zatem niekorzystna dla prowadzenia działalności inwestycyjnej. Sytuacja taka utrudnia racjonalną lokalizację nowych inwestycji i może prowadzić do chaosu przestrzennego oraz degradacji walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym wynikają z występowania obiektów i terenów chronionych. Lasy i użytki rolne są chronione ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych z dnia 3 lutego 1995 r. Wyłączenie terenów o wysokiej, jakości gleb z gospodarki rolnej wymaga zgody Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub wojewody w przypadku gleb klasy IV. Występowanie wysokiej, jakości gleb stanowi graniczenie dla rozwoju zabudowy miejskiej. Podobnie jest w przypadku gruntów leśnych, których przeznaczenie na cele nieleśne wymaga zgody Ministra Ochrony Środowiska. Obszarami stwarzającymi ograniczenia w gospodarowaniu są również stanowiska archeologiczne oraz strefy ochrony konserwatorskiej. **Utrudnienia lub też zaletę dla prowadzenia działalności gospodarczej na analizowanym obszarze może stanowić występowanie obszarów Natura 2000** (dokładniej opisanych w niniejszym rozdziale w uwarunkowaniach przyrodniczych). Obszar LSR obejmujący powiat węgrowski i część powiatu sokołowskiego graniczy od zachodu z powiatami wyszkowskim, legionowskim, wołomińskim oraz mińskim, a od wschodu z powiatami ostrowskim oraz siedleckim. **Obszar LSR posiada dogodne położenie tranzytowe.** Transport drogowy z gmin członkowskich LGD możliwy jest za pomocą drogi krajowej nr 62 Strzelno - Włocławek - Płock - Węgrów - Sokołów Podlaski – Siemiatycze, drogi wojewódzkiej nr 637 Warszawa – Węgrów oraz drogi nr 696 Chodów – Węgrów. Drogi nr 62 i 637 tworzą Obwodnicę Węgrowa, omijającą zabytkową część miasta. Połączenia autobusowe z Warszawą i innymi miastami zapewniają przewoźnicy: PKS Sokołów Podlaski (trasa prowadzi m. in. do Warszawy przez Mińsk Mazowiecki, a także Siedlce i Sokołów Podlaski) i PKS Mińsk Mazowiecki (trasa do Warszawy przez Stanisławów), PKS w Siemiatyczach Sp. z o.o. (Warszawa - Siemiatycze) i PKS w Przasnyszu S.A. (Siedlce - Przasnysz). Transport zapewniają również prywatni przewoźnicy. Połączenie kolejowe zapewniają stacje w Łochowie i Mrozach, odległość do Warszawy to 79 km lub 86 km przez Kałuszyn. W gminie Miedzna znajduje się prywatne lądowisko wielofunkcyjne w Żeleźnikach. Lotnisko powstało w 2013 r., dysponuje trawiastą drogą startową o długości 560 m. Zarejestrowane jest w ewidencji lądowisk Urzędu Lotnictwa Cywilnego. Układ osadniczy gmin obszaru LGD jest zróżnicowany. Większe miejscowości i miasta, takie jak Węgrów, Łochów i Liw charakteryzują się miejskim, koncentrycznym układem przestrzennym. Pozostałe gminy LGD zdominowane są przez wiejski układ osadniczy, zwłaszcza przez ulicówki, czyli wsie, które przecina jedna droga przy, której po obu stronach stoją zwarto ustawione budynki. Stan dróg w powiecie węgrowskim również nie wypada najlepiej, względem grup referencyjnych. Długość dróg o powierzchni twardej w powiecie węgrowskim w 2013 r. wyniosła 52,4 km/100 km² (67,1 dla powiatu sokołowskiego) podczas gdy średnia dla województwa sięga blisko 90 km/100 km² a dla kraju 80 km/100 km². Dróg o utwardzonej powierzchni względem 2007 r. przybyło bardzo niewiele, tempo było niższe niż w grupach referencyjnych. Ponad dwukrotnie zwiększyła się natomiast powierzchnia dróg gruntowych, z 40,6 do 101, podczas gdy dla województwa mazowieckiego zauważalna jest tendencja spadkowa. Drogi występujące na analizowanym obszarze posiadają niedostateczną nośność. **Problemem występującym w gminach członkowskich LGD jest niski poziom nakładów inwestycyjnych na budowę i modernizację dróg lokalnych,** który może stanowić zagrożenie, co przy dynamicznym rozwoju motoryzacji powoduje stałe pogarszanie się warunków podróżowania i bezpieczeństwa ruchu drogowego. Wsparcie na budowę lub modernizację dróg lokalnych dostępne będzie poza RLKS w ramach PROW 2014-2020 również w ramach, poddziałania „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii” objętego PROW 2014-2020. Środki wsparcia dodatkowe dostępne będą również w ramach programu wieloletniego pod nazwą „Program rozwoju gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej na lata 2016 – 2019”. Z uwagi na ograniczone środki dostępne w ramach RLKS w PROW 2014-2020 operacje obejmujące budowę lub przebudowę publicznych dróg gminnych lub powiatowych nie będzie realizowany w ramach LSR. Zagrożeniem dla rozwoju obszaru LSR może być również **likwidacja niektórych połączeń, zmniejszenie częstotliwości kursowania autobusów na skutek nierentowności połączeń i złego stanu dróg lokalnych.** Pogarszające się warunki dojazdu do Warszawy na skutek **rosnącego natężenia ruchu samochodowego, złego stanu technicznego dróg kołowych i wyczerpywania przepustowości dróg dojazdowych** dodatkowo negatywnie wpłynąć będzie na rozwój obszaru LSR. Na problem zły, jakości dróg gminnych wskazywali również mieszkańcy uczestniczący w badaniu ankietowym wskazując ten

obszar pośród głównych potrzeb obszaru LSR, które powinny być w pierwszej kolejności finansowane ze środków PROW 2014-2020⁶. Stopień infrastruktury drogowej na terenie powiatu węgrowskiego jest niezadowalający i wymaga znacznej poprawy stanu technicznego i połączeń ciągów bezpośrednio łączących siedziby gmin z siedzibą powiatu. Grupami docelowymi działań LGD w zakresie operacji infrastruktury drogowej będą jednostki samorządu terytorialnego (gmina, powiat).

WYKRES 1 DROGI GMINNE I POWIATOWE W KM/100 KM²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Z uwagi na uwarunkowania przestrzenne, **szansą może być integracja funkcjonalno-przestrzenna obszaru metropolitalnego Warszawy, w tym budowa zintegrowanego systemu transportowego (drogi, transport publiczny)**. Poprawa, jakości usług przewozowych świadczonych przez przewoźników autobusowych. Na uwagę zasługuje jednak to, że obszar gmin członkowskich LGD nie został włączony do Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego i nie będzie mógł korzystać z dodatkowych środków w ramach RPO WM 2014-2020 na tzw. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Zgodnie z zapisami *Programu usuwania azbestu wyrobów zawierających azbest z terenu powiatu węgrowskiego na lata 2009 – 2032*, w powiecie zanotowano występowanie azbestu⁷. Łącznie na obszarze powiatu zanotowano prawie 39 tys. Mg wyrobów zawierających azbest. Najwięcej, bo ponad 20% szkodliwych substancji znajduje się w gminie Korytnica, ponad 17% natomiast w gminach Liw i Łochów. Azbest wpływa szkodliwie na zdrowie człowieka i powinien zostać niezwłocznie eliminowany i zastępowany innymi materiałami. Problem z usuwaniem azbestu ma także gmina Bielany. W ramach środków dostępnych dla LGD z PROW 2014-2020 nie będzie można oddziaływać bezpośrednio na reedukację pokrycia dachowego z azbestu w celu usuwanie wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwianie odpadów azbestowych. Pomoc dostępna będzie jednak w ramach programów finansowanych z WFOŚiGW. Zasadne będzie podejmowanie działań pośrednio wpływających na poprawę, jakości środowiska naturalnego obszaru objętego LSR poprzez wsparcie akcji edukacyjnych, promocyjnych, integracyjnych, których celem jest zwiększenie świadomości pro środowiskowej mieszkańców obszaru objętego LSR. Rozwój produkcji energii ze źródeł odnawialnych jest nieuniknionym procesem, będącym odpowiedzią na wzrost gospodarczy oraz nadmierną emisję zanieczyszczeń do powietrza. Roczna gęstość promieniowania słonecznego w Polsce na płaszczyznę poziomą waha się w granicach 950 - 1250 kWh/m². Około 80% całkowitej rocznej sumy nasłonecznienia przypada na sześć miesięcy sezonu wiosenno-letniego, od początku kwietnia do końca września, przy czym czas operacji słonecznej w lecie wydłuża się do 16 godz./dzień, natomiast w zimie skraca się do 8 godzin dziennie. Analizowany obszar posiada predyspozycje do pozyskiwania energii cieplnej z wód geotermalnych. Moc cieplna otworów geotermalnych w powiecie węgrowskim wyniosła 2,7 MW. Obszar posiada natomiast średni potencjał energetyczny biomasy drzewnej (6,4 m³/km²), podczas gdy najwyższa wartość

⁶ Zobacz. Wyniki badania CAWI z mieszkańcami N=192

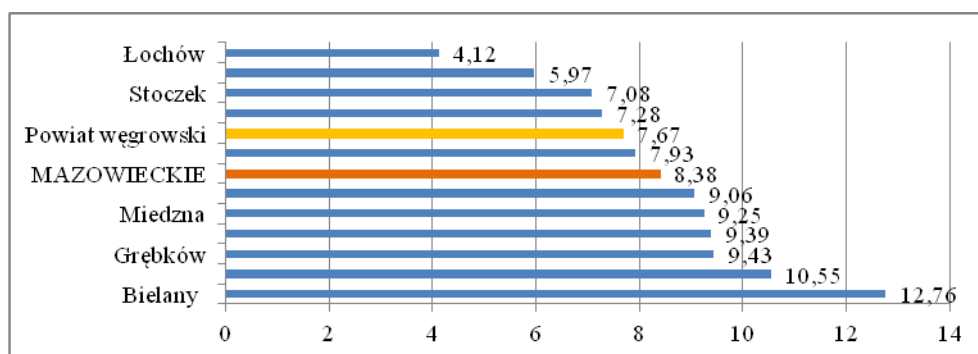
⁷ Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu powiatu węgrowskiego na lata 2009-2023

w województwie to blisko 22 m³/km²⁸. W ramach środków dostępnych dla LGD z PROW 2014-2020 nie będzie można bezpośrednio wspierać inwestycji w energetykę odnawialną. Pomoc finansowa będzie jednak dostępna ze środków RPO WM 2014-2020, Oś Priorytetowa IV. Przejście na gospodarkę niskoemisyjną, które istotnym celem będzie wsparcie wzrostu efektywności energetycznej, większe wykorzystanie źródeł odnawialnych, co przyczyni się do zmniejszania emisji CO₂ i realizacji zobowiązań wynikających z pakietu klimatyczno-energetycznego.

Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość

Poziom przedsiębiorczości i potencjał gospodarczy poszczególnych gmin obszaru LSR jest zróżnicowany. Istotnym elementem gospodarki oraz życia społeczności lokalnej LGD jest rolnictwo. Odsetek ludności wiejskiej na obszarze LSR jest znaczny i wynosi ponad 71%, podczas gdy średnia dla województwa to niecałe 36%, a dla kraju 40%. Na analizowanym obszarze działa łącznie 11 084 gospodarstwa rolne, co świadczy o tym, że średnio w gminie zarejestrowanych jest 1 108 gospodarstw rolnych. **Średnia powierzchnia gruntów rolnych w 2010 r. wyniosła 10,22 ha, co świadczy o rozdrobnieniu pól uprawnych.**

WYKRES 2 ŚREDNIA POWIERZCHNIA GRUNTÓW ROLNYCH WG. PSP Z 2010 R.

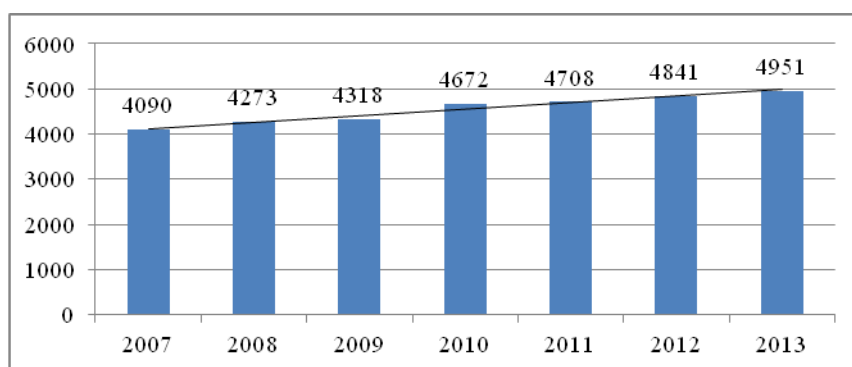
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Głównymi kierunkami produkcji rolnej na obszarze LGD według danych z PSR z 2010 r. są uprawy mieszanek zbożowych jarych, żyta, owsa oraz pszenżyta ozimego. Jeżeli chodzi o hodowle zwierząt, na obszarze LGD dominuje hodowla bydła, trzody chlewnej oraz drobiu. **Rolnictwo na obszarze LGD zdominowane jest przez mało powierzchniowe gospodarstwa, jednak pełni ważną rolę w kształtowaniu lokalnego rynku pracy.** Osoby zatrudnione w gospodarstwach indywidualnych stanowią 30% społeczeństwa, ich liczba wynosi 18 454 (dla powiatu węgrowskiego oraz 7 980 dla powiatu sokołowskiego) (PSR z 2010 r.). **Słabą stroną obszaru jest przeważająca liczba gospodarstw niskotowarowych.** Ze środków PROW 2014-2020, działanie Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej oraz Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa dostępne będzie wsparcie dla osób planujących utworzyć nowe miejsca pracy na wsi poza rolnictwem. W ramach działania Restrukturyzacja małych gospodarstw dostępne będzie wsparcie na restrukturyzację gospodarstwa w kierunku produkcji żywnościowych lub nieżywnościowych produktów rolnych, a także przygotowania do sprzedaży i sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie oraz przetwórstwa produktów rolnych pochodzących głównie z gospodarstwa. Uzupełnieniem tych działań będą środki Leader na wsparcie na rozwój przedsiębiorczości. Konsultacje społeczne z mieszkańcami pokazały, że istnieje silna korelacja w występowaniu zjawiska bierności zawodowej i wykluczenia społecznego. Szczególnie mieszkańców terenów wiejskich cechuje stosunkowo niska aktywność w zakresie kształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych i mobilność zawodowa. Dlatego szczególnie ważne są działania z zakresu aktywnej integracji ukierunkowane na zwiększanie szans na rynku pracy i w efekcie zatrudnienie, co może spowodować ograniczenie migracji ludności poza obszar LSR. Ponieważ diagnoza gospodarczego wykorzystania potencjału społecznego wykazuje, iż znaczna część ludności czerpie swoje dochody właśnie z uprawy ziemi i hodowli zwierząt gospodarskich, a w strukturze gospodarstw przeważają gospodarstwa niskotowarowe - rozwój sektora usług, zwłaszcza związanych z obsługą ruchu turystycznego, mógłby być skierowany na stopniowe zmniejszanie się nisko-dochodowego sektora rolniczego na rzecz podejmowania zróżnicowanej działalności dochodowej na wsi. **Kolejną grupą docelową działań LGD w obszarze przedsiębiorczości będą**

⁸ Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa mazowieckiego, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2006

rolnicy, domownicy i małżonkowie rolników planujący różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich. **Rolnictwo może stanowić potencjał dla rozwoju gospodarki, jeżeli poprawie ulegnie, jakość w obszarze przetwórstwa m. in. owoców.** W ramach PROW 2014-2020, działanie Przetwórstwo i marketing produktów rolnych, możliwe będzie wsparcie przetwórstwa rolno-spożywczego. Uzupełnieniem mogą być działania LGD. Szansą rozwoju obszaru LSR mogą być rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie, jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej, jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne. Tymczasem zagrożeniem będzie jednak utrzymująca się niska dochodowość rolnictwa. Podczas konsultacji społecznych z mieszkańcami podnoszono zasadność wypromowanie marki lokalnej⁹. Gospodarka na obszarze LGD bazuje na mikroprzedsiębiorstwach z sektora prywatnego, w 2013 r. było 4951 przedsiębiorstw, czyli o prawie 860 więcej niż w roku 2007. **Jeżeli chodzi o liczbę przedsiębiorstw zauważalny jest systematyczny trend rosnący liczby przedsiębiorstw.**

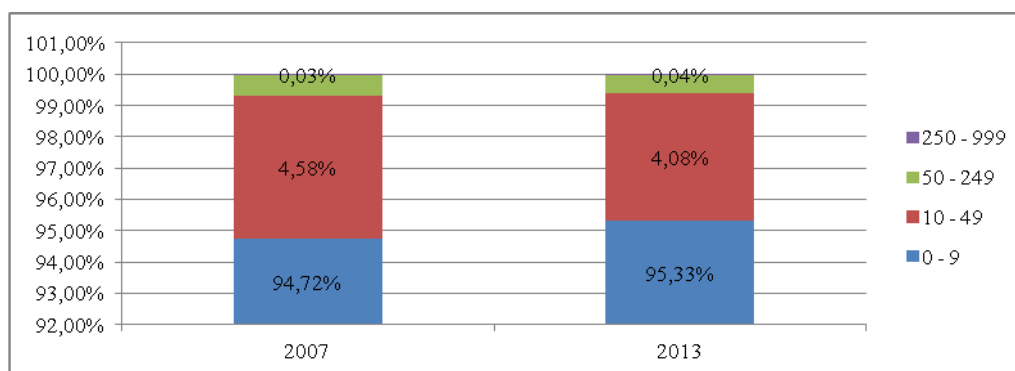
WYKRES 3 LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANYCH DO REJESTRU REGON W LATACH 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W strukturze przedsiębiorstw dominują mikroprzedsiębiorstwa, które w 2013 r. stanowiły ponad 96% ogółu podmiotów. Liczba mikroprzedsiębiorców wzrosła względem 2007 r. Duże przedsiębiorstwa w 2013 r. stanowiły niewiele ponad 4%, a ich liczba względem 2007 r. spadła. Względem 2007 r. przybyło 1 duże przedsiębiorstwo.

WYKRES 4 STRUKTURA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH W PODZIALE NA WIELKOŚĆ W 2007 I 2013 R.

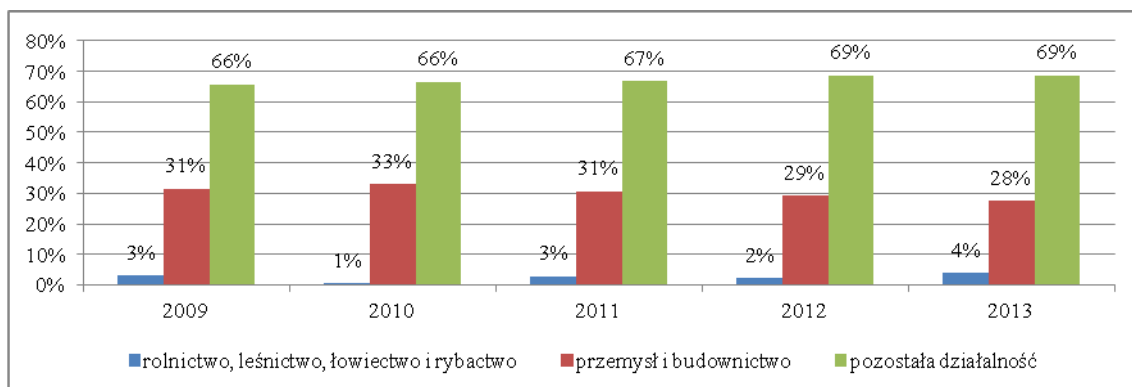

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Dominującymi sektorami gospodarki na obszarze LGD są przetwórstwa przemysłowe (sekcja C) ponad 10% podmiotów, budownictwo (sekcja F) prawie 17% podmiotów oraz handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych (sekcja G) ponad 28% podmiotów. Jeżeli chodzi o aktualny rozwój gospodarki obszaru LSR, najbardziej rozwija się pozostała działalność, spada natomiast udział przedsiębiorstw przemysłowych oraz związanych z budownictwem.

⁹ Zobacz. Wyniki badania CATI z mieszkańcami obszaru LSR, N=200

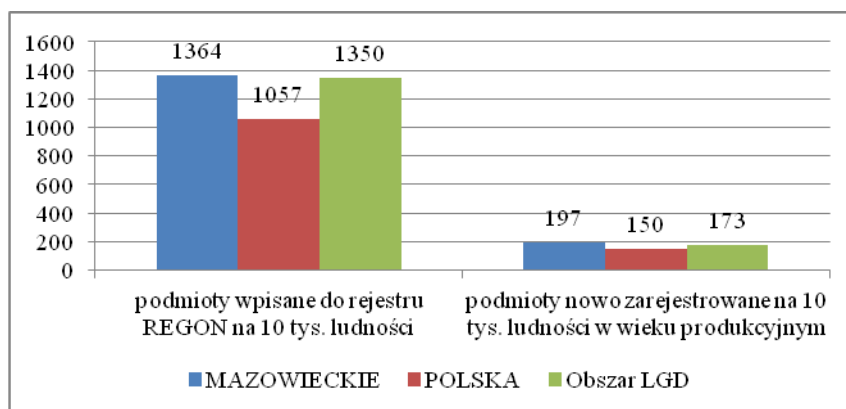
WYKRES 5 ZMIANA LICZBY PODMIOTÓW NOWO ZAREJESTROWANYCH WG GRUP SEKCJI PKD W LATACH 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W gospodarce gmin LGD dominują mikroprzedsiębiorstwa sektora prywatnego. Gospodarka stopniowo rozwija się, zwłaszcza w miastach obszaru LGD. Dominującymi branżami jest handel, budownictwo oraz przetwórstwo przemysłowe. Z branży przetwórstwa przemysłowego można wyróżnić producentów: elementów z blachy, mebli, maszyn rolniczych. **Jeżeli chodzi o wskaźnik podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 tys. oraz nowo zarejestrowane na 10 tys. obszar LSR wypada gorzej niż średnia dla kraju oraz województwa mazowieckiego.** W gminach członkowskich LGD wskaźnik osiągnął wartość prawie 1 350 podmiotów na 10 tys. ludności oraz 173 nowo zarejestrowanych są to wartości niższe niż średnie wojewódzkie (1364 oraz adekwatnie 197), jednak wyższe niż średnie dla kraju (1057 oraz adekwatnie 150). **Liczba podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON w 2013 r. na 10 tys. ludności była wyższa w powiecie węgrowskim (84), niż w województwie mazowieckim (77), czy w kraju (70).** Świadczyć to może o stabilizacji gospodarki lokalnej.

WYKRES 6 PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON ORAZ PODMIOTY NOWO ZAREJESTROWANE NA 10 TYS. LUDNOŚCI

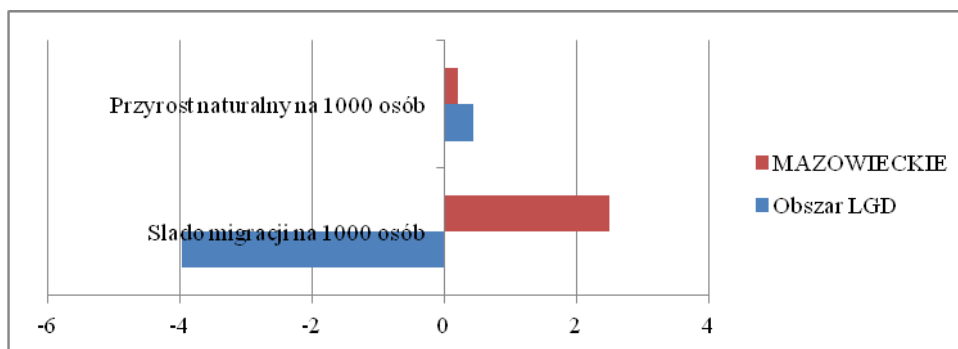
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Badania CATI z mieszkańcami obszaru wykazało, że respondenci są średnio zadowoleni z atmosfery przedsiębiorczości panującej na obszarze LGD, większość z nich uważa, że od 2009 r. nie zaszły żadne zmiany w tym obszarze. Blisko 50% respondentów spośród 200 badanych uważa, że od 2009 r. w obszarze przedsiębiorczości mieszkańców nie zaszły żadne zmiany.

Zasoby pracy

Obszar LSR charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w dostępności do rynków pracy. Na zasoby pracy wpływ mają zasoby ludzkie. **Ruch naturalny na obszarze LGD w 2013 r. był ujemny – saldo migracji na 1000 osób było ujemne i wyniosło prawie -4%, znaczny udział negatywnej tendencji stanowi również ujemny przyrost naturalny.** W 2013 r. najniższe saldo migracji zanotowały gminy: Wierzbno i Miedzna (poniżej -7%) oraz Bielany (-28%). Dodatkowo saldo migracji odnotowała jedynie gmina Liw. Zarówno pod względem salda migracji, jak i przyrostu naturalnego obszar LGD wypada gorzej niż średnia dla powiatu. **Negatywna tendencja stwarza zagrożenie dalszego starzenia się społeczeństwa.**

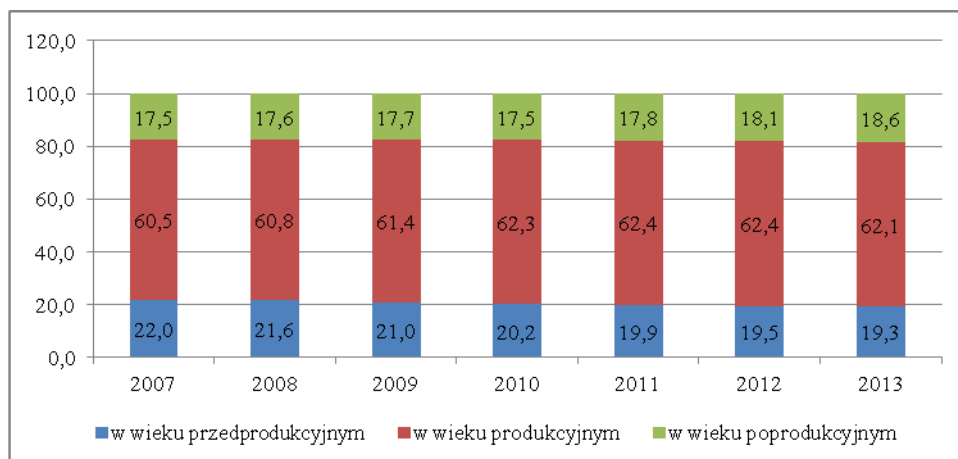
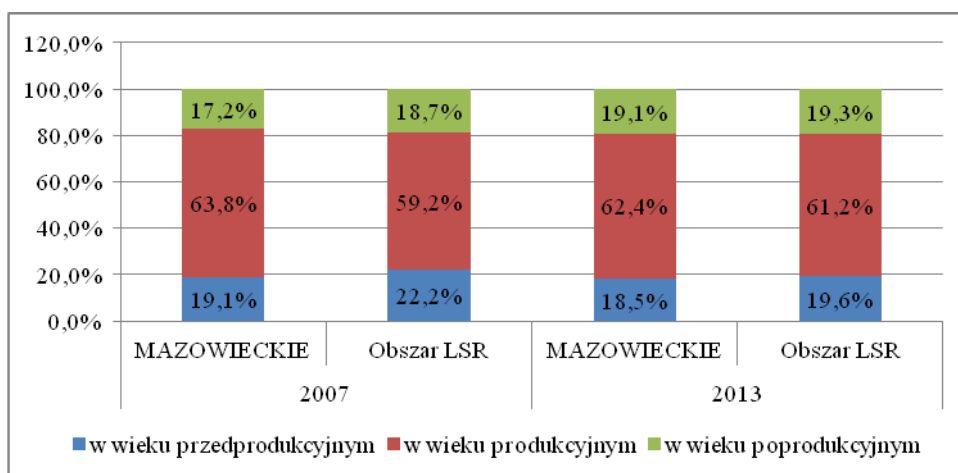
WYKRES 7 RUCH NATURALNY LUDNOŚCI W 2013 R. [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W perspektywie kilkunastu najbliższych lat poważnym skutkiem starzenia się ludności jest możliwość wyraźnego zmniejszenia się potencjalnych zasobów pracy (ludności w wieku produkcyjnym), co może odbić się negatywnie na konkurencyjności całego obszaru. Postępujący trend ujemnego salda migracji może powodować spadek kapitału ludzkiego i społecznego oraz spowolnienie rozwoju gospodarczego obszaru. Na uwarunkowania rynku pracy negatywny wpływ na gęstość zaludnienia obszaru LSR. **Gęstość zaludnienia w województwie mazowieckim wynosi 146 osób na 1 km². Na tym tle obszar LSR zalicza się do jednostek terytorialnych o niskiej liczbie ludności, na 1 km² przypada tu zaledwie 45 osób.** Analiza struktury ludności wg. grup wieku wskazuje na starzenie się społeczeństwa obszaru LGD. Względem 2007 r. spadła liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (o prawie 3 punkty procentowe), wzrosła natomiast liczba osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. **Dane dla 2013 r. wskazują, że społeczeństwo obszaru LGD jest młodsze niż średnia dla województwa mazowieckiego.**

WYKRES 8 STRUKTURA LUDNOŚCI WG. GRUP WIEKU JAKO % LUDNOŚCI W LATACH 2007, 2013

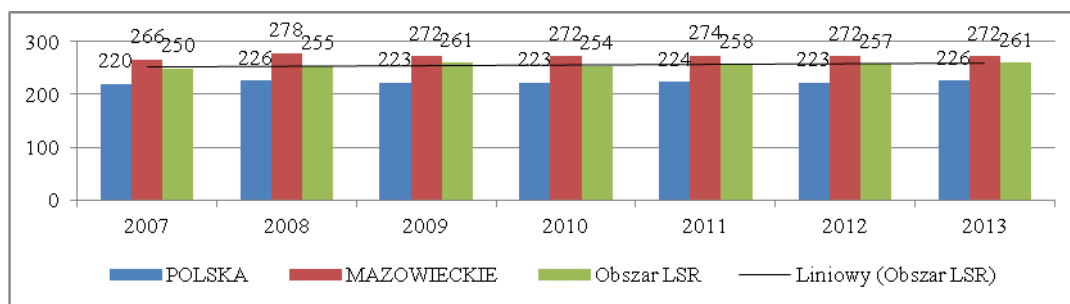
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Na tle województwa mazowieckiego obszar LSR pozytywnie wyróżnia się pod względem demografii, z dość liczną grupą osób w wieku przedprodukcyjnym. Nie oznacza to jednak, że na obszarze LSR nie występują problemy, które

charakterystyczne są dla całego kraju. **Skutkiem ujemnego trendu migracji w latach 2007-2013 odnotowuje się systematyczny negatywny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, przy równoczesnym wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.** Liczba ludności w wieku produkcyjnym odnotowuje natomiast niewielkie zmiany. Struktura wieku ludności obszaru LSR wskazuje na starzenie się społeczeństwa. **Na tle średniej dla województwa oraz kraju obszar LSR wypada lepiej, ponieważ posiada niższy wskaźnik obciążenia demograficznego. Niestety** odnosząc wyniki wskaźnika do roku 2007 r. zauważyć można, że proces starzenia się społeczeństwa obszaru postępuje znacznie szybciej niż w pozostałych częściach regionu. Dane wskazują na zasadność podjęcia działań zapobiegających migrację młodych osób z obszaru LSR przy jednoczesnym zapewnianiu działań z zakresu polityki i pomocy społecznej dla osób starszych, które będą odpowiadały na zapotrzebowanie tej grupy wiekowej mieszkańców obszaru LSR. Analizy lokalnego rynku pracy wskazują na konieczność oddziaływania na te zidentyfikowane problemy. **W latach 2007-2013 wzrosła liczba pracujących ogółem na obszarze LSR.**

W porównaniu do grup referencyjnych, obszar LGD pod względem liczby osób pracujących na 1000 mieszkańców wypada gorzej. Natomiast miasto Węgrów przewyższa zarówno średnią dla kraju, jak i województwa.

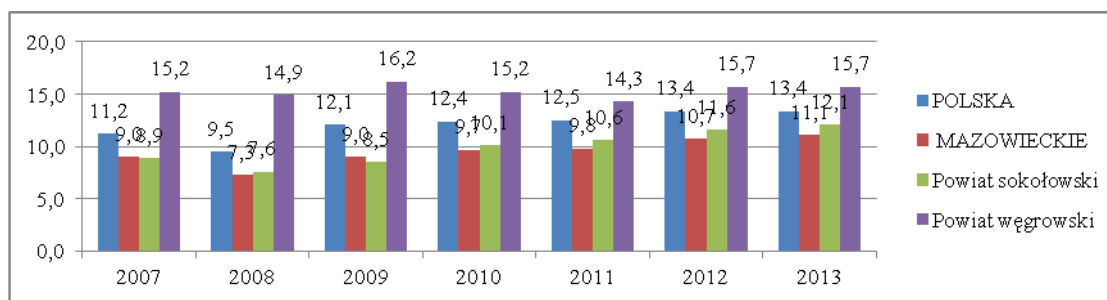
WYKRES 9 PRACUJĄCY NA 1000 LUDNOŚCI W LATACH 2007-2013

Źródło: GUS BDL [dostęp 1.08.2014]

Stopa bezrobocia w powiecie węgrowskim w 2013 r. wyniosła 15,7% (w powiecie sokołowskim 12,1%), jest to wartość wyższa niż w referencyjnych grupach – województwo mazowieckie 11,1%, kraj 13,4%. Wartość wskaźnika nieznacznie spadła względem roku 2007, tendencja jest spadkowa ze znacznymi fluktuacjami.

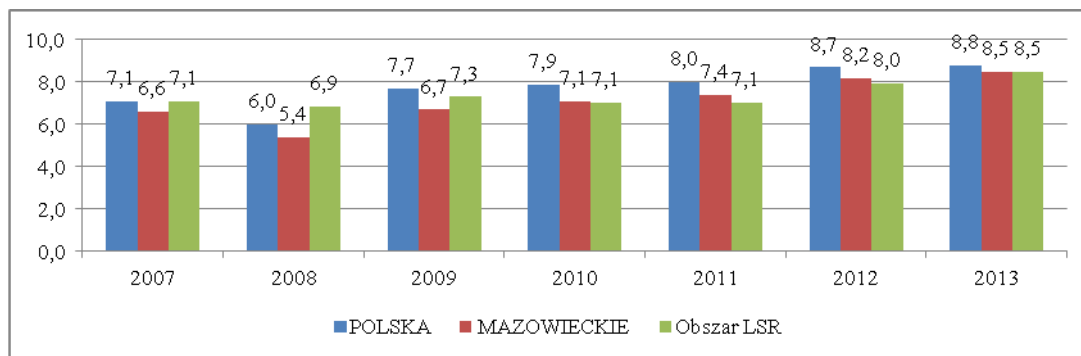
WYKRES 10 STOPA BEZROBOCIA W LATACH 2007-2013 DLA POWIATU WĘGROWSKIEGO I SOKOŁOWSKIEGO ORAZ GRUP REFERENCYJNYCH [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Średnia liczba osób bezrobotnych w grupie osób w wieku produkcyjnym w 2013 r. dla obszaru LSR wyniosła 8,5%, wartość ta nieznacznie wzrosła od 2007 r. Poziom wskaźnika jest na podobnym poziomie, co średnia dla województwa wynosząca w 2013 r. 8,5% oraz średnia dla kraju (8,8%). **Na obszarze LSR notuje się, zatem wysokie bezrobocie wśród osób młodych.**

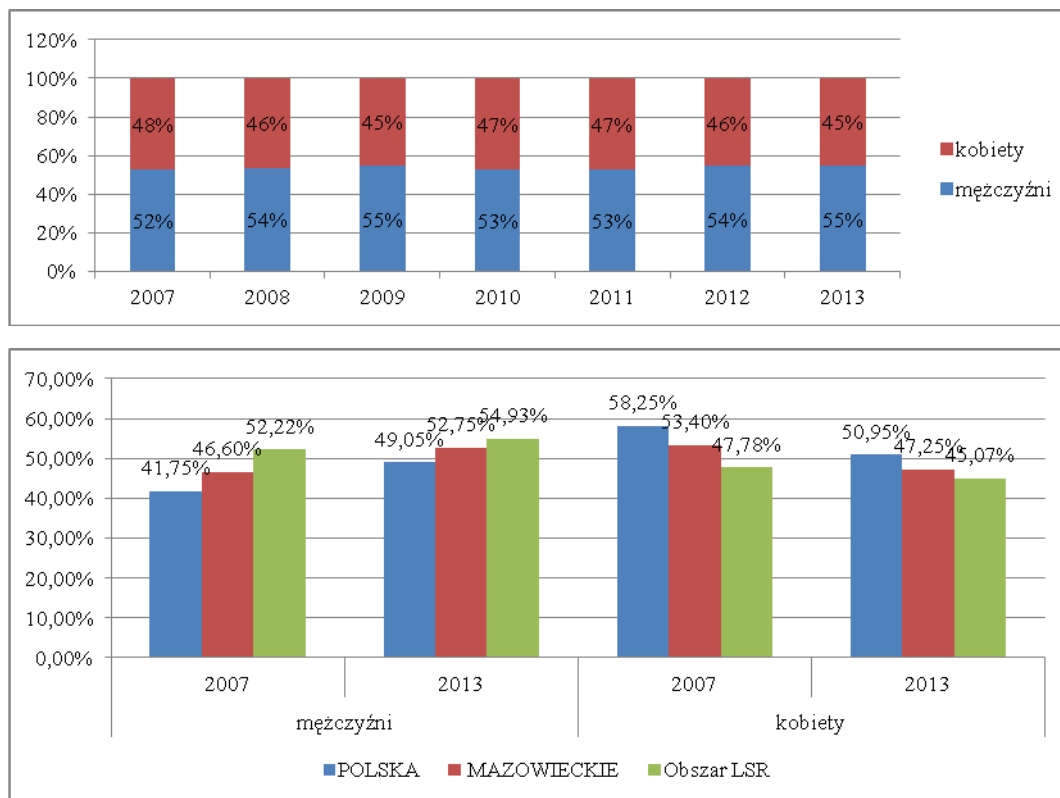
WYKRES 11 ODSETEK OSÓB BEZROBOTNYCH W STOSUNKU DO LICZBY OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W LATACH 2007-2013 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Większość osób bezrobotnych na obszarze LSR stanowią mężczyźni, blisko 55% osób bezrobotnych w 2013 r. stanowili mężczyźni. Odsetek bezrobotnych kobiet jest niższy niż średnia dla województwa oraz dla kraju. Odsetek bezrobotnych kobiet spadł, natomiast mężczyzn wzrósł względem roku 2007.

WYKRES 12 LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH W PODZIALE NA PŁEĆ [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Sytuacja na rynku pracy jest zróżnicowana w poszczególnych gminach obszaru LGD. Liczba osób zatrudnionych systematycznie rośnie. Liczba osób bezrobotnych utrzymuje się na stabilnym poziomie. **Niepokojące jest zjawisko dużego bezrobocia wśród mężczyzn, znacznie przewyższające wskaźnik bezrobocia wśród kobiet. Niepokojącym zjawiskiem obserwowanym na terenie obszaru LSR jest wydłużanie się okresu zarejestrowania osób pozostających bez zatrudnienia.** Od 2008 r. systematycznie rośnie odsetek osób bezrobotnych w wieku 18-24 pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy. W 2008 r. w powiecie węgrowskich osób takich było 434 natomiast w 2013 r. już aż 566. Podobnie negatywna tendencja utrzymywała się również dla kraju, jak i dla województwa. Rośnie również liczba osób w wieku 55-64 pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok. Liczba tych osób wzrosła z 208 w 2008 r. do 289 w 2013 r. Tendencja ta budzi duży niepokój z uwagi na pogłębianie się zjawiska długotrwałego bezrobocia, które niesie za sobą wiele problemów społecznych. **W tej grupie bezrobotnych rośnie duży udział mieszkańców wsi (jawne i ukryte bezrobocie na wsi).** Szansą może być

realizacja projektów wspierających rozwój kapitału ludzkiego ze środków unijnych oraz krajowych. **Rolniczy charakter powiatu odzwierciedla się także w strukturze bezrobotnych, co wynika z nadmiaru siły roboczej, zwłaszcza na wsi i w rolnictwie.** Bezrobocie ukryte skumulowane jest w gospodarstwach rolnych, którego członkowie (de facto nieposiadający żadnej pracy) nie rejestrują się z różnych powodów w urzędach pracy. Na zasiłek dla bezrobotnych nie mają, co liczyć, ubezpieczenie zdrowotne i emerytalne zapewniają im składki płacone do KRUS, a praca wykonana od czasu do czasu „na czarno” (nierzadko za granicą) pozwala zarobić na utrzymanie. Gdyby te osoby (reprezentowane także w powiecie węgrowskim) formalnie zarejestrowały się w PUP, jako osoby bezrobotne, wówczas stopa bezrobocia w powiecie mogłaby jeszcze wzrosnąć. Wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej nie maleje liczba rodzin, których głównym źródłem utrzymania są zasiłki z pomocy społecznej. Szacunkowa liczba klientów pomocy społecznej z powodu bezrobocia w 2010 r. wyniosła prawie 66 tys. osób w województwie mazowieckim. Bezrobocie, będące jedną z głównych przyczyn ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej, ma znaczący wpływ na pogorszenie się warunków socjalno-bytowych osób i rodzin. Brak możliwości zatrudnienia powoduje, że rodziny mają poważne trudności w zaspakajaniu podstawowych potrzeb życiowych. Jednakże i tu zanotowano kilkuprocentowy spadek liczby takich rodzin. Nieznacznie wzrosła liczba rodzin zwracających się o pomoc z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby i z powodu niepełnosprawności¹⁰.

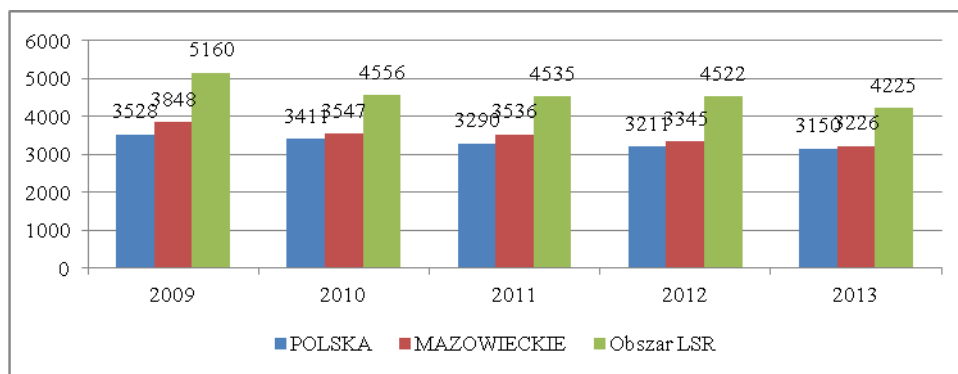
Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Węgrowa na lata 2008-2015 wskazuje na **problem ubóstwa na obszarze powiatu węgrowskiego**. Ubóstwo powoduje zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny i pogłębia jej dysfunkcyjność. Dysfunkcją najczęściej występującą po ubóstwie i bezrobociu na obszarze LSR jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Prawidłowo funkcjonująca rodzina powinna kształtować w wychowankach postawy społeczne. Występowanie wyuczonej bezradności powoduje wiele współczesnych problemów społecznych, takich jak bieda, bezrobocie oraz przemoc w rodzinie. Niezaradność w wychowaniu dzieci często łączy się z innymi problemami takimi jak uzależnienia i przemoc. Jednym z najdotkliwszych problemów społecznych na Mazowszu jest nadal ubożenie ludności, jednak negatywna tendencja wzrostowa w tym obszarze osłabła. Jednym z ważniejszych wskaźników ubóstwa na poziomie gminy jest liczba mieszkańców (poszczególnych członków rodzin), którym przyznano świadczenie, w stosunku do liczby mieszkańców. Wskaźnik depriwacji lokalnej, liczony, jako liczba korzystających z pomocy społecznej (beneficjentów) na 1000 mieszkańców gmin członkowskich LGD, jest przestrzennie zróżnicowany. **Według danych GUS na koniec 2013 roku wskaźnik dla obszaru LGD osiągnął wartość 123, podczas gdy średnia dla województwa to 70, a dla kraju 83. Należy, zatem stwierdzić, że wskaźnik wykazuje silną negatywną tendencję.** Uwarunkowania społeczne analizowanego obszaru są bardzo ważne w kontekście planowania rozwoju, ponieważ wskazują na problemy, z jakimi borykają się mieszkańcy LGD. O problemach społeczności stanowi liczba osób i gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. W 2013 r. z pomocy społecznej korzystało 2743 gospodarstw domowych i 8808 osoby. Liczba gospodarstw wzrosła natomiast, liczba osób korzystających z pomocy spadła względem 2009 r. Na obszarze LGD z pomocy społecznej korzysta 12,3% mieszkańców, podczas gdy średnia dla województwa wynosi 7%, a dla kraju 8% (wartość wskaźnika udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem (%) z GUS BDL). Placówki stacjonarnej pomocy społecznej znajdują się w trzech gminach obszaru LGD: Węgrów, Łochów oraz Stoczek. Placówki te oferują łącznie ok. 60 miejsc, z czego większość jest wykorzystana przez osoby w podeszłym wieku. Brak domów opieki dla osób starszych jest dużym problemem w sytuacji postępującego starzenia się społeczeństwa. O jakości życia mieszkańców obszaru LGD stanowi również dostęp do usług społecznych – opieki zdrowotnej, kultury oraz opieki wczesno przedszkolnej. Jeżeli chodzi o dostęp do aptek to średnia liczba ludności przypadająca na 1 aptekę jest wyższa niż średnia dla województwa i kraju, co świadczy o mniejszej liczbie aptek niż w grupach referencyjnych.

W trzech gminach obszaru LGD brak jest aptek, są to gminy: Wierzbno, Liw oraz Korytnica.

¹⁰ Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Pomocy Społecznej, Warszawa 2011

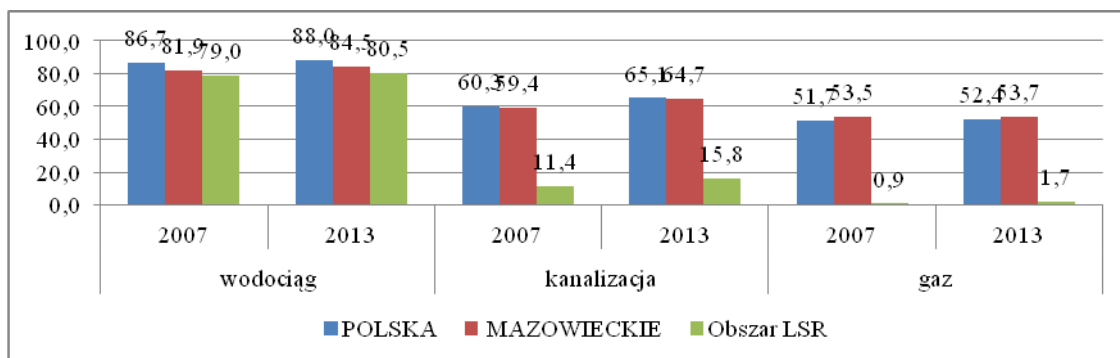
WYKRES 13 LICZBA LUDNOŚCI NA JEDNĄ APTEKĘ W 2013 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Na obszarze LGD w 2013 r. działało 29 przychodni, przy czym w każdej z gmin znajdowała się jedna z działających jednostek. Najwięcej przychodni znajdowało się w gminach Węgrów, Korytnica oraz Łochów (GUS BDL). **Średnio na 10 tys. ludności na obszarze LGD przypada 5 przychodni, wskaźnik nie odbiega od danych dla kraju oraz województwa. Sytuacja względem 2007 r. uległa poprawie, ponieważ przybyło przychodni. Dużym problemem na obszarze LGD jest brak żłobków na obszarze LGD brak jest dzieci uczęszczających do żłobków. Zapewnienie wczesno przedszkolnej opieki jest bardzo istotne dla aktywizacji zawodowej kobiet z obszaru LGD (GUS BDL).** Istotnym czynnikiem warunkującym rozwój społeczeństwa jest dostęp do kultury. W 2013 r. średnio w gminach obszaru LGD na 1 placówkę biblioteczną przypadało 2185 czytelników, wartość ta wypada lepiej niż średnia dla województwa (4887). Wskaźnik wzrósł jednak względem 2007 r. Jeżeli chodzi o księgozbiór na 1000 ludności średnia dla LGD wypada lepiej niż we wszystkich referencyjnych grupach. **Należy, zatem stwierdzić, że obszar jest w wystarczającym stopniu doposażony w biblioteki, a ich księgozbiór jest wystarczający.** Doposażenie to jest tym bardziej wystarczające, ponieważ liczba czytelników jest niższa, niż średnia dla kraju i województwa i utrzymuje się na stałym poziomie. **Na obszarze LGD działają tylko dwa domy kultury w miastach Węgrów i Łochów.** W 2013 r. zorganizowały one 75 imprez, w których uczestniczyło prawie 26 tys. osób. W domach kultury w 2013 r. działało 10 kół/klubów, w których uczestniczyło prawie 300 osób. Na obszarze LGD działają dwa kina, oferujące łącznie 420 miejsc. Ogółem w 2013 r. kina miały prawie 14 tys. widzów (GUS, BDL). Zainteresowanie kulturą i rozrywką mieszkańców jest znaczne, chętnie uczestniczą w organizowanych imprezach i aktywnie korzystają z usług kulturalnych. Dostęp do miejscowej infrastruktury jest wyznacznikiem poziomu życia mieszkańców obszaru LSR. Jeżeli chodzi o doposażenie w infrastrukturę techniczną gminy obszaru LGD nie wypadają najlepiej względem grup referencyjnych. Warto dodać, że wskaźniki nie uległy znaczącej poprawy względem 2007 r. LGD najgorzej wypada, jeżeli chodzi o doposażenie w sieć gazową, w 2013 r. z sieci korzystało zaledwie 1, 7% ludności, podczas gdy średnia dla województwa i kraju jest ponad dwudziestokrotnie wyższa. Ludność w 2013 r. korzystała zaledwie w 15, 8% z sieci kanalizacji, podczas gdy średnia dla kraju i województwa to ok. 65%. Najlepiej obszar LGD wypada, jeżeli chodzi o sieć wodociągową, ponieważ korzysta z niej ok. 80% ludności, przy średniej dla kraju i województwa 85-88%.

WYKRES 14 LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCA Z URZĄDZEŃ SIECIOWYCH W 2007 I 2013 R. [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Stan doposażenia w infrastrukturę sieciową jest bardzo zróżnicowany w gminach obszaru LGD. W sieć wodociągową najlepiej doposażona jest gmina Łochów (ponad 90%), najgorzej natomiast gmina Wierzbno (40,90%). **Największa dysproporcja doposażenia występuje, jeżeli chodzi o sieć kanalizacji, gdzie najlepiej doposażona gmina** Węgrów osiąga wskaźnik w wysokości prawie 80%, a najgorsze Grębków, Bielany i Wierzbno 0,00%. Jeżeli chodzi o sieć gazową, to tylko gmina Węgrów posiada do niej dostęp.

Działalność sektora społecznego

O kapitale społecznym ludności obszaru LGD świadczy liczba działających organizacji pozarządowych (NGO). W 2013 r. na obszarze LGD działało 235 organizacji pozarządowych z sektora prywatnego, wartość ta wzrosła ponad 42% względem 2007 r. Największą aktywnością NGO w 2013 r. charakteryzowały się gminy Węgrów, Łochów oraz Liw. **Jeżeli chodzi o liczbę NGO na 1000 mieszkańców LGD ze wskaźnikiem wysokości 3,3 wypada lepiej niż średnia dla kraju (3,15), ale gorzej niż średnia dla województwa (3,9) (obliczenia własne na podstawie GUS BDL).** Działalność organizacji pozarządowych działających na obszarze LGD związana jest z promowaniem kultury, sportu, różnych zainteresowań, pomocą osobą niepełnosprawnym, chorym oraz starszym. Istotne jest również występowanie NGO zrzeszających przedsiębiorców i działających na rzecz rozwoju gospodarczego¹¹. Uwarunkowania społeczne mieszkańców LGD ulegają systematycznej poprawie, wzrasta poziom kapitału społecznego oraz doposażenie w infrastrukturę. Szczególne braki należy wskazać w obszarze opieki wczesno przedszkolnej oraz nad osobami starszymi. Zakres działania organizacji pozarządowych funkcjonujących w gminach jest podobny. Skupiają się na tematyce dotyczącej krzewienia kultury, sportu, integracji i aktywizacji społecznej w tym współpracy z seniorami i młodzieżą. Badania zalecone przez LGD potwierdzają aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych. Zdecydowana większość respondentów badania ankietowego CATI wskazała, że interesuje się tym, co dzieje się w najbliższej okolicy (76%, N=194). Licznie działające organizacje pozarządowe na obszarze LSR mają jednak problemy związane z **brakiem wystarczającego zaplecza infrastruktury i wiedzy oraz kompetencji przy realizacji projektów.** Pozytywny trend przyrostu liczby organizacji pozarządowych w powiecie węgrowskim świadczy o **stopniowym wzmacnianiu kapitału społecznego obszaru oraz jest elementem spajającym obszar.** Pozytywnie należy ocenić również, że środowisko organizacji pozarządowych na terenie powiatu węgrowskiego skonsolidowało się tworząc Federację Organizacji Pozarządowych Powiatu Węgrowskiego. Regularnie prowadzone są szkolenia podnoszące wiedzę i kompetencję członków np. z pozyskiwania środków unijnych w nowej perspektywie finansowej, rachunkowości, marketingu, skutecznej komunikacji.

Warunki przyrodnicze i zasoby naturalne

Obszar LSR posiada sprzyjające warunki przyrodnicze oraz klimatyczne do rozwoju turystyki weekendowej oraz letniskowej. Cechą charakterystyczną klimatu panującego na obszarze LSR są bardzo niskie roczne sumy opadów, które kształtują się na poziomie 500-600 mm i są jedynymi z najniższych w kraju. Przez obszar LSR przepływa rzeka Bug oraz jego lewobrzeżny dopływ rzeka Liwiec. Powiat węgrowski jest bogaty w liczne ciekі, kanały rowy oraz zbiorniki wód stojących. Jakość wód obszaru jest średnia, najwyższa w północnej części, najgorsza natomiast w północno-zachodniej części obszaru. Rzeką Liwiec organizowane są spływy kajakowe. Jest to ciekawa atrakcja turystyczna Mazowsza. **Obszar jest bogaty w walory przyrodnicze, które charakteryzują się dużą zmiennością krajobrazu oraz małą degradacją.** Krajobraz obszaru LSR tworzą kompleksy leśne, użytki rolne oraz zasoby wodne, jest on zróżnicowany oraz atrakcyjny. Gminy obszaru LSR objęte są trzema międzynarodowymi systemami przyrodniczymi: Europejską Siecią Ekologiczną (EECONET), Programem CORINE oraz Europejską Siecią Ekologiczną Natura 2000. Programem Natura 2000 objęte są trzy Obszary Szczególnej Ochrony Ptaków (OSO) - „Dolina Dolnego Bugu” – PLB140001; „Dolina Liwca” – PLB140002; „Dolina Kostrzynia” oraz trzy Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOO) – „Ostoja Nadbużańska” – PLH140011; „Kantor Stary” – PLH140007; „Ostoja Nadliwiecka” – PLH140032. Blisko 40% powierzchni powiatu węgrowskiego objęte jest ochroną przyrody. Na analizowanym obszarze znajdują się Nadbużański Park Krajobrazowy, Siedlecko-Węgrowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz rezerwat przyrody, pomniki przyrody, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. W lasach obszaru LSR żyją liczne gatunki chronionych roślin oraz zwierząt. Dużym problemem w lasach jest powstawanie w ostatnich latach nielegalnych wysypisk śmieci (głównie w lasach niepaństwowych). Stąd niezbędna

¹¹<http://bazy.ngo.pl> [dostęp 13.05.2015]

jest ekologiczna edukacja społeczeństwa i uregulowanie gospodarki odpadami na terenie gminy. Istotnym zagrożeniem są klęski żywiołowe takie jak: pożary, wiatrołomy i śniegołomy. Dużym problemem w lasach jest powstawanie w ostatnich latach nielegalnych wysypisk śmieci (głównie w lasach niepaństwowych). **Rolniczy charakter obszaru LSR warunkuje w pewnym stopniu rodzaj i ilość zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza.** Główny wpływ na stan zanieczyszczenia powietrza mają potrzeby związane z energią ciepłą, której udział w tym zanieczyszczeniu wynosi około 50-60%. Za 20% zanieczyszczeń odpowiedzialny jest transport i komunikacja. Pozostała część przypada na przemysł i paleniska gospodarstw domowych. Nowa perspektywa finansowa to jeszcze większy akcent na kwestie środowiskowe. Jednym z najważniejszych celów do spełnienia w latach 2014-2020 są kwestie środowiskowe i dostosowanie do zmian klimatu. **Możliwe będzie również pozyskanie środków unijnych na ochronę środowiska.** Warunkiem jednak i podstawą pozyskania dodatkowych środków w nowej perspektywie finansowej będzie opracowanie przez gminy i miasta planów niskoemisyjnych.

Uwarunkowania turystyczne

Znaczący udział w kształtowaniu rynku pracy na obszarze LGD może stanowić turystyka. Poniżej opisane zostały potencjały poszczególnych gmin w obszarze kształtowania turystyki i generowania miejsc pracy z nią związanych. **Obszar LGD posiada endogeniczne zasoby turystyczne bazujące na wartościach kulturowych i przyrodniczych.** W ostatnim okresie obserwuje się „zmęczenie” tradycyjną masową turystyką, a w niektórych grupach społecznych poszukiwanie jej alternatyw. Wraz ze zmianą modelu turystyki coraz większą liczbą turystów preferuje środowisko, jako miejsce wypoczynku. **Obszar LGD posiada uwarunkowania dla rozwoju turystyki krajoznawczej, w tym również form turystyki kwalifikowanej, takiej jak kajakarstwo, wędkarstwo, obserwacje przyrody oraz jazda konna, a także dla turystyki wypoczynkowej bazującej na agroturystyce. Zagrożeniem jest jednak wciąż niska konkurencyjność turystyczna Mazowsza względem innych regionów¹².**

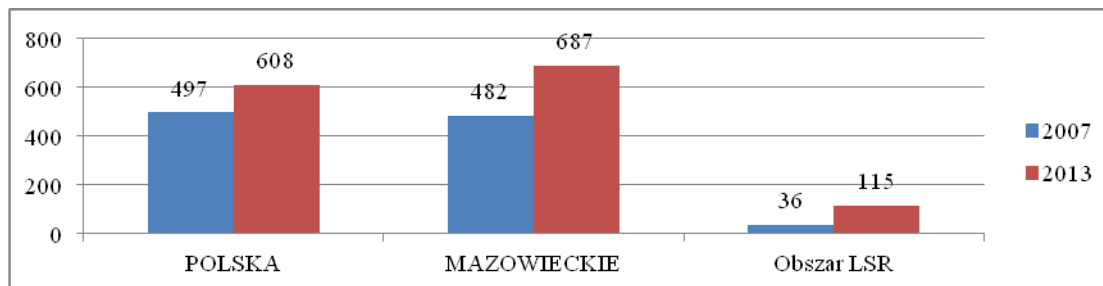
Zasoby obszaru mają rangę, co najwyżej regionalną, ale przede wszystkim lokalną. Walory turystyczne obszaru LGD można podzielić na dwie grupy – kulturowe oraz przyrodnicze (zbiorniki wodne, krajobrazy). Jedną z głównych atrakcji turystycznych o charakterze kulturowym stanowi Bazylika Mniejsza w Węgrowie pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, w której znajduje się słynne „Zwierciadło Twardowskiego”. Lustro pochodzi z XVI wieku, a wiąże się z nim legendy, m. in. o Twardowskim i królem Zygmuntem Augustem oraz Krasińskim i wsią Korytnica. Atrakcją stanowią również walory kultury ludowej, takie jak wiejska architektura drewniana z XIX i XX wieku, czy też zabudowa miejska Węgrowa. Kolejnym atrakcyjnym turystycznie obiektem jest Zamek w Liwie, z którym związana jest legenda o Żółtej Damie, czyli Ludwice z Szujskich Kuczyńskiej, jak również podanie o podziemnym korytarzu łączącym basztę liwskiego zamku z klasztorem w Węgrowie¹³. **Niewątpliwym walorem obszaru LGD są uwarunkowania przyrodnicze.** Stwarzają one potencjał dla rozwoju turystyki krajoznawczej, wypoczynkowej oraz specjalistycznej. Jednym z głównych zasobów obszaru jest rzeka Liwiec, która umożliwia takie formy rekreacji, jak: kajakarstwo, wędkarstwo oraz obserwacje ornitologiczne. Dolina Liwca została objęta ochroną poprzez program Natura 2000. Występują na jej obszarze, takie gatunki ptaków, jak: skowronek polny czy pliszka żółta, bekas, cyranka, derkacz, rycyk, czy bociany białe i czarne. Stwarza to dogodne warunki dla obserwacji ornitologicznych. Atrakcyjnym punktem widokowym na rzekę jest Sowia Góra, wyniesienie morenowe o wysokości 145 m. n. p. m. Na obszarze LGD znajdują się również takie tereny objęte ochroną prawną, jak Nadbużański Park Krajobrazowy, Siedlecko-Węgrowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Rezerwat przyrody Kantor Stary. Uzupełnieniem walorów turystycznych obszaru jest infrastruktura turystyczna towarzysząca im. Zagospodarowanie turystyczne doliny Liwca stanowią zbiornik retencyjno-rekreacyjny w Krypach, kąpielisko w Węgrowie oraz wypożyczalnia kajaków. Na analizowanym obszarze wyznaczone zostały również szlaki turystyczne, takie jak: Szlak kajakowy

¹²Por. STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI w WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM na lata 2014 – 2020, Warszawa 2014, str. 101

¹³ Dodatkowe walory turystyczne obszaru LGD są to: Ferma Strusi Afrykańskich „Eurostrus”, zlokalizowana we wsi Borzychy – jej zwiedzanie możliwe jest poprzez zorganizowane grupy oraz indywidualnych turystów, dodatkowymi atrakcjami są przejażdżki bryczką oraz, w przypadku dzieci, również na kucyku a także możliwość nabycia strusich jaj, wyduszek oraz piór; Wioska Indiańska, położona na terenie wsi Borzychy – obiekt sezonowy (kwiecień-czerwiec, wrzesień-październik), w którym organizowane są indiańskie festyny, dostosowane do wymogów i potrzeb zamawiających grup; Ludwisarnia w Węgrowie – Odlewnia Dzwonów Braci Kruszeńskich (tutaj odlewano m.in. dzwon dla Zamku Królewskiego w Warszawie) – obiekt jest udostępniony do zwiedzania grupom zorganizowanym po uprzednim umówieniu; Stanowiska archeologiczne: w Jarnicach (I-III w), w miejscowości Gończa Zabłudnie (okres późnolatański), w Kucyku – cmentarzysko kurhanowe z VI wieku oraz w Jartyporach – sensacyjne cmentarzysko Gotów, pochodzące z V-III w p.n.e; Pałac i zespół pałacowy we wsi Patrykozy oraz kościół par. pw. Św. Trójcy, w gminie Bielany; Podlaskie Muzeum Techniki Wojskowej i Użytkowej w Bielanych-Wąsach – w Muzeum znajdują się eksponaty techniki użytkowej - samochody, motocykle, różnego rodzaju maszyny oraz dział modelarski

Liwca, Szlak rowerowy „Dolina Liwca”, Szlak Doliny Liwca dla turystów zmotoryzowanych i rowerowych, nieoznakowane szlaki śladami kapliczek, figur i krzyży przydrożnych. Usługi noclegowe na obszarze LGD oferują dwa hotele w Węgrowie, Pałac w Łochowie oraz 7 obiektów agroturystycznych z gminy Liw¹⁴. **Wskaźnik Schneidera liczony liczbą osób korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców dla gmin obszaru LGD w 2013 r. wyniósł ponad 115, jest to wartość wielokrotnie niższa niż średnia dla województwa oraz kraju.** Podkreślić trzeba natomiast znaczny wzrost wartości wskaźnika względem roku 2007. Wskaźnik świadczy o niskiej atrakcyjności turystycznej obszaru i wymaga podjęcia działań promujących rozwój przedsiębiorczości opartej o produkty i zasoby lokalne.

WYKRES 15 WSKAŹNIK SCHNEIDERA DLA OBSZARU LSR, REGIONU I KRAJU W 2007 I 2013 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W *Strategii rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw* wskazane zostały produkty turystyczne, bazujące na zasobach lokalnych. Pierwszym z wyróżnionych form turystyki jest turystyka krajoznawcza bazująca na walorach przyrodniczych, kulturowych oraz antropogenicznych obszaru. Kolejny rodzaj turystyki bazuje na wybranych formach turystyki kwalifikowanej, takich jak turystyka kajakowa, rowerowa, jeździecka, łowiecka, wędkarska oraz plenery malarskie. Istotnym zasobem jest również turystyka wypoczynkowa, czyli agroturystyka oraz działki letniskowe.

Uwarunkowania historyczno-kulturalne

Jednym z warunków niezbędnych wprowadzania korzystnych zmian i przyspieszenia rozwoju, a co za tym idzie podniesienia konkurencyjności danego obszaru, jest przede wszystkim uwzględnienie lokalnych zasobów kulturowych. Kultura w znacznym stopniu kształtuje dynamikę i kierunek rozwoju lokalnego. Niewiedza i brak świadomości w odniesieniu do wartości dziedzictwa kulturowego jest największym wrogiem zarówno dla niego samego, jak i dla rozwoju lokalnego. **Obszar LSR posiada bogatą historię, która może być wykorzystana do kształtowania konkurencyjności obszaru. Na obszarze LGD znajdują się liczne zabytki architektury sakralnej i świeckiej.** Konsultacje społeczne wskazały, że na obszarze LSR realizowanych jest wiele inicjatyw, w które zaangażowane są lokalne samorządy i organizacje pozarządowe, tj. projekt "Wielkiego Gościńca Litewskiego" (w projekcie o charakterze międzynarodowym uczestniczy kilka gmin z terenu woj. mazowieckiego i podlaskiego oraz organizacji społecznych z Litwy), oraz organizowany przez Muzeum w Liwie "Turniej Smaków." Podczas spotkań z mieszkańcami wskazywano również na przygotowywany projekt gminy Liw i Muzeum w Liwie budowy "Parku kulturowo-historycznego" w sąsiedztwie zamku w Liwie. Większość obiektów sakralnych powstała w stylu neogotyckim, w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIX wieku. Wyposażenie obiektów często jest starsze i pochodzi z wcześniejszych drewnianych kościołów barokowych, z XVII i XVIII wieku. Najcenniejsze obiekty sakralne na obszarze LGD to: Bazylika Mniejsza w Węgrowie z XVIII w., Dawny Zespół Klasztorny o.o. reformatorów w Węgrowie z XVII w, Kaplica Ewangelicka w Węgrowie, Kościół ewangelicko – augsburski w Węgrowie, Sanktuarium Maryjne w Miedznie z XIX w. oraz Kościół p.w. Michała Archanioła w Starejwsi. Mniejsze obiekty, takie jak kościół w Liwie i Czerwonce powstały według projektu znanego architekta Piusa Dziekońskiego, a kościoły w Grębkowie, Miedznie, Stoczku według projektu głównego budowniczego powiatu węgrowskiego Kazimierza Zajączkowskiego. Obszar LGD bogaty jest również w zabytki architektury świeckiej – dwory. Do tego typu zabytków można zaliczyć: Pałac w Starejwsi, XVIII-wieczny drewniany dwór w Paplinie, gm. Korytnica, murowany dwór w Janówku, gm. Wierzbo. Na terenie analizowanego obszaru powstały obiekty architektów, takich jak projektujący w XIX w. Bolesław Podczaszyński. Do jego dzieł można zaliczyć wnętrza pałacu,

¹⁴ Strategia rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw, Węgrów 2007

kościół p.w. Michała Archaniola, a także gorzelnia w Starejwsi, w Korytnicy zaprojektował wraz z arch. Bronisławem Żochowskim Kościół p.w. św. Wawrzyńca, w Łochowie rozbudował tutejszy dwór i zaprojektował dworzec na stacji kolei warszawsko – petersburskiej. Jego dziełem jest także Pałac w Turnie, a także dwór w Górkach, gm. Korytnica. Ciekawym turystycznie zabytkiem w gm. Bielany jest zabytkowy kościół w Rozbitym Kamieniu zbudowany w latach 1777-1778 w stylu barokowym oraz Pałac w Patrykozach określany mianem „Perły Podlasia” zbudowany w latach 1832-43 w stylu gotyku romantycznego wg projektu Franciszka Jaszczołda dla Teodora Lubicz Szydłowskiego, generała wojsk polskich. Za cenne kulturowo obiekty należy uznać również kapliczki znajdujące się przy drogach, na których umieszczane są figurki świętych, krzyże, obeliski oraz głazu upamiętniające ważne wydarzenia historyczne. Istotne dla kształtowania uwarunkowań kulturowych LGD są animatorzy kultury, głównie domy kultury w Węgrowie oraz Łochowie, a także muzea. Na terenie LGD działają, takie muzea, jak: „Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie”, „Muzeum Ziemi Sadowieńskiej”, „Muzeum Architektury Drewnianej Regionu Siedleckiego w Suchej” czy też o „Kolekcji Muzealnej w Szkole Podstawowej im. Heleny i Ignacego Paderewskich w Julinie”, „Szkolnym Muzeum Gwizdka Zespołu Szkół im. Wincentego Witosa w Gwizdałach”. Cennym zasobem obszaru jest również dziedzictwo niematerialne, takie jak tradycje, folklor oraz sztuka ludowa. Na analizowanym obszarze działa kilka zespołów ludowych, takich jak: Węgrowianie, Łochowianie oraz Koła Gospodyń Wiejskich. Kultywowaniem tradycji zajmują się NGO: Stowarzyszenie Promocji Dziedzictwa Kulturowego Powiatu Węgrowskiego i Naturalnych Metod Leczenia „Wiano”, Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Kultury Powiatu Węgrowskiego „Parnas”, Towarzystwo Miłośników Ziemi Węgrowskiej, „Zamek Liw. Stowarzyszenie Kulturalne Ziemi Liwskiej”, „Bractwo Rycerskie Ziemi Mazowieckiej i Podlaskiej”. Duże znaczenie dla lokalnej kultury mają imprezy masowe, takie jak: „Dni Węgrowa”, „Powiatowe obchody uroczystości narodowych 3 Maja i 11 Listopada, „Obchody bitwy pod Węgrowem – określanej, jako Polskie Termopile”, „Ogólnopolski Festiwal Obrzędów Weselnych”¹⁵. Tradycją obszaru LGD jest gra na ligawce, co roku odbywa się „Konkurs gry na ligawce”. Ligawki, zwane przez Oskara Kolberga fletami mazowieckich pasterzy, są to długie trąby, łukowato zagięte, wystrugane toporkiem z drzewa świerkowego lub olchowego. Instrument ten używany jest od XI wieku, obecnie głównie na Mazowszu, jest odpowiednikiem kaszubskich bazun oraz podhalańskich trombit¹⁶. Do tradycyjnej twórczości ludowej kultywowanej na obszarze LGD można zaliczyć: tkactwo dywanów dwuosnowowych, wycinarkstwo opłatkowe oraz wytwórstwo rekwizytów obrzędowych oraz sztucznych kwiatów. Dywany dwuosnowowe znane były niegdyś w całej Europie, jednak obecnie to Polska jest jedynym przykładem żywej twórczości z zastosowaniem tej techniki. Technika ta przedostała się do tkactwa ludowego z ośrodków rzemieślniczych i manufakturowych. Tradycje obszaru oraz umiejętności mieszkańców powiązane są z działalnością węgrowskiej PSPRLiA „Cepelia”. Natomiast ozdoby z opłatków stały się powszechne na przełomie XIX i XX wieku, pełniąc wówczas rolę świątecznej dekoracji mieszkań. Obecnie mogą być wykorzystywane, jako ozdoby podczas świąt Bożego Narodzenia¹⁷. Obszar LGD posiada bogatą tradycję oraz cenne obiekty zabytkowe. Dorobek kulturowy obszaru jest kultywowany przez aktywność mieszkańców oraz organizacji pozarządowych. Wyznaniem nowego okresu programowania 2014-2020 jest wykorzystanie istniejących ośrodków kultury w każdej z gmin członkowskich LGD. Podmioty te aplikowały o wsparcie ze środków PROW 2007-2013 w tym okresie programowania i będą również mogły pozyskać wsparcie w ramach środków na kolejny okres programowania PROW 2014-2020. Zasadne będzie wzmacnianie tożsamości terytorialnej mieszkańców poprzez uczynienie bardziej wyrazistymi domów kultury, muzeów – powinny one być atrakcyjne dla mieszkańców, posiadać ciekawą ofertę i „wibrować dobrą energią” dla mieszkańców obszaru LSR.

Rozdział IV. Analiza SWOT oraz konsultacje i badania związane

Analiza SWOT dla obszaru LSR wypracowana została w toku dyskusji z mieszkańcami obszaru LSR podczas spotkań zrealizowanych w dniach 12 października -5 listopada 2015 r. każdej z gmin członkowskich LGD. W ramach pracy z mieszkańcami na etapie formułowania obszarów analizy strategicznej wykorzystane zostały metody partycypacyjne - techniki heurystyczne, oparte na wykorzystywaniu kreatywnej siły procesu grupowego i zapewniających aktywizację uczestników tj. burzy mózgów. Przeprowadzona analiza SWOT jednoznacznie wskazuje, że obszar LSR charakteryzuje się spójnością uwarunkowań przestrzennych, kulturowych i historycznych. Obszar zróżnicowany jest

¹⁵ Strategia Rozwoju Powiatu Węgrowskiego na lata 2007-2015, grudzień 2007 r.

¹⁶ <http://tygodniksiedlecki.com/t4168-flety-mazowieckich-pasterzy-i-wystpy-teatru-wiejskich.htm> [dostęp 13.05.2015]

¹⁷ http://www.liw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=43 [dostęp 13.05.2015]

jednak pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i intensywności turystyki. Respondenci badania CATI wskazali, że mocne strony obszaru w niewielkim stopniu przeważają nad słabymi stronami (28,5% odpowiedzi twierdzących, 27,5% negujących), a szanse nie przeważają nad zagrożeniami (21% odpowiedzi twierdzących, 24,5% negujących). Mieszkańcy wypowiedzieli się również odnośnie pożądanego kierunku dalszego rozwoju LGD. Większość respondentów uważa, że właściwym kierunkiem działania będzie przede wszystkim wsparcie turystyki, wskazując na mocne strony związane z przyrodą (Patrz. szerzej o grupach defaworyzowanych w *Rozdziale 1. LSR Charakterystyka LGD*).

Propozycje do analizy, SWOT poddane zostały konsultacjom z mieszkańcami obszaru za pośrednictwem ankiety internetowej zamieszczonej na stronie internetowej LGD. Ocena dokonywana była na skali od 1 do 5 punktów, przy czym 1 oznacza będzie bardzo niski poziom, a 5 bardzo wysoki poziom oceny danego obszaru w analizie SWOT. Odcieniami kolorów zaznaczono obszary, które otrzymały najwyższe i wysokie wartości punktowe. Badanie zostało przeprowadzone w miesiącach październik - listopad 2015 r., odpowiedzi udzieliło 38 mieszkańców. Prezentowana poniżej analiza jest syntezą przedstawionego wcześniej opisu stanu i tendencji rozwojowych obszaru LSR zawartych w diagnostycznej części opracowania. Wnioski z konsultacjami z mieszkańcami obszaru poddane zostały ocenie i analizie przez specjalnie powołany w celu opracowania LSR na lata 2014-2020 zespół ds. strategii. Analiza SWOT poddana została konsultacjom z mieszkańcami obszaru. Konsultacje odbyły się za pośrednictwem ankiety telefonicznej CATI na reprezentatywnej próbie 200 mieszkańców. Badanie realizowane było w okresie kwiecień-maj 2015 r. Tak uporządkowana analiza obszaru LSR stanowi podstawę sformułowania celów i priorytetów rozwoju, które z kolei powinny być zinstrumentalizowane w postaci wiązki celów strategicznych. Poniżej zaprezentowano tabelaryczną matrycę logiczną powiązań diagnozy obszaru i ludności oraz analizy SWOT (tabela):

WYKRES 16 ANALIZA SWOT OBSZARU LSR STOWARZYSZENIA LGD BĄDŹMY RAZEM

MOCNE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA	SŁABE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA
Korzystne położenie geograficzne i komunikacyjne., bliskość aglomeracji warszawskiej	Uwarunkowania przestrzenne	4,2	Pogarszające się warunki dojazdu do Warszawy na skutek rosnącego natężenia ruchu samochodowego i złego stanu technicznego dużej części dróg gminnych i powiatowych na obszarze LSR	Uwarunkowania przestrzenne	3,0
Niższy odsetek podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON, świadczący o stabilizacji gospodarki lokalnej	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,2	Niski stopień pokrycia obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oznaczający małą wartość gospodarczą gmin członkowskich LGD	Uwarunkowania przestrzenne	2,9
Korzystne warunki dla rozwoju energii geotermalnej	Uwarunkowania przestrzenne	2,8	Przeważająca liczba gospodarstw niskotowarowych stojących przed problemami strukturalnym w rolnictwie oraz niedostateczny rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,3
Wystarczający poziom doposażenia bibliotek	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	2,8	Wyższy niż średnia wojewódzka udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	Zasoby pracy	3,4
Dobre warunki do rozwoju i produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego oraz specjalizacja produkcji rolnej stanowiąca bazę surowcową dla przetwórstwa	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,6	Ujemne saldo migracji mieszkańców obszaru przejawiające się w większej liczbie wyjazdów w stosunku do przyjazdów	Zasoby pracy	3,5
Korzystna struktura wieku ludności w postaci wysokiego udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców	Zasoby pracy	3,2	Niedostosowane do potrzeb pracodawców kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych	Zasoby pracy	3,4
Silne przywiązanie mieszkańców do miejsca zamieszkania stanowiące podstawę do realizacji działań zmierzających do budowania kapitału społecznego	Działalność sektora społecznego	3,6	Niedostateczna baza lokalowa - dotycząca organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej w powiecie węgrowskim	Działalność sektora społecznego	3,0
Zaangażowanie w rozwiązywanie problemów społecznych organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu węgrowskiego	Działalność sektora społecznego	2,9	Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyrażona w negatywnym poziomie wskaźnika deprywacji lokalnej oraz problem dziedzicznej nieudolności	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	3,7
Czyste powietrze, mało skażone wody oraz obecność terenów leśnych stwarzające potencjał dla turystyki weekendowej	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	4,5	Niewystarczający poziom usług społecznych (przedszkola, spędzanie czasu wolnego, usługi kulturalne, świetlice)	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury	3,3

Bogata flora i fauna i występowanie licznych ptaków chronionych stanowiąca potencjał do rozwoju turystyki przyrodniczej i ekoturystyki	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	4,2	Niska dostępność usług socjalnych dla osób zależnych, w tym starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin	publicznej Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	3,7
Duża liczba zabytków w większości zabytków sztuki sakralnej i świeckiej	Uwarunkowania historyczno-kulturalne	3,8	Niewystarczająca dla zapewnienia noclegów dla przyjeżdżających turystów infrastruktura turystyczna	Warunki przyrodnicze i turystyczne	3,7
			Niska atrakcyjność turystyczną obszaru LSR wyrażoną w wartości wskaźnika Schneidera w porównaniu do poziomu woj. mazowieckiego i kraju	Warunki przyrodnicze i turystyczne	3,3

SZANSE	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA	ZAGROŻENIA	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA
Bliskość aglomeracji warszawskiej będącej zarówno atrakcyjnym miejscem pracy, ale również rynkiem zbytu dla produktów i usług świadczonych na obszarze LSR	Uwarunkowania przestrzenne	4,2	Niedostateczne wsparcie państwa w zakresie rozwoju transportu drogowego, tym także niedostateczne wsparcie struktur samorządowych w realizacji ich zadań z zakresu inwestycji drogowych	Uwarunkowania przestrzenne	3,4
Dostępność środków PROW 2014-2020 na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, restrukturyzacja małych gospodarstw oraz premii na rozpoczęcie działalności pozarolniczej	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,7	Likwidacja niektórych połączeń, zmniejszenie częstotliwości kursowania autobusów na skutek nierentowności połączeń i złego stanu dróg lokalnych	Uwarunkowania przestrzenne	3,5
Rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie, jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej, jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,8	Rosnące natężenie ruchu samochodowego stanowiące zagrożenie dla złego stanu technicznego dróg kołowych i wyczerpywania przepustowości dróg dojazdowych	Uwarunkowania przestrzenne	3,7
Zmiana trendów i tendencji w turystyce na rzecz wypoczynku w miejscach mniej zatłoczonych — w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i lokalną kulturą	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	3,9	Utrzymująca się niska konkurencyjność rolnictwa	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,5
Rozwój turystyki przyrodniczej, ekoturystyki, turystyka wiejska, agroturystyki i turystyki kulinarnej szczególnie mieszkańców aglomeracji warszawskiej	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	4,1	Migracja zarobkowa i odpływ ludzi młodych, lepiej wykształconych do ośrodków miejskich (Warszawa)	Zasoby pracy	4,1
Możliwość pozyskania środków unijnych na	Uwarunkowania	4,0	Wzrost zjawiska ubóstwa	Problemy społeczne i dostęp	3,9

ochronę środowiska spoza PROW 2014-2020 oraz dostępność środków unijnych na finansowanie rozwoju turystyki 2014 – 2020	przyrodnicze i turystyczne		ekonomicznego w społeczeństwie pauperyzacja osób i rodzin, co prowadzi do ich wykluczenia społecznego	do infrastruktury publicznej	
			Dewastacja środowiska naturalnego poprzez wzrost liczby dzikich składowisk śmieci negatywnie wpływając na uwarunkowania turystyczne oraz niska konkurencyjność turystyczna Mazowska względem innych regionów	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	3,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie partycypacyjnej diagnozy obszaru LSR i konsultacji społecznych

Przeprowadzona analiza SWOT jednoznacznie wskazuje, że obszar LSR charakteryzuje się spójnością nie tylko uwarunkowań przestrzennych, ale również społecznych, kulturowych i historycznych. Z powyżej przeprowadzonej analizy wynika, że największymi atutami terenu działalności LGD jest czyste powietrze, mało skażone wody oraz obecność terenów leśnych stwarzające potencjał dla turystyki weekendowej oraz bogata flora i fauna i występowanie licznych ptaków chronionych stanowiąca potencjał do rozwoju turystyki przyrodniczej i ekoturystyki. Słabości obszaru jest wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyrażona w negatywnym poziomie wskaźnika deprywacji lokalnej oraz problem dziedzicznej nieudolności oraz niska dostępność usług socjalnych dla osób zależnych, w tym starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin.

Szansami dla obszaru może być przede wszystkim bliskość aglomeracji warszawskiej będącej zarówno atrakcyjnym miejscem pracy, ale również rynkiem zbytu dla produktów i usług świadczonych na obszarze LSR, zagrożeniami natomiast migracja zarobkowa i odpływ ludzi młodych, lepiej wykształconych do ośrodków miejskich (Warszawa). **Na podstawie wyników analizy SWOT sformułowano cele ogólne, szczegółowe oraz przedsięwzięcia LSR.**

Rozdział. V. Cele i wskaźniki

Prace nad wypracowaniem celów LSR oparte zostały o partycypacyjną metodologię tworzenia lokalnej strategii rozwoju opisaną w *Poradniku PULS rozwoju, czyli Pozytywnie Ułożona Lokalna Strategia Rozwoju* opracowanym przez FAPA w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w 2015 roku. Cele i przedsięwzięcia LSR zostały bezpośrednio powiązane z diagnozą i stanowią wynik konsultacji społecznych z mieszkańcami na podstawie prowadzonych badań i analiz zleconych przez LGD. Szczegółowy opis konsultacji został opisany w *Rozdziale 2. Partycypacyjny charakter LSR. Cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne ze wszystkimi celami PROW 2014-2020 i Leader*, celu szczegółowego 6B - *Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich* w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”. Wybór celów i przedsięwzięć jest uzasadniony w odniesieniu do diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji wskazanych w Rozdziale 2. Diagnoza - opis obszaru i ludności. **Cel ogólny 1 LSR ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW** skierowany jest do osób fizycznych, bezrobotnych i mieszkańców chcących założyć własną firmę, Drugą grupą docelową są MSP zamierzające rozwinąć działalność w oparciu o lokalne zasoby. Operacje realizowane w ramach celu ogólnego 1 LSR. odnoszą się będą również do celu dodatkowego Leader 6A – *Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy*. **Cel ogólny 2. LSR WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW** skierowany jest do JST, instytucji kultury, której organizatorem jest JST, NGO's oraz inne podmioty wskazane w rozporządzeniu MRiRW w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wspieranie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Operacje wspierane w ramach LSR wykorzystują mają trendy w turystyce polegające na poznawaniu własnego kraju, tradycji i kultury. Wspieranie infrastruktury turystycznej będzie w szczególności pozytywnie oddziaływać na zidentyfikowany problemu sezonowości dochodów związanych z branżą turystyczną. Uzasadnieniem do realizacji operacji w ramach celu ogólnego jest również oczekiwanie ze strony mieszkańców obszaru LSR umożliwienia większej aktywności w obszarze kultury i wykorzystania wybudowanych lub wyremontowanych świetlic i innych obiektów na cele kulturalne. Operacje realizowane w ramach celu ogólnego 2 LSR. odnoszą się będą poza celem podstawowym Leader 6B do celu dodatkowego 6C – *zwiększanie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na obszarach wiejskich oraz podnoszenie poziomu korzystania z nich i poprawianie ich, jakości*. Powiązanie to następować będzie poprzez udostępnienie zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych obszarów wiejskich. Poniżej zaprezentowano spójność celów LSR z celami EFROW:

TABELA 2 WYKAZANIE ZGODNOŚCI CELÓW Z CELAMI PROGRAMÓW, W RAMACH KTÓRYCH PLANOWANE JEST FINANSOWANIE LSR

CELE LSR BĄDŹMY RAZEM	1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW		2. WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW		
	1.1. ROZWÓJ INNOWACYJNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW	1.2 WZROST AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW I PODNOSZENIE WIEDZY W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA I ZMIAN KLIMATYCZNYCH	2.1. ROZBUDOWA I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY PUBLICZNEJ DLA POPRAWY JAKOŚCI	2.2. ZACHOWANIE GOSPODARSTWA TRADYCYJNYCH KULTUR	2.3. ZWIĘKSZENIE POCZUCIA WŁASNOŚCI MIESZKAŃCÓW W ZOBOWIĄZANIACH
PROW 2014-2020 EFROW realizujący RLKS					

			ŻYCIA MIESZKA ŃCÓW		
6B – Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	X	X	X	X	X
3A – Poprawa konkurencyjności głównych producentów w drodze lepszego ich zintegrowanie z łańcuchem rolno spożywczym przez systemy zapewnienia, jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów i organizacje międzybranżowe	X	X			
6A - Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy	X	X			
6C - Zwiększanie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na obszarach wiejskich oraz podnoszenie poziomu korzystania z nich i poprawianie ich, jakości			X	X	X

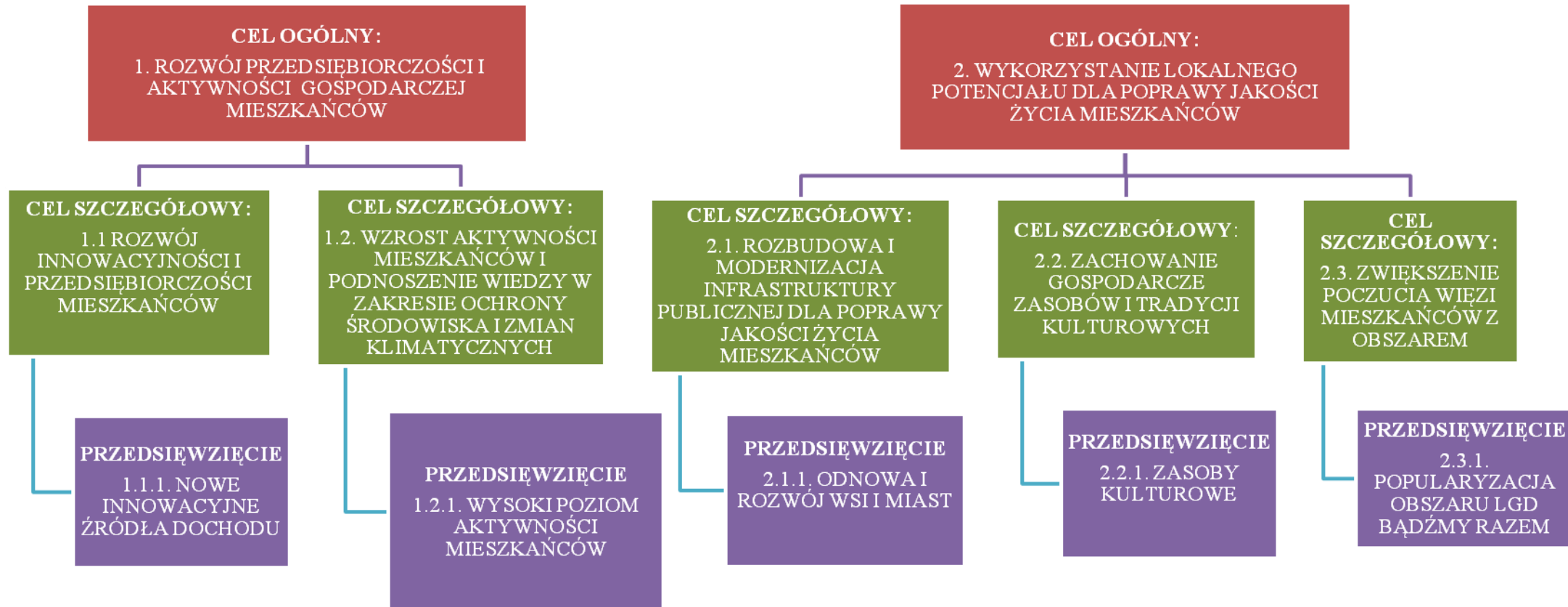
Poniżej wskazano negatywne następstwa braku realizacji zaplanowanych celów LSR w okresie programowania 2014-2020:

Cel ogólny 1.	ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW
Negatywne następstwa	Pogłębienie się skali ubóstwa na obszarze, zagrożenie wykluczeniem społecznym i zawodowym, w szczególności grup defaworyzowanych
Wskaźniki oddziaływania	Spadek przedsiębiorczości mieszkańców (liczba przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców)

Cel ogólny 2.	WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW
Negatywne następstwo	Niewystarczające wykorzystanie walorów i zasobów przyrodniczych, turystycznych i kulturalno-społecznych skutkujące spadkiem, jakości życia mieszkańców obszaru LGD
Wskaźniki oddziaływania	Pogłębienie się ujemnego salda migracji (Saldo migracji na 1000 mieszkańców)

W poniżej załączonej matrycy pokazano logiczne powiązanie diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT, celów i wskaźników LSR oraz PROW 2014-2020. W rubryce ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE wskazano obszary wymienione w Analizie SWOT zaliczone do mocnych i słabych stron, które są szczególnie ważne dla społeczności lokalnej. Z kolei, w rubryce CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW wskazano szanse lub zagrożenia odpowiadające zidentyfikowanym problemom społeczno-gospodarczym mogące mieć wpływ skuteczność oddziaływania środków LSR. Niezależnie od obszarów wskazanych w Analizie SWOT w rubryce dotyczącej czynników zewnętrznych wprowadzono zidentyfikowane czynniki mogące mieć wyłącznie wpływ na osiągnięcie założonych wartości docelowych wskaźników.

WYKRES 17 ZESTAWIENIE CELÓW LSR STOWARZYSZENIA LGD BĄDŹMY RAZEM NA LATA 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych z mieszkańcami obszaru LSR

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyrażona w negatywnym poziomie wskaźnika deprivacji lokalnej oraz problem dziedzicznej nieudolności Niższy odsetek podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON, świadczący o stabilizacji gospodarki lokalnej Korzystna struktura wieku ludności w postaci wysokiego udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców Niedostosowane do	1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW 50% 19.2 PROW 50% 19.3 PROW 50 19.4 PROW	1.1. Rozwój innowacyjności i przedsiębiorczości mieszkańców 45% 19.2 PROW	1.1.1. NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU 45% 19.2 PROW	1. Operacje polegające na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, w tym skierowane do grup defaworyzowanych 2. Operacje polegające na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Utworzone miejsca pracy (ogółem)	Wzrost przedsiębiorczości Wzrost liczby osób zatrudnionych	19.2 PROW (2) rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez: a) podejmowanie działalności gospodarczej, c) rozwijanie działalności gospodarczej, d) podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie określonym w lit. a lub c	Migracja zarobkowa i odpływ ludzi młodych, lepiej wykształconych do ośrodków miejskich (Warszawa) Wzrastające koszty prowadzenia działalności gospodarczej/niestabilne warunki kredytowe, podatkowe/przepisy dotyczące pomocy publicznej Wzrost zjawiska ubóstwa ekonomicznego w społeczeństwie pauperyzacja osób i rodzin, co prowadzi do ich wykluczenia społecznego Utrzymująca się niska konkurencyjność

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
potrzeb pracodawców kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych								rolnictwa Dostępność środków PROW 2014-2020 na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, restrukturyzacja małych gospodarstw oraz premii na rozpoczęcie działalności pozarolniczej Rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie, jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej, jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		1.2. Wzrost aktywności mieszkańców i podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych 5 % 19.2 PROW 50% 19.3 PROW	1.2.1. WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW 5% 19.2 PROW 50% 19.3 PROW	1. Liczba operacji wzmacniających kapitał społeczny, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej, w tym grupy defaworyzowane 2. Liczba projektów współpracy	Osoby przeszkolone, w tym liczba osoby z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem		19.2 PROW (1) wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań	

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
							innowacyjnych 19.3 Projekty współpracy	
		Animacja społeczności lokalnej 50% 19.4 PROW	ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ 50% 19.4 PROW	1.Szkolenia dla pracowników LGD 2. Szkolenia dla organów LGD 3. Spotkania informacyjno-konsultacyjne LGD z mieszkańcami	1. Osób które podniosły kompetencje w zakresie wdrażania LSR 2. Osoby uczestniczące w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych		19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacja	
Czyste powietrze, mało skażone wody oraz obecność terenów leśnych stwarzające potencjał dla turystyki weekendowej Niedostateczna baza lokalowa - dotycząca organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej w powiecie	2. WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW 50% 19.2 PROW 50% 19.3	2. 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury publicznej dla poprawy, jakości życia mieszkańców 35% 19.2 PROW	2.1.1. ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST 35% 19.2 PROW	1. Nowe lub zmodernizowane obiekty infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej	Osoby korzystające z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, kulturalnej		19.2 PROW (6) budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej	Dewastacja środowiska naturalnego poprzez wzrost liczby dzikich składowisk śmieci

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
węgrowskim	PROW 50 19.4 PROW					Wzrost konkurencyjności turystycznych obszarów LSR		Zmiana trendów i tendencji w turystyce na rzecz wypoczynku w miejscach mniej zatłoczonych — w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i lokalną kulturą
Duża liczba zabytków w większości zabytków sztuki sakralnej i świeckiej		2.2. Zachowanie gospodarcze zasobów i tradycji kulturowych 7,5% 19.2 PROW 50% 19.3 PROW	2.2.1. ZASOBY KULTUROWE 7,5% 19.2 PROW 50% 19.3 PROW	1. Operacje obejmujące wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury 2. Podmioty działające w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR 3. Liczba projektów współpracy	Osoby odwiedzające zabytki i obiekty		19.2 PROW (5) zachowanie dziedzictwa lokalnego 19.3 PROW Projekty współpracy	
Wystarczający poziom doposażenia bibliotek		2.3. ZWIĘKSZENIE POCZUCIA WIĘZI MIESZKAŃCÓW Z OBSZAREM 7,5% 19.2 PROW	2.3.1. POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM 7,5% 19.2 PROW	1. Wydarzenia służące zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych	1. Uczestnicy wydarzeń służących zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych		19.2 PROW (8) promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych 19.3 PROW	
Niewystarczająca dla zapewnienia noclegów dla przyjeżdżających turystów infrastruktura turystyczna		Animacja społeczności lokalnej 50% 19.4	ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	1. Szkolenia dla pracowników LGD 2. Szkolenia dla organów LGD	1. Osób które podniosły kompetencje w zakresie wdrażania LSR		19.4 PROW Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacja	
Niska dostępność usług socjalnych dla osób zależnych, w tym starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin								Bliskość aglomeracji warszawskiej będącej zarówno atrakcyjnym miejscem pracy, ale również rynkiem zbytu dla produktów i usług świadczonych na obszarze LSR
Korzystne położenie								

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
geograficzne i komunikacyjne., bliskość aglomeracji warszawskiej		PROW	50% 19.4 PROW	3. Spotkania informacyjno-konsultacyjne LGD z mieszkańcami	2. Osoby uczestniczące w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych			

Poniżej zaprezentowano opis poszczególnych przedsięwzięć wskazanych w LSR:

PRZEDSIĘWZIĘCIE: NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU

Cel ogólny 1. Rozwój przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców

Cel szczegółowy 1.1. Rozwój innowacyjności i przedsiębiorczości mieszkańców

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. określone w § 2 ust 1 pkt. 2) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez: podejmowanie działalności gospodarczej (a), rozwijanie działalności gospodarczej (b), podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie określonym w lit. a lub c (d) Beneficjentami operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa będą osoby fizyczne zgodnie z przepisami rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (dalej: rozporządzenie MRiRW z dnia 24 września 2015 r.). Beneficjentami operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa będą MSP z obszaru działania LSR. Wysokość premii ustalono na podstawie analizy danych historycznych z okresu 2007-2013 działania 311 PROW *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR. Mając na uwadze uproszczenie zasad wsparcia przeznaczonego dla MSP w okresie programowania 2014-2020 związanych z koniecznością stworzenia i utrzymania miejsca pracy można spodziewać się większego zainteresowania tym rodzajem wsparcia. Celem Przedsięwzięcia jest szczególnie wsparcie zakładania działalności gospodarczych oraz rozwijania firm. **Premia na rozpoczęcia działalności gospodarczej wynosić będzie 100 tys. zł na jedną operację.** Premia będzie wypłacana w formie płatności ryczałtowej w wysokości 100% kosztów wskazanych we wniosku i biznes planie. **Przedsięwzięcie zostanie skierowane również do osób z grup defaworyzowanych na rynku pracy. Wsparcie dla operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa wyniesie do 200 tys. zł, przy 70% kosztów kwalifikowalnych określonych we wniosku i biznes planie.** Poziom zwrotu kosztów kwalifikowanych w ramach operacji określony został na maksymalnym dostępnym poziomie w rozporządzeniu MRiRW. Dokonano zmniejszenia maksymalnej kwoty wsparcia w ramach rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa. W ramach Przedsięwzięcia przewiduje się również wsparcie działań podnoszących kwalifikacje osób realizujących operacje w lit. a lub c. w kwocie nie wyższej niż maksymalna wysokość wsparcia wskazana dla operacji określonych w lit. a i c. *Sposób finansowania:* Projekty konkursowe

PRZEDSIĘWZIĘCIE: WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW

Cel ogólny 1. Rozwój przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców

Cel szczegółowy 1.2. Wzrost aktywności mieszkańców i podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. określone w § 2 ust 1 pkt. 1) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. *wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych.* Nie przewiduje się realizacji przedsięwzięć przez jednostki sektora finansów publicznych. **Przedsięwzięcie zostanie skierowane przede wszystkim do osób z grup defaworyzowanych na rynku pracy.** W ramach Przedsięwzięcia realizowane będzie aktywizacja społeczno zawodowa, w tym: szkolenia podnoszące kompetencje zawodowe i dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne, doradztwo z zakresu tworzenia i wdrażanie społecznych projektów nakierowanych na kultywowanie wartości środowiska przyrodniczego, Działania edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną mieszkańców. Przedmiotem działań będzie rozpoczęcie działalności gospodarczej, szczególnie w obszarze ochrony środowiska lub turystyki. Na podstawie doświadczeń realizacji PROW 2007-2013 i Małych Projektów **wsparcie dla operacji wyniesie do 50 tys. zł na projekt.** Przewidziana też możliwość realizacji operacji własnych w ramach przedsięwzięcia do wartości 50 tys. zł. *Sposób finansowania:* Projekty konkursowe, operacje własne.

PRZEDSIĘWZIĘCIE: ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST

Cel ogólny 2. Wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawy, jakości życia mieszkańców

Cel szczegółowy 2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury publicznej dla poprawy, jakości życia mieszkańców

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. *określone w § 2 ust 1 pkt. 6) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. budowy lub przebudowy ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej.* W ramach Przedsięwzięcia wspierany będzie rozwój infrastruktury turystycznej w tym gastronomicznej i noclegowej oraz stworzenie bazy do uprawiania zróżnicowanych form turystyki, oraz rozwój różnych form infrastruktury służącej rekreacji i kultury. Realizowane będą szczególnie inwestycje w świetlice wiejskie, place zabaw, siłownie plenerowe, ścieżki rowerowe, ogólnodostępne obiekty rekreacyjne i inne operacje służące zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej. Beneficjentem wsparcia będą lokalne NGO's dla których poziom dofinansowania będzie wynosił 100 % kosztów kwalifikowanych. Operacje powinny być spójne z dokumentacją planistyczną gminy lub lokalną strategią rozwoju gminy lub planem rozwoju miejscowości. Koszty kwalifikowane obejmować będą koszty budowy przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych; koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji oraz koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Z uwagi na możliwe wsparcie podobnych operacji z innych środków publicznych w ramach PROW 2014-2020, Działanie Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich (art. 20), Poddziałanie Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury, wprowadzono limit wartości operacji możliwej do sfinansowania w ramach LSR, wprowadzono ograniczenie kwotowe wsparcia. Z uwagi na możliwe wsparcie podobnych operacji z innych środków publicznych w ramach PROW 2014-2020, Działanie Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich (art. 20), Poddziałanie Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej, Zakres: Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego, wprowadzono limit wartości operacji możliwej do sfinansowania w ramach LSR, wprowadzono ograniczenie kwotowe wsparcia. **Wsparcie będzie ograniczone do projektów o małej skali wysokości do 200 tys. zł na projekt.** *Sposób finansowania:* Projekty konkursowe.

PRZEDSIĘWZIĘCIE: ZASOBY KULTUROWE

Cel ogólny 2. Wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawy, jakości życia mieszkańców

Cel szczegółowy 2.2. Zachowanie gospodarcze zasobów i tradycji kulturowych

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. *określone w § 2 ust 1 pkt. 1) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych oraz § 2 ust 1 pkt. 5) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. zachowanie dziedzictwa lokalnego.* Beneficjentem będą osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, gminy, instytucje kultury, (dla której organizatorem jest JST), organizacje pozarządowe oraz parafie i związki wyznaniowe. Zakres obejmować będzie kultywowanie oraz rozwój dziedzictwa kulturalnego regionu, w tym zwłaszcza w zakresie zachowania obrzędów, tradycji, ginących zawodów, itp. oraz troski o elementy dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej. W ramach wsparcia możliwa jest renowacja ołtarza albo organów, podświetlenie lub ogrzewanie zabytków kultury materialnej. Wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Przedsięwzięcie zostanie skierowane także do osób z grup defaworyzowanych na rynku pracy. W ramach Przedsięwzięcia realizowana będzie aktywizacja społeczno zawodowa, w tym: szkolenia podnoszące kompetencje zawodowe i dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne, doradztwo z zakresu tworzenia i wdrażanie społecznych projektów nakierowanych na kultywowanie wartości środowiska przyrodniczego, działania edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną mieszkańców. Zakres obejmować będzie również wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz zagospodarowania ich czasu wolnego poprzez udział w zajęciach edukacyjnych lub kulturalnych.

Zakres operacji polegać będzie na zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego przez odbudowę, renowację, restaurację albo remont lub oznakowanie obiektów ważnych dla społeczności lokalnej wpisanej do rejestru zabytków lub objętych ewidencją zabytków, remont lub wyposażenie istniejących muzeów lub innych obiektów pełniących ich funkcje, kultywowanie: miejscowych tradycji, obrzędów i zwyczajów, języka regionalnego i gwary, tradycyjnych zawodów i rzemiosła, prowadzenie badań nad obszarem wdrażania LSR. W szczególności realizowane będą projekty aktywizujące mieszkańców obejmujące obszar LSR i wykorzystujące nowe środki komunikacji i promocji. Realizowane będą operacje służące zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej. **Wsparcie będzie ograniczone do projektów o małej skali wysokości do 100 tys. zł na projekt.** Poziom dofinansowania to 63,63 % dla JST i jednostek sektora finansów publicznych, 100 % kosztów kwalifikowanych dla innych podmiotów. Projekty konkursowe, projekty współpracy.

PRZEDSIĘWZIĘCIE: POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM

Cel ogólny 2. Wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawy, jakości życia mieszkańców

Cel szczegółowy 2.3. Zwiększenie poczucia więzi mieszkańców z obszarem

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. określone w § 2 ust 1 pkt. 8) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. *promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.* W niniejszym przedsięwzięciu w sposób nowatorski proponuje się zrównoważony rozwój turystyki wykorzystując unikatowe zasoby przyrodniczo krajobrazowe i kulturowe całego obszaru działania LGD. Proponuje się promowanie walorów turystycznych obszaru LSR, które będzie stanowić wkład w rozwój gospodarczy regionu. Beneficjentami będą rolnicy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe. Zakres obejmować będzie działania kulturalne i społeczne, mapy, wydawnictwa, foldery i witryny internetowe itp. odnoszące się do historii, kultury oraz walorów turystycznych obszaru LSR. Realizowane będą projekty promocyjne produktów lub usług lokalnych; wydarzenia specyficzne dla LSR; publikacje inne materiały informujące miejscowości, obiekty ważne lub charakterystyczne dla obszaru LSR. Poziom dofinansowania to 63,63 % dla JST i jednostek sektora finansów publicznych, 100 % kosztów kwalifikowanych dla innych podmiotów. **Wysokości do 50 tys. zł na projekt.** Przewidziana też możliwość realizacji projektów własnych w ramach przedsięwzięcia do wartości 50 tys. zł. Sposób finansowania. *Sposób finansowania:* Projekty konkursowe, operacje własne.

Przyjęte przedsięwzięcia LSR stanowią sekwencję interwencji planowanych do przeprowadzenia w ramach realizacji LSR. W sposób szczególny można wskazać na etapowość i sekwencyjność projektów przewidzianych do realizacji w przedsięwzięciu. Produktem przedsięwzięcia WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW będą szkolenia podnoszące kompetencje zawodowe i dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne, doradztwo z zakresu tworzenia i wdrażanie społecznych projektów nakierowanych na kultywowanie wartości środowiska przyrodniczego. Osoby przeszkolone będą następnie mogły zdecydować się na podjęcie decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej. W ramach przedsięwzięcia NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU planuje się zakładanie firm w branżach szczególnie istotnych dla obszaru. Przewiduje się preferencję dla operacji innowacyjnych i tworzących nowe miejsca pracy poza wymagane minimum w przepisach prawa szczegółowo regulujących zasady udziela wsparcia. Wsparciem funkcjonujących przedsiębiorstw na obszarze LSR będą projekty infrastrukturalne i nie tylko wykorzystujące komercyjnie potencjał przyrodniczy obszaru LSR w ramach przedsięwzięcia ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST. Finalnie wsparciem dla MSP z obszaru otrzymujących wsparcie w ramach NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU będą projekty promocyjne realizowane w ramach przedsięwzięcia POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM. Podkreślenia wymaga, że w ramach działań informacyjnych i promocyjnych LGD Planu Komunikacji zaplanowano informowanie o efektach zrealizowanych projektów (dobre przykłady), co zapewni konieczną wymianę informacji w celu skorzystania z efektów zrealizowanych uprzednio operacji przez inną grupę

docelową lub innego wnioskodawcę. Zapewniony zostanie tym samym efekt rozlewania (ang. *spill-over*) funduszy publicznych¹⁸.

LGD przewidziało liczne cele szczegółowe odnoszące się do różnych metod i zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW. Celem projektów realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia będzie podniesienie kapitału społecznego poprzez wspieranie partnerstw w działaniach aktywizujących przedsiębiorczość lokalną i rozwój mikroprzedsiębiorstw. prowadzone będą działania zorientowane na zwiększenie aktywności sektora społecznego w społeczności lokalnej (szkolenia, warsztaty, wizyty studyjne, spotkania informacyjne, z tym, że ich treść dostosowana będzie do profilu i specyfiki lokalnej gospodarki (produkty lokalne, ginące zawody, turystyczne ścieżki tematyczne itd., itp.). Dodatkowym wsparciem efektów pozyskanych w tym przedsięwzięciu będą projekty realizowane w przedsięwzięciu POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM. Celem realizowanych działań odnoszących się do różnych sektorów i partnerów będzie podniesienie aktywności gospodarczej i rozwoju mikroprzedsiębiorstw na terenie LGD. Realizacja operacji wspartych w ramach tego celu zapewni **integrację sektora gospodarczego i sektora społecznego oraz podmiotów publicznych**. Produktem tych operacji będą właśnie materiały, które pozwolą dotrzeć z informacją do różnych odbiorców i grup społecznych oraz sektorów. Realizacja celu integrować będzie branże gospodarcze związane z wykorzystaniem turystycznym i okołoturystycznym obszaru tj. gastronomia, udzielanie noclegów, drobne usługi okołoturystyczne. **Cele LSR realizowane mają być przez projekty konkursowe, projekty współpracy, operacje własne. LGD nie planuje na tym etapie programowania realizacji projektów grantowych.** LGD zaplanowało realizację projektów współpracy w ramach 2% środków przewidzianych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR łącznie ze środkami na wsparcia funkcjonowania LGD. Projektom współpracy przypisano cele i wskaźniki LSR, jakie te projekty będą realizować.

Projekt międzynarodowy, realizuje cel szczegółowy 1.2. LSR Wzrost aktywności mieszkańców i podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. Projekt międzynarodowy z Litwą – partner: VVG „Nemunas”, Darius ir Girėno oraz Lokalną Grupą Działania „Tygiel Doliny Bugu” – „Młodzi Lokalni Liderzy”. Planowany projekt dotyczyć będzie aktywizacji młodzieży w wieku do 30 lat, na rzecz liderstwa lokalnego metodą OSL. Celem projektu współpracy ma być wspólna praca przyszłych liderów oraz budowanie kapitału społecznego wyrażającego się w wykształceniu, doświadczeniu życiowym, postawach i umiejętnościach poszczególnych mieszkańców, a przez to wzrost wzajemnego zaufania i zaangażowania w życie lokalnej społeczności. Rezultat: 1 projekt współpracy międzynarodowy skierowany do grupy docelowej, którą będzie młodzież.

Projekt krajowy, realizuje cel szczegółowy 2.2. LSR Zachowanie gospodarcze zasobów i tradycji kulturowych. Projekt krajowy realizowany wspólnie z LGD Równiny Wołomińskiej – „Zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez promocję potraw regionalnych i rękodzieła artystycznego”. Celem projektu będzie promocja potraw regionalnych i rękodzieła artystycznego. Rezultat: 1 projekt współpracy bazujący na lokalnych produktach i zasobach.

Projekt krajowy, realizuje cel szczegółowy 2.3 LSR. Zwiększenie poczucia więzi mieszkańców z obszarem. Projekt realizowany wspólnie z LGD Równiny Wołomińskiej i LGD Tygiel Doliny Bugu, pt: „Rzeki atrakcyjne turystycznie” Celem projektu będzie poprawa bezpieczeństwa na rzekach, zwiększenie liczby turystów na szlaku, promocja terenów oraz oferty turystycznej dostępnej w naszym regionie. Celem pośrednim szlaku będzie stymulowanie rozwoju nowych podmiotów w tym ukierunkowanych na świadczenie usług turystycznych na szlaku. Rezultat: 1 projekt współpracy popularyzujący walory turystyczne obszaru.

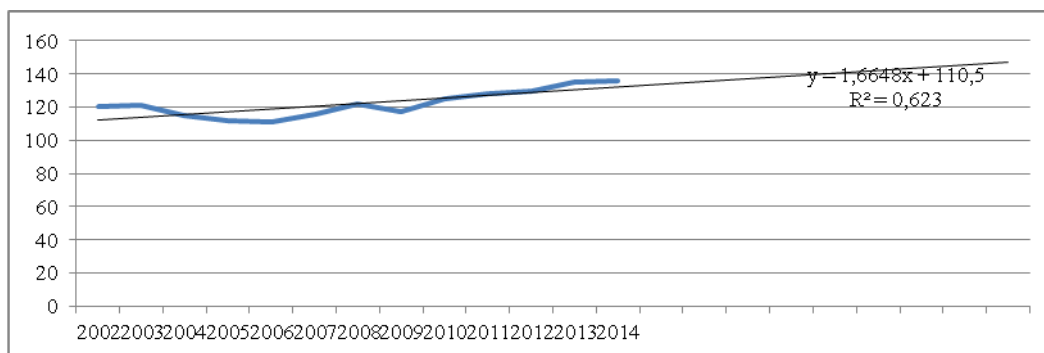
Projekt krajowy, realizuje cel szczegółowy 2.3 LSR. Zwiększenie poczucia więzi mieszkańców z obszarem.

Każdy z rodzajów wskaźników produktu, rezultatu oraz oddziaływania odpowiada bezpośrednio przyjętym celom szczegółowym oraz ogólnym. Wskaźniki spełniają kryteria S.M.A.R.T., tj., kryteria *Trafności, Adekwatności, Spójności, Użyteczności* oraz *Efektywności*. Wskaźniki produktu mierzą fizyczne efekty (produkty usług) będące wynikiem

¹⁸ Por. Efekt rozlewania się (ang. *spill-over*) oznacza dyfuzję czy też rozprzestrzenianie się działań podjętych w pewnej sferze lub na pewnym obszarze na kolejne sfery i obszary. Podejście to jest pochodną filozofii zaproponowanej przez J. Monnetta, który opowiadał się za stopniowym przechodzeniem do kolejnych etapów współpracy opartej na wcześniejszych osiągnięciach.

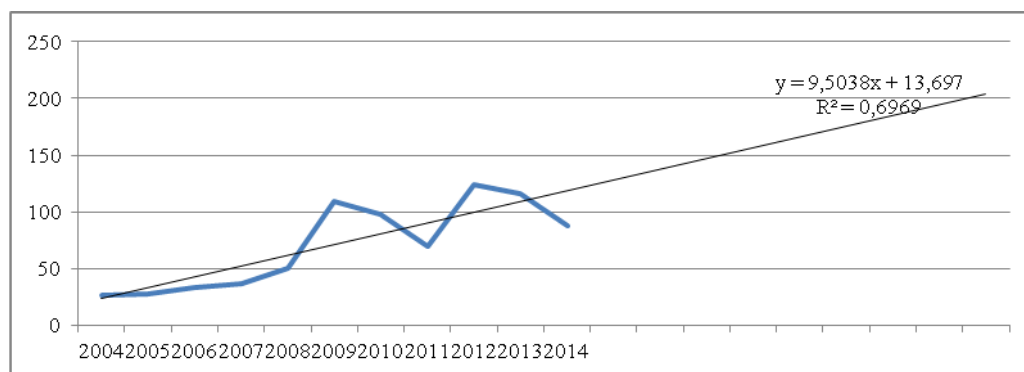
pojedynczych operacji składających się na przedsięwzięcia. Wskaźnik produktu został skonstruowany w taki sposób, aby dawał wprost informację o postępach w realizacji przedsięwzięć. Wskaźniki oddziaływania służą ocenie osiągnięcia celów ogólnych strategii. Wskaźniki te dobrane zostały w taki sposób, aby określały zmiany w środowisku makroekonomicznym i makrospołecznym LGD. Wskaźniki oddziaływania mierzą konsekwencje poszczególnych operacji wykraczając poza bezpośrednie, natychmiastowe efekty dotyczące bezpośrednich beneficjentów oraz adresatów znajdujących się w otoczeniu. W tabelach wskazano mierzalne, przejrzyste wskaźniki. Do każdego wskaźnika są podane źródła danych i okresy pomiaru, wartość bazowa oraz termin osiągnięcia wartości docelowych. W Regulaminie biura LGD zapewniono mechanizmy właściwej kontroli, jakości danych i walidacji statystycznej wskaźników w okresie wdrożenia LSR. Informacje na potrzeby systemu monitoringu wskaźników pozyskane zostaną z kilku źródeł. W przypadku wskaźników oddziaływania ze statystyk publicznych, ogólnodostępnych, czyli z danych GUS. Informacje do kontrolowania postępu w przypadku wskaźników produktu pozyskiwane będą bezpośrednio od beneficjentów wspartych w wyniku realizacji LSR. Beneficjenci w umowach zawieranych z LGD zobowiązani zostaną do sprawozdawania stopnia osiąganych przez nich wskaźników. Niektóre z zebranych przez LGD informacji będą wymagały przetworzenia w celu określenia wartości wskaźników. Wskaźniki oddziaływania będą wyliczane corocznie przez biuro LGD na podstawie danych GUS za dany rok. Dane do wskaźników produktu pozyskiwane będą od beneficjentów, którzy zobowiązani zostaną umową do systematycznej sprawozdawczości z osiąganych wskaźników obowiązkowych. W ramach biura LGD prowadzona będzie sprawozdawczość rzeczowa i finansowa oraz monitoring. Postęp osiągania wartości wskaźników przedstawiany będzie w rocznych sprawozdaniach zamieszczanych do publicznej informacji. Do szacowania wskaźników LSR wykorzystano – tam gdzie było to możliwe – doświadczenia poprzednich okresów programowania funduszy UE, szczególnie LSR z poprzedniego okresu programowania 2007-2013. Stan początkowy wskaźników oddziaływania określony został w sposób adekwatny do tego, jak będzie robiło to biuro LGD, czyli został zaczerpnięty z danych GUS. Szacowania wartości docelowej dokonano w oparciu o dane dostępne w zasobach statystyki publicznej, wykorzystując do tego celu metodę przedłużenia trendu logarytmicznego. Wskaźniki produktu z założenia mają przyjętą wartość zero, jednak beneficjent będzie zobowiązany do określenia wartości wskaźnika istniejącego w chwili rozpoczęcia projektu. Wartość docelowa wskaźników oddziaływania oszacowana została poprzez zastosowanie modelowania statystyczno-matematycznego z uwzględnieniem poziomu alokacji na realizację LSR. Modelowanie matematyczno-statystyczne umożliwiło oszacowanie wartości docelowej wskaźnika przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 1000 mieszkańców). Wartość wskaźnika wyliczona na podstawie modelowania matematyczno-statystycznego to 135. Ze względu na wartość wsparcia z LSR zakłada się, że wartość docelowa wskaźnika będzie wyższa i wyniesie 160. Podobnie dla wskaźnika Intensywności ruchu turystycznego (liczba turystów polskich i zagranicznych korzystających z noclegów/1000 mieszkańców) wartość bazowa na koniec 2013 r. 116, wartość wskaźnika wyliczona na podstawie modelowania matematyczno-statystycznego wyniesie 194.

WYKRES 18 METODOLOGIA SZACOWANIA WSKAŹNIKA ODDZIAŁYWANIA WSKAŹNIK PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH W SYSTEMIE REGON NA 1000 MIESZKAŃCÓW)

Źródło: opracowanie własne

WYKRES 19 METODOLOGIA SZACOWANIA WSKAŹNIKA ODDZIAŁYWANIA INTENSYWNOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO
(LICZBA TURYSTÓW POLSKICH I ZAGRANICZNYCH KORZYSTAJĄCYCH Z NOCLEGÓW/1000 MIESZKAŃCÓW)

Źródło: Opracowanie własne

1.0	CEL OGÓLNY 1	ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW						
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	ROZWÓJ INNOWACYJNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW						
1.2		WZROST AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW I PODNOSZENIE WIEDZY W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA I ZMIAN KLIMATYCZNYCH						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w1.0	Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 1000 mieszkańców)		szt.	135	160	Opracowanie własne na podstawie GUS		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w1.1	Liczba utworzonych lub utrzymanych miejsc pracy (ogółem) ¹		szt.	0	34	Sprawozdania końcowe beneficjentów		
w1.2	Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem ¹		os.	0	100	Sprawozdania końcowe beneficjentów		
	Liczba utworzonych lub utrzymanych miejsce pracy (ogółem) ¹		szt.	0	4	Sprawozdania końcowe beneficjentów		
w1.3	Liczba osób które podniosły kompetencje w zakresie wdrażania LSR ¹		os.	0	30	Dane własne LGD		
w1.4	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych ¹		os.	0	250	Dane własne LGD		
	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD ¹		os.	0	200	Dane własne LGD		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2013 rok	końcowa 2023 rok					
1.1.1	INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU	Mieszkańcy obszaru LSR, grupy defaworyzowane	KONKURS	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa ¹	szt.	0	10	Sprawozdania końcowe beneficjentów
				Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa(grupy defaworyzowane) ¹	szt.	0	10	Sprawozdania końcowe beneficjentów

				Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa ¹	szt.	0	10	Sprawozdania końcowe beneficjentów
1.2.1	WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW	Mieszkańcy obszaru LSR, grupy defaworyzowane	KONKURS OPERACJE WŁASNE	Liczba operacji wzmacniających kapitał społeczny, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej (grupy defaworyzowane) ¹	szt.	0	9	Sprawozdania końcowe beneficjentów
		Mieszkańcy obszaru LSR, Osoby zaangażowane we wdrażanie LSR	PROJEKTY WSPÓŁPRACY	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowych ¹	szt.	0	1	Dane własne LGD
1.3	FUNKCJONOWANIE LGD	Osoby zaangażowane we wdrażanie LSR	KOSZTY BIEŻĄCE	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD ¹	szt.	0	50	Dane własne LGD
				Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD ¹	szt.	0	120	Dane własne LGD
1.4	ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	Mieszkańcy obszaru LSR, Beneficjenci aplikujący o wsparcie w ramach operacji LSR	AKTYWIZACJA	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa ¹	szt.	0	100	Dane własne LGD
				Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami ¹	szt.	0	20	Dane własne LGD
SUMA				5 165 000 zł				

2.0	CEL OGÓLNY 2	WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW					
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	ROZBUDOWA I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY PUBLICZNEJ					
2.2		ZACHOWANIE GOSPODARCZE ZASOBÓW I TRADYCJI KULTUROWYCH					
2.3		ZWIĘKSZENIE POCZUCIA WIĘZI MIESZKAŃCÓW Z OBSZAREM					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w2.0	Intensywność ruchu turystycznego (liczba turystów polskich i zagranicznych korzystających z noclegów/1000 mieszkańców)		korzystający z noclegów/1000 mieszkańców	116	194	obliczenia własne na podstawie GUS	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w2.1	Liczba osób korzystających z nowopowstałych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej ¹		os.	0	45 000 4 500	Sprawozdania końcowe beneficjentów	
w2.2	Liczba uczestników wydarzeń kulturalnych w ciągu roku ¹		os.	0	30 000 3 000	Sprawozdania końcowe beneficjentów	
w2.3	Liczba uczestników wydarzeń służących zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych ¹		os.	0	45 000 4 500	Sprawozdania końcowe beneficjentów	
w2.4	Liczba osób które podniosły kompetencje w zakresie wdrażania LSR ¹		os.	0	30	Dane własne LGD	
w2.5	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych ¹		os.	0	250	Dane własne LGD	
	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD ¹		os.	0	200	Dane własne LGD	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu			
				nazwa	Jednostka miary	Wartość	
		początkowa 2013 rok	końcowa 2023 rok				
			Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i	szt.	0	21	Sprawozdania końcowe beneficjentów

				rekreacyjnej lub kulturalnej ¹				
2.2.1	ZASOBY KULTUROWE	Mieszkańcy obszaru LSR,	KONKURS	Liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury ¹	szt.	0	5	Sprawozdania końcowe beneficjentów
				Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR ¹	szt.	0	4	Sprawozdania końcowe beneficjentów
		Mieszkańcy obszaru LSR, Osoby zaangażowane we wdrażanie LSR	PROJEKTY WSPÓŁPRACY	Liczba zrealizowanych projektów współpracy ¹	szt.	0	1	Dane własne LGD
2.3.1	POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM	Mieszkańcy obszaru LSR,	KONKURS OPERACJA WŁASNA	Liczba wydarzeń służących zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych ¹	szt.	0	14	Sprawozdania końcowe beneficjentów
			PROJEKT WSPÓŁPRACY	Liczba zrealizowanych projektów współpracy ¹	szt.	0	1, 2	Dane własne LGD
2.4.	FUNKCJONOWANIE LGD	Osoby zaangażowane we wdrażanie LSR	KOSZTY BIEŻĄCE	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD ¹	szt.	0	50	Dane własne LGD
				Liczba osobodni szkoleń dla organów	szt.	0	20	Dane własne LGD

				LGD ¹				
2.5	ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	Mieszkańcy obszaru LSR, Beneficjenci aplikujący o wsparcie w ramach operacji LSR	AKTYWIZACJA	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa ¹	szt.	0	100	Dane własne LGD
				Liczba spotkań informacyjno- konsultacyjnych LGD z mieszkańcami ¹	szt.	0	20	Dane własne LGD
				5 165 000 zł				

¹ dotyczy wyłącznie projektów dofinansowanych w okresie programowania 2014-2020.

Rozdział VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Procedury wyboru i oceny operacji stanowią część Regulaminu Rady. Projekt Regulaminu był konsultowany w ramach LGD, ale również szerzej podczas konsultacji LSR z mieszkańcami obszaru. Podstawowym celem procedur wyboru i oceny jest stworzenie sprawnych mechanizmów oceny i wyboru operacji przez Radę, zgodnych z obowiązującymi przepisami i wykorzystującymi doświadczenia wyniesione z poprzedniego okresu funkcjonowania Rady w ramach PROW 2007-2013. Przyjęte procedury wyboru operacji zakładają, w szczególności:

- wybór operacji przez Radę, której skład odpowiada wymogom trójsektorowości, w składzie jest osoba młoda do 35 roku życia i kobieta,
- zastosowano mechanizmy gwarantujące utrzymanie zasady parytetów przy wyborze operacji dotyczących sektora publicznego i pojedynczych grup interesu, w tym celu wprowadzono rejestr interesu członków organu decyzyjnego,
- zapewniono, że wyniki oceny i wyboru operacji przez Radę będą podawane do publicznej wiadomości po zakończeniu pracy Rady,
- zastosowaniu mechanizmy gwarantujące wyłączenie członków Rady z oceny operacji w przypadku wystąpienia ich powiązań lub konfliktu interesów z wnioskodawcą zarówno na wniosek członka Rady oraz z uzasadnionych przyczyn na wniosek Przewodniczącego Rady,
- stosowanie transparentnych, obiektywnych, jasnych i nie zmienianych w trakcie naboru kryteriów ocen wniosków,
- umożliwienie wnioskodawcom składanie protestów od decyzji Rady,
- wprowadzono zasady ustalania przez Radę kwot wsparcia poszczególnych operacji
- określono wzory dokumentów np. karta oceny zgodności z Programem, karta oceny operacji pod względem spełniania kryteriów wyboru.

Procedury wyboru operacji określają poza tym sposób i zasady postępowania Rady na wszystkich etapach oceny zgodności operacji z LSR i PROW 2014-2020 oraz ustalania list operacji wybranych, w tym rozstrzygania o miejscu na liście gdy kilka operacji otrzymało jednakową liczbę punktów. Przyjęte kryteria wyboru operacji promują innowacyjność, tworzenie miejsc pracy, większe od wymaganego zaangażowanie wkładu własnego wnioskodawcy, wpływ operacji na poprawę stanu środowiska oraz realizację celów i wskaźników LSR. **W LSR doprecyzowano pojęcie innowacyjności zdefiniowane w PROW 2014-2020.** Przez innowacyjność będzie rozumienie zastosowanie lub wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, procesów (technologii), metod organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie lokalnych zasobów unikalnych i charakterystycznych na obszarze LSR (przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych). Innowacyjne może być ich nietypowe, niestandardowe wykorzystanie czy promocja. Punkty przyznawane są poza tym dla operacji zwiększających atrakcyjność turystyczną obszaru, wykorzystujących jego walory przyrodnicze (te zagadnienia, związane z lepszym wykorzystaniem potencjału turystycznego obszaru zostały szczególnie podniesione w diagnozie i analizie SWOT). Wszystkie kryteria zostały szczegółowo opisane, a na użytek niektórych z nich sformułowane zostały definicje kluczowych pojęć, np. innowacyjności lub grupy defaworyzowanej. W procedurach opisano zasady aktualizacji kryteriów wyboru operacji i ich konsultacji z mieszkańcami. Zmiany będą dokonywane na podstawie wniosków członków składanych do biura LGD atakże na podstawie wyników ewaluacji LSR dokonywanych zgodnie z przyjętym planem ewaluacji. Regulamin obejmuje również procedurę ogłaszania naboru wniosków. Niezależnie od Regulaminu Rady opracowano procedurę aktualizacji LSR. **Na obecnym etapie programowania LSR nie zakłada realizacji projektów grantowych.** LGD nie wyklucza jednak realizacji takich projektów na kolejnych etapach wdrożenia LSR. **W ramach kryteriów operacji własnych LGD przewiduje się kryterium większy udział środków własnych niż wynikający z przepisów dotyczących PROW 2014-2020.**

Rozdział VII. Plan działania

Plan działania zakłada realizację LSR w trzech etapach : Etap I – od drugiej połowy 2016 do końca 2018 roku, Etap II – od początku 2019 do końca 2020 roku oraz Etap III – od początku 2021 roku do końca 2023 roku. Podział na poszczególne etapy wynika z wymogów unijnych nowej perspektywy finansowej na lata 2014-2020, wyznaczenie celów pośrednich na 2018 r. i celów końcowych na 2023 r. i powiązanie wyników z finansowymi karami i nagrodami (tzw. ramy wykonania). Szczegółowa informacja o planie działania LSR obejmująca harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników LSR znajduje się w tabeli Plan działania stanowiącej załącznik do LSR. Etapy wdrożenia LSR będą podobne co do sposobu, sekwencji i intensywności działań, wzajemnie ze sobą powiązanych. Każdy z tych etapów będzie rozpoczynał się realizacją działań szkoleniowych i doradczych umożliwiających przyszłym wnioskodawcom zdobycie wiedzy niezbędnej do przygotowania dobrych wniosków. Przewiduję się zwiększoną intensywnością w I etapie wdrożenia LSR. W kolejnych etapach wydatkowanie środków LGD następować będzie sukcesywnie. Harmonogram naboru wniosków będzie uwzględniał gotowość potencjalnych beneficjentów do absorpcji dostępnych środków. Brane pod uwagę będzie dotychczasowe doświadczenie w realizacji projektów o podobnym charakterze oraz możliwości finansowe docelowych beneficjentów. Najlepiej rokującym beneficjentem są jednostki sektora finansów publicznych, i to właśnie do nich zostaną skierowane pierwsze nabory wniosków, jeszcze w II połowie 2016r. Pozostali beneficjenci, w tym grupy defaworyzowane, objęte zostaną szczególną kampanią informacyjną i doradztwem pracowników LGD. Biorąc pod uwagę doświadczenia poprzedniej perspektywy finansowej, ogromnego wsparcia wymagać będą osoby zamierzające podjąć działalność gospodarczą. Dofinansowanie w postaci premii stanowi nową i bardzo atrakcyjną formę wsparcia, dlatego też nabory wniosków w zakresie operacji polegających na utworzeniu przedsiębiorstwa, zostaną pilotażowo uruchomione równolegle z naborami dla jednostek sektora finansów publicznych. W następnej kolejności będą uruchamiane działania dedykowane pozostałym podmiotom. Nabory wniosków będą prowadzone sukcesywnie, do wyczerpania środków lub osiągnięcia planowanych wskaźników.

Rozdział VIII. Budżet LSR

W ramach programowania LSR określono planowany budżet na poszczególne zakresy wsparcia tj. realizację LSR, współpracę, koszty bieżące i aktywizację. Kwoty wsparcia finansowego zaplanowane w budżecie LSR nie przekraczają kwot na LSR określonych w załączniku nr 6 do Regulaminu konkursu, *Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR*. **Szczegółowe uzasadnienie podziału budżetu wskazano w tabeli matrycy logicznej powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników LSR znajdującej się w Rozdziale. V. LSR Cele i wskaźniki.** Maksymalne kwoty środków działania LEADER przewidziane na poddziałanie 19.2 PROW w odniesieniu do LSR wyniosą 9 000 000 zł. Zgodnie z wymogami PROW 2014-2020, 50% budżetu LSR przeznaczonego na realizację poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” w ramach PROW przeznaczone jest na przedsięwzięcia związane z tworzeniem lub utrzymaniem miejsc pracy. Maksymalna kwota środków działania LEADER przewidziana na poddziałanie 19.3 PROW, która została uwzględniona w LSR na etapie wyboru LSR stanowi równowartość 2% kwoty przewidzianej na poddziałanie 19.2, czyli 180 000 zł. W ramach **poddziałania 19.4 dostępna będzie maksymalna kwota 2 050 000 zł.** Na podstawie doświadczeń z okresu programowania 2007-2013 oraz zwiększony zakres obowiązków wynikających przede wszystkim z obsługi Rady LGD ustalono podział środków Koszty bieżące oraz Aktywizacja wskazując 85% środków na koszty bieżące i 15% środków na działania związane z aktywizacją. LGD zakłada wykorzystania wyłącznie jednego funduszu wiodącego, czyli PROW 2014-2020.

Rozdział IX. Plan komunikacji

Plan komunikacji znajdujący się w załączniku do LSR posłuży wspieraniu realizacji celów LSR poprzez zachęcenie potencjalnych beneficjentów i mieszkańców obszaru LGD do korzystania ze środków wsparcia na rzecz realizacji lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność lokalną. Działania informacyjno-promocyjne spójne są ze Strategią komunikacji PROW 2014-2020. Celami szczegółowymi Planu komunikacji są:

- 1) Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz doradztwo w procesie realizacji projektów
- 2) Integracja i aktywizacja społeczności lokalnej z uwzględnieniem jej trójsektorowości w celu efektywnego wdrożenia LSR
- 3) Budowanie pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach lokalnej strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji

Plan komunikacji skierowany jest do wszystkich grup społecznych zamieszkujących obszar LSR. Szczególne narzędzia komunikacji przewidziano dla zidentyfikowanych grup docelowych interwencji, w tym grup defaworyzowanych.

Rozdział X. Zintegrowanie

W ramach procesu programowania LSR analizie poddano mechanizmy i narzędzia służące zapewnianiu koordynacji komplementarności LSR¹⁹ z innymi interwencjami finansowanymi w ramach funduszy unijnych oraz innych środków wsparcia zewnętrznego. Wskazano również przykłady celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR komplementarnych z innymi inicjatywami realizowanymi z innych funduszy europejskich, a także zdiagnozowano efekty synergii w poszczególnych obszarach wsparcia. Kwestia komplementarności stanowi jedną z kluczowych zasad realizacji polityki wspólnotowej UE. **Komplementarność LSR będzie realizowana na dwóch etapach, na etapie programowania oraz wdrażania strategii. Na etapie programowania komplementarność została zapewniona przy tworzeniu LSR i określaniu zakresu tematycznego przedsięwzięć.** LSR jest spójna z poszczególnymi dokumentami strategicznymi dla obszaru działania LGD na poziomie gminy członkowskich LGD, województwa mazowieckiego, RPO WM 2014-2020 oraz dokumentów strategicznych sporządzanych przez instytucje zajmujące się pomocą społeczną i bezrobociem.

TABELA 3 ZGODNOŚĆ CELÓW Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI INNYCH SZCZEBLI²⁰

Dokumenty strategiczne dla obszaru LSR	Cele ogólne Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD Bądźmy Razem na lata 2014-2020	
	CEL OGÓLNY 1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW	CEL OGÓLNY 2. WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku	Cel rozwojowy Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	Cel rozwojowy Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki
Strategia rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014 – 2020	Obszar strategiczny C: Wzmocnienie branży turystycznej Mazowsza	Obszar strategiczny A: Systemowe zarządzanie polityką turystyczną
Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2014-2020	Oś priorytetowa IX Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	Oś priorytetowa VI Jakość życia
Strategia Rozwoju Powiatu Węgrowskiego na lata 2007-2015	Cel strategiczny nr II Wsparcie procesów rozwoju terenów wiejskich oraz modernizacja rolnictwa	Cel strategiczny III Stworzenie warunków zapobiegających migracji ludności poprzez organizowanie miejsc pracy i rozwój gospodarki

¹⁹ Komplementarność będzie tutaj rozumiana jako wzajemne uzupełnianie się polityk, programów, działań i projektów. Brak komplementarności może powodować nakładanie się interwencji i marnotrawstwo środków publicznych (komplementarność negatywna), natomiast uzupełnianie się interwencji - pozytywny efekt synergii.

²⁰ Gminy członkowskie LGD: Łochów, Bielany, Liw, Miedza i Wierzbno nie posiadają aktualnych dokumentów określających cele strategiczne rozwoju gmin na okres programowania środków UE na lata 2014-2020

Strategia Rozwoju Powiatu Sokołowskiego na lata 2005-2015	Cel strategiczny: Rozwój infrastruktury szansą na wzrost przedsiębiorczości i zwiększenie liczby nowych miejsc pracy oraz poprawę atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej Powiatu Sokołowskiego	Cel strategiczny: Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich oraz podniesienie bezpieczeństwa i poziomu życia mieszkańców Powiatu Sokołowskiego
Strategia Rozwoju Miasta Węgrowa do 2020 roku	Cel strategiczny nr 2: Zwiększenie konkurencyjności miasta poprzez stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości, innowacyjnej gospodarki lokalnej oraz wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorców	Cel strategiczny nr 1: Zrównoważony wzrost jakości i bezpieczeństwa życia i pracy mieszkańców miasta w atrakcyjnym ośrodku kultury i edukacji
Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grębków na lata 2007-2017	1. Edukacja publiczna	2. Pomoc społeczna, polityka prorodzinna oraz jakość zamieszkiwania
Strategia Rozwoju Gminy Korytnica 2006-2020	I. Podniesienie jakości życia mieszkańców	I. Podniesienie jakości życia mieszkańców
Strategia rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw	Cel nadrzędny: Wzrost ruchu turystycznego w Węgrowie i gminie Liw, charakteryzującego się pożądanymi cechami jakościowymi i ilościowymi, prowadzący do wzrostu wydatków turystycznych	Cel nadrzędny: Wzrost ruchu turystycznego w Węgrowie i gminie Liw, charakteryzującego się pożądanymi cechami jakościowymi i ilościowymi, prowadzący do wzrostu wydatków turystycznych
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sadowe na lata 2014-2020	Priorytet 1 Restrukturyzacja i unowocześnienie lokalnej gospodarki i sfery społecznej gminy	Priorytet 3 Rozwój kapitału ludzkiego opartego na udoskonalaniu umiejętności oraz wykorzystywaniu wiedzy i aktywności mieszkańców
Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Stoczek do 2020 roku	Cel Strategiczny nr 5. Stworzenie warunków dla wzmocnienia i zróżnicowania lokalnej gospodarki	Cel Strategiczny nr 2. Aktywna polityka społeczna

Źródło: Opracowanie własne

Przywołane tu zapisy jednoznacznie potwierdzają pełną spójność celów zaproponowanych w LSR z wszystkimi analizowanymi programami rozwoju zarówno na szczeblu wojewódzkim jak i lokalnym. Cele szczegółowe w ramach, których realizowane są przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy odpowiadają na potrzeby różnych sektorów i partnerów wskazanych w analizie SWOT. Na etapie programowania LSR stwierdzono występowanie komplementarności międzyprogramowej z programami finansowanymi ze środków UE: PROW 2014-2020, RPO WM 2014-2020, PO WER 2014-2020 oraz ze środków krajowych: PFRON, Programy MKiDN, FIO 2014-2020. Specyfiką beneficjentów operacji dostępnych w ramach *CELU OGÓLNEGO 1. LSRROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW* będzie możliwość wsparcia z innych osi priorytetowych PROW 2014-2020 mających na celu podniesienie przedsiębiorczości mieszkańców terenów wiejskich oferowanych przez ARiMR. Wysokie premie mogą uzyskać rozpoczynający działalność pozarolniczą, rozwijający usługi rolnicze, stawiający na przetwórstwo i marketing produktów rolniczych. Środki te będą komplementarne z przewidzianym w LSR działaniem *Premia na rozpoczęcie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich*. W ramach RPO WM 2014-2020, Oś priorytetowa IX. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem, Priorytet inwestycyjny 9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie możliwe będzie również pozyskanie środków wsparcia zatrudnienia. Efektem realizacji wsparcia w ramach RPO WM 2014-2020 w ramach ww. priorytetu inwestycyjnego będzie integracja osób wykluczonych i zagrożonych wykluceniem społecznym ukierunkowana na aktywizację społeczno-zawodową oraz wsparcie rodzin wielodzietnych, ubogich rodzin z dziećmi, rodzin z osobami starszymi, rodzin z osobami z niepełnosprawnościami oraz rodzin z innymi osobami zależnymi i rodziców samotnie wychowujących dzieci. Realizacja działań komplementarnych do działań realizowanych w ramach *celu ogólnego LSR 1*. przyczyni się do wzrostu kompetencji społecznych, zawodowych,

samodzielności i samoorganizacji ww. grup społecznych. Operacje realizowane ze środków będących w dyspozycji LGD będą również komplementarne do wsparcia dostępnego ze środków krajowych PO WER 2014-2020, w szczególności wsparcia indywidualnej i kompleksowej aktywizacji zawodowo-edukacyjnej osób młodych (bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy, w tym w szczególności osób niezarejestrowanych w urzędzie pracy). Komplementarność LSR na etapie wdrażania przyczyni się do rozwoju gmin członkowskich oraz organizacji pozarządowych, które są grupami docelowymi działań w *CELU OGÓLNYMLSR 2.WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW*. Beneficjenci realizujący operacje w ramach LSR będą mogli pozyskać komplementarne środków wsparcia na działania infrastrukturalne z PROW 2014-2020, działanie Podstawowe usług i odnowa wsi oraz RPO WM 2014-2020, Oś priorytetowa V. Gospodarka przyjazna środowisku. Komplementarne wsparcie dla gmin w obszarze dziedzictwa dostępne będzie w PROW 2014-2020 *działaniu Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich*. Gmina będzie mogła otrzymać pomoc w dwóch obszarach: na *Inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej* oraz na *Ochronę zabytków i budownictwa tradycyjnego* - w wysokości maksymalnie do 500 tys. zł na każde z działań. Organizacja pozarządowe realizujące operacje w ramach LSR będą mogły komplementarne korzystać ze środków PO FIO 2014-2020. Szczególną zaletą FIO jest prefinansowanie realizowanych zadań. Pozwala to projektodawcom, którzy dysponują niewielką ilością środków, na realizację zadania bezpośrednio po rozstrzygnięciu konkursu, bez potrzeby uprzedniego tworzenia rezerw finansowych. W ramach każdego z priorytetów możliwa jest realizacja projektów w obszarze zarządzania dziedzictwem kulturowym, polityki społecznej czy aktywizacji mieszkańców. Efekty dotychczas podejmowanych przedsięwzięć już są pozytywnie oceniane przez JST oraz organizacje pozarządowe realizujące projekty w okresie programowania 2007-2013. LGD będzie kontynuować realizowane działania w okresie 2007-2013 poprzez pobudzanie i wspieranie nie tylko inicjatywy obywatelskich, ale przede wszystkim te związane z działalnością gospodarczą, rozwojem infrastruktury i tworzeniem miejsc pracy. Łagodzenie skutków bezrobocia oraz wspomaganie tworzenia miejsc pracy i aktywności zawodowej jest nierozdzielnie związane z realizacją LSR. Wspieranie działań PUP uznawane będzie za jedno z podstawowych elementów działania w ramach Planu Komunikacji LSR skierowane do osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy. W ten sposób szczególnie przekazywana będzie informacja o naborach tematycznych w obszarze promocji i rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR. **Komplementarność i zintegrowanie z projektami finansowanymi z innych programów zostanie zapewniona na etapie wyboru projektów.** Jednym z kryteriów wyboru projektów będzie komplementarność międzyprogramowa i przyznawane będą dodatkowe punkty za wykazanie tego rodzaju komplementarności. **Istotnym elementem w zakresie zapewniania komplementarności jest jej promowanie oraz zwiększanie świadomości jej wagi wśród wnioskodawców i beneficjentów.** W celu zwiększenia efektywności istniejącego systemu instytucjonalnego zapewniono narzędzia wsparcia komplementarności i zintegrowania na etapie wdrożenia LSR. W zakresie kompetencji pracowników biura LGD odpowiedzialnych za doradztwo wprowadzono zakres planowania, stosowania i zapewnianie komplementarności poszczególnych operacji, które będą mogły uzyskać wsparcie środków dostępnych w LSR. Pracownicy biura LGD będą zbierać i aktualizować informacje o dostępnych środkach pomocowych komplementarnych do LSR w celu zwiększenia efektywności zintegrowania wsparcia. Jednym z zadań biura LGD znajdzie się planowanie i monitorowanie komplementarności.

Rozdział XI. Monitoring i ewaluacja

Funkcjonowanie LGD będzie monitorowane i poddawane ewaluacji w celu stałego podnoszenia jakości i efektywności działań. Ocena realizacji LSR polegać będzie na badaniu przyczyn rozbieżności pomiędzy zaplanowanymi a rzeczywistymi efektami z jednoczesnym płynnym wprowadzaniem zmian, które mają na celu dostosowanie planu do określonych wymagań, zmieniających się potrzeb obszaru LSR i warunków zewnętrznych. **W załączniku nr 2 określono Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu LSR.** Wprowadzenie systemu monitoringu (oraz powiązanego z nim systemu ewaluacji) pozwoli wyeliminować w dużym stopniu problem dezaktualizacji założeń i celów LSR wynikającej ze zmieniających się zmian prawodawstwa oraz innych warunków i okoliczności mogących wpłynąć na zasadność podejmowanych działań przez beneficjentów operacji LSR. Procedura monitoringu i ewaluacji w formie schematu i podstawowych założeń została wypracowana w ramach konsultacji społecznych. Dzięki zebraniu

danych od społeczności lokalnej było możliwe dobranie różnorodnych metod i technik, dzięki którym w przyszłości mieszkańcy będą mogli włączyć się w proces oceny wdrażania LSR i funkcjonowania LGD. Wśród metod angażowania mieszkańców w proces monitoringu i ewaluacji planuje się zastosować zarówno metody reaktywne (wywiady, ankiety, sondaże) jak i niereaktywne (obserwacja, analiza dokumentów). Monitoring realizacji i wdrożenia LSR będzie realizowany przez biuro LGD. Elementy podlegające monitorowaniu obejmować będą: harmonogram ogłaszanych naborów wniosków, budżet LSR, pomiar wartości wskaźników, zadowolenie z udzielonego doradztwa oraz zainteresowanie naborami, szkoleniami i innymi przedsięwzięciami podejmowanymi przez LGD. Ewaluacja planowana jest do zlecenia na zewnątrz. Zlecenie ewaluacji „na zewnątrz” nie oznacza wcale, że ewaluatorzy izolują się całkowicie od badanej instytucji, jak to ma miejsce w pozytywistycznym paradygmacie badań naukowych. Dobrą praktyką badań jest ciągły dialog i partycypacyjne podejście w relacji badacze – badani²¹. W zakresie ewaluacji planuje się badania wykonywane zarówno w jej trakcie (ewaluacje bieżące – on-going, mid-term), jak również po jej formalnym zakończeniu (ex-post). Przedstawiona w *załączniku do LSR* lista tematów badań ewaluacyjnych może zostać rozszerzona lub zmodyfikowana w razie potrzeby. W ramach zadań ewaluacyjnych wskazano elementy funkcjonowania LGD podlegających ewaluacji, elementy wdrażania LSR podlegających ewaluacji, elementów podlegające monitorowaniu, kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja on going i ex post funkcjonowania LGD i realizacji LSR, określono czas, sposób i okres objętego pomiarem, określono minimalne wartości wskaźników, których nieosiągnięcie oznaczać będzie nieprawidłową realizację LSR lub funkcjonowanie LGD. Realizacja ewaluacji posłuży do usprawnienia, rozwoju oraz lepszego rozumienia realizowanych przez jednostkę działań. Plan ewaluacji przewiduje realizację Ewaluacji on-going oraz ex-post LSR. Celami szczegółowymi planowanej ewaluacji on-going będą:

- Ocena wyników LSR (tj. produktów i rezultatów) oraz identyfikacja czynników sukcesu lub ryzyk osiągnięcia skwantyfikowanych celów
- Ocena systemu zarządzania i wdrażania programu – tzn. sprawności przepływu informacji, dokumentów, środków finansowych i realizacji zadań oraz identyfikacja barier prawnych i administracyjnych wdrażania LSR
- Ocena, czy warunki zewnętrzne wdrażania LSR się zmieniły (np. aktualność programu względem zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, strategii wspólnotowych, polityk krajowych, kontekstu prawnego, diagnozy potrzeb *etc.*) i czy w tym kontekście cele LSR pozostają aktualne
- Ocena wpływu i użyteczności zakończonych działań, tj. ocena zadań zakończonych w ewaluowanym okresie w ramach poszczególnych celów operacyjnych LSR do 2020 roku

Ewaluacja ex-post zaplanowana została zgodnie z zasadą n+2, w 2021 r. Celami szczegółowymi planowanej ewaluacji ex-post będą:

- Ocena stopnia osiągnięcia celu głównego LSR
- Ocena stopnia osiągnięcia celów szczegółowych
- Wskazanie stopnia zaspokojenia potrzeb w poszczególnych przedsięwzięciach objętych wsparciem LSR
- Wskazanie potrzeb, które nadal wymagają wsparcia w poszczególnych celach LSR

Rozdział XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przepisy ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2013. 1235 z późn. zm.) określają jakie dokumenty wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. W przedmiotowej sprawie są to dokumenty określone w art. 46. pkt 1 ustawy. Za pozytywnym rozpatrzeniem wniosku o uzgodnienie o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko przemawiają następujące fakty: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku - *Innowacyjne Mazowsze* – podjęta uchwałą nr 158 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r. została poddana procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opinią RDOŚ i PWIS, podobnie PROW 2014-2020, *„Lokalna*

²¹ J. Górniak, S. Mazur Analiza polityk publicznych i programowanie w obszarze strategii rozwoju, [w:] Górniak J., Mazur S. (red.), Zarządzanie strategiczne rozwojem, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012

Strategia Rozwoju opracowana według instrumentu RLKS w okresie programowania 2014-2020, jest uszczegółowieniem powyższych dokumentów dla określonych obszarów. Uszczegółowienie polega na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w sposób taki by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym, wymaganym prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/ opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia. Wobec powyższego można prognozować, iż realizacja projektów, w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska. Uznając, że LSR dla obszaru powiatu kamieńskiego, opracowywana przez LGD w okresie programowania 2014-2020, będzie stanowić instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku - Innowacyjne Mazowsze” – podjętej uchwałą nr 158 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r. poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych oraz, że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, wniesiono o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, o czym mowa w art. 48 ww. ustawy. Pismem znak WOOŚ-I.410.940.2015.ARM z dnia 14 grudnia 2015 r. uzyskano zgodę RDOŚ na odstąpienie od przeprowadzenia OOS dla projektu LSR.

Wykaz wykorzystanej literatury

Zgodnie z oczekiwaniami wskazanymi w *Poradniku w ramach pracy nad LSR* analizie poddane została grupa dokumentów: akty prawne i legislacja unijna i krajowa, dokumenty programowe, dokumenty strategiczne, wytyczne, opracowania naukowe oraz ewaluacje i raporty dotyczące przedmiotu działania LSR i wdrożenia LSR:

Akty prawne:

- 1) Rozporządzenie (WE) 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.
- 2) Rozporządzenie (WE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.
- 3) ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2015 r. poz. 378)
- 4) ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020
- 5) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020
- 6) Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020

Dokumenty programowe:

- 1) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, decyzja KE z dnia 12 grudnia 2014 r. nr C(2014) 9783
- 2) Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020, Warszawa, luty 2015 r.
- 3) Programowanie perspektywy finansowej 2014 -2020 - Umowa Partnerstwa,

Dokumenty strategiczne:

- 1) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, Innowacyjne Mazowsze, Załącznik do Uchwały nr 158/13 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r.
- 2) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego Do Roku 2020 (aktualizacja), Warszawa, 2006 r.
- 3) Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Mazowieckim na lata 2014-2020, Warszawa 2014
- 4) Plan wykonawczy do Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 KULTURA I DZIEDZICTWO na lata 2013-2020 Warszawa 2013
- 5) Strategia Rozwoju Powiatu Węgrowskiego na lata 2007-2015, grudzień 2007 r.
- 6) Strategia Rozwoju Powiatu Sokołowskiego na lata 2005-2015, Sokołów Podlaski, 2005 r.
- 7) Strategia Rozwoju Miasta Węgrowa do 2020 roku, maj 2015 r.
- 8) Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grębków na lata 2007-2017, z dnia 21 listopada 2007 r.

- 9) Strategia Rozwoju Gminy Korytnica 2006-2020, Korytnica 2006 r.
- 10) Strategia rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw, październik 2007 r.
- 11) Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sadowne na lata 2014-2020, czerwiec 2014 r.
- 12) Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Stoczek do 2020 roku, styczeń 2014 r.

Raporty i analizy:

- 1) Raport Wykonanie badania ewaluacyjnego w zakresie monitoringu oraz ewaluacji działań związanych z wdrażaniem lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem”, STREFAPLUS, Warszawa 2015
- 2) Analiza uwarunkowań i potrzeb rozwojowych obszaru działania LGD „Bądźmy Razem” POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY RAPORT KOŃCOWY, STREFAPLUS, Warszawa 2015
- 3) Badanie efektywności działań promocyjnych w ramach projektu Kreowanie wizerunku turystycznej marki Mazowsze, Agrotec Polska Sp.z o.o., Warszawa 2011
- 4) Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa mazowieckiego, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2006
- 5) Miedziński M., Koncentracja ruchu turystycznego w Polsce w latach 2011 i 2012 z uwzględnieniem nadmorskiego regionu turystycznego, Słupskie Prace Geograficzne 10/2013, Słupsk 2013
- 6) Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Pomocy Społecznej, Warszawa 2011
- 7) Stan aktualności studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin w województwie mazowieckim, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2015
- 8) Abramczyk, M. Sichts, Paderewscy w Julinie na 90 -lecie Szkoły w Julinie, Julin -Kaliska 2013
- 9) Karpowicz M, Cuda Węgrowa, Węgrów 2009
- 10) Węgrów i ziemia liwska .Perły kultury i atrakcyjność turystyczna ,red. W. Kaprowski ,F. Midura, J. Sienkiewicz, Warszawa 2009,
- 11) Węgrów dzieje miasta i okolic 1944-2005, Red. A. Kołodziejczyk, T. Swat, M. Szczupak ,Węgrów 2006.
- 12) Węgrów. Dzieje - społeczeństwo - kultura. 570 rocznica nadania praw miejskich. ,Red. F. Midura, A.Chmiel, Węgrów 2011.

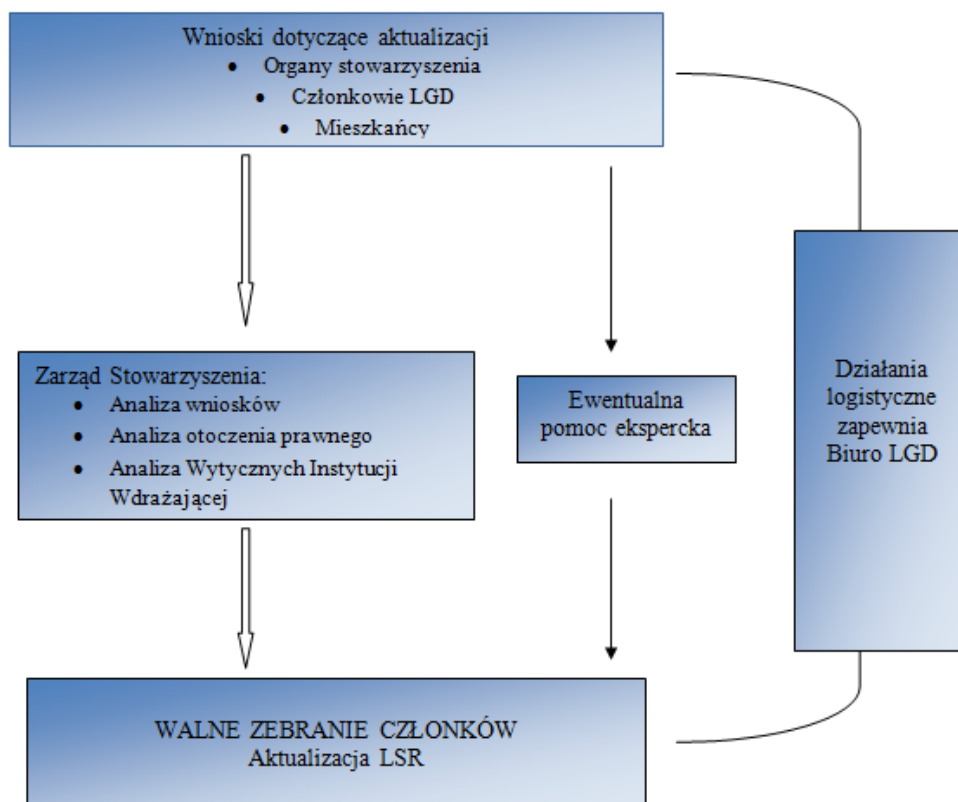
Tak jak wykazano na wstępie, w toku partycypacyjnego procesu tworzenia LSR analizie poddano dokumenty różnego rodzaju: dokumenty programowe i strategiczne, ewaluacje, opracowania, raporty, sprawozdania oraz literaturę fachową. Analiza danych będzie kontynuowana na etapie wdrożenia LSR.

Załączniki

Załącznik 1 - Procedura aktualizacji LSR

Celem procedury jest sformalizowanie procesu dokonywania korekt w LSR, by zapewnić jak najszerszy udział partnerów LGD i wszystkich mieszkańców obszaru oraz dostosowanie zapisów LSR do wymogów prawnych, aktualizacji danych dotyczących obszaru, korekta zapisów wynikająca z ewaluacji. Proces wdrażania i aktualizacji odbywa się z jak najszerszym udziałem partnerów LGD i wszystkich mieszkańców obszaru. Wszystkie działania LGD dotyczące wdrażania LSR są jawne. LGD monitoruje na bieżąco wdrażanie LSR. Aktualizacja LSR nie powinna być dokonywana częściej niż raz w roku na Walnym Zebraniu Członków, ale dopuszcza się nadzwyczajne okoliczności wprowadzania dodatkowych korekt. Wsparcie administracyjne związane z aktualizacją LSR zapewnia biuro LGD. Niezależnie od działań inicjowanych przez LGD, LSR podlega aktualizacji każdorazowo w celu dostosowania do wytycznych z wydawanymi w celu zapewnienia zgodności sposobu realizacji LSR z przepisami UE w zakresie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, a także w celu zapewnienia jednolitego i prawidłowego wykonywania przez LGD zadań związanych z realizacją LSR określonych w tych przepisach oraz w przepisach o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności. Wnioski w sprawie zmian zapisów w LSR mogą zgłaszać: członkowie LGD, organy Stowarzyszenia oraz mieszkańcy obszaru na terenie którego realizowana jest LSR. Zgłaszanie wniosków jest sformalizowane. Przyjmowane jest na formularzu - dostępnym na stronie internetowej oraz w biurze LGD. Wnioski w sprawie aktualizacji LSR rozpatrywane są przez Zarząd LGD nie później niż w kwartale w którym zostały zgłoszone. Zarząd dokonuje potrzebnych analiz do wprowadzania zmian w LSR. Analizy te wykonywane są na bieżąco w ramach ciągłego monitoringu: analizy zgłaszanych do LGD wniosków, analizy otoczenia prawnego związanego z funkcjonowaniem LGD i wdrażaniem LSR oraz analizy uchwał organów Stowarzyszenia wnioskujących o zmiany, korzystając przy tym w razie szczególnie skomplikowanych spraw z zewnętrznego wsparcia eksperckiego. Zmiana LSR w wyniku procedury aktualizacji LSR odbywa się w trybie określonym w Statucie LGD. Schemat procedury aktualizacji LSR przedstawia poniższy wykres:

WYKRES 20 SCHEMAT PROCEDURY AKTUALIZACJI LSR

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik 2 - Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Niniejsze procedury wskazują m.in.: elementy funkcjonowania LGD, które będą podlegać ewaluacji, elementy wdrażania LSR, które będą podlegać ewaluacji, elementy, które LGD zamierza monitorować, kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR oraz czas, sposób i okres objęty pomiarem. Plan ewaluacji posłuży wdrożeniu systematycznych badań wartości oraz cech niniejszej LSR z punktu widzenia przyjętych kryteriów. Realizacja ewaluacji posłuży do usprawnienia, rozwoju oraz lepszego rozumienia realizowanych przez jednostkę działań. Głównym celem ewaluacji będzie ocena rzeczywistych i spodziewanych efektów realizacji zaproponowanej interwencji publicznej. Ewaluacja udzieli odpowiedzi na pytanie: czy zaplanowane działania przyniosły efekty? Plan ewaluacyjny zapewni realizację badań, które posłużą podniesieniu jakości i efektywności działań. Plan zakłada realizację dwóch kompleksowych badań ewaluacyjnych: ewaluacji on-going oraz ewaluacji ex-post.

Ewaluacja on-going LSR

Wyniki badania ewaluacyjnego będą miały dostarczyć informacji dotyczących skuteczności, efektywności oraz trwałości produktów i rezultatów realizacji LSR zgodnie z jej założeniami wynikającymi z zapisów przedmiotowego dokumentu z uwzględnieniem optymalności procesu wdrażania Strategii. Biorąc pod uwagę horyzont ewaluowanego dokumentu - rok 2020 – ewaluacja mid-term LSR powinna również pełnić funkcję weryfikacji i aktualizacji zarówno analizy SWOT, celów, zadań, jak i operacjonalizacji celów wraz z propozycją i prognozą mierników ich osiągnięcia na koniec 2020 roku. Zakłada się, że ewaluacja on-going powinna zostać przeprowadzona w połowie perspektywy planistycznej, a zatem w I kwartale 2018 roku. Celami szczegółowymi planowanej ewaluacji on-going będą:

- 1) Ocena wyników LSR (tj. produktów i rezultatów) oraz identyfikacja czynników sukcesu lub ryzyk osiągnięcia skwantyfikowanych celów.
- 2) Ocena systemu zarządzania i wdrażania programu – tzn. sprawności przepływu informacji, dokumentów, środków finansowych i realizacji zadań oraz identyfikacja barier prawnych i administracyjnych wdrażania LSR.
- 3) Ocena, czy warunki zewnętrzne wdrażania Strategii się zmieniły (np. aktualność programu względem zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, strategii wspólnotowych, polityk krajowych, kontekstu prawnego, diagnozy potrzeb *etc.*) i czy w tym kontekście cele Strategii pozostają aktualne.
- 4) Ocena wpływu i użyteczności zakończonych działań, tj. ocena zadań zakończonych w ewaluowanym okresie
w ramach poszczególnych celów operacyjnych LSR do 2020 roku.

Analizą objęte zostaną poszczególne części składowe Strategii (problemy, cele, produkty, rezultaty, *etc.*) i powiązania między nimi, a ewaluacja zostanie przeprowadzona w oparciu o następujące kryteria: trafność, spójność, efektywność i użyteczności²². **Sposób pomiaru i zbierania danych na potrzeby ewaluacji obejmować będzie** analizę dokumentacji monitoringowej, analizę desk research – opracowania naukowe, badawcze, strategie horyzontalne, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej; FGI z osobami zaangażowanymi w realizację strategii; CATI/CAWI z adresatami LSR, matrycę logiczną – obrazującą komplementarność i konflikty pomiędzy poszczególnymi celami i przedsięwzięciami, analiza SWOT, analizę dokumentacji zadań realizowanych w ramach LSR oraz analizę architektury finansowania zadań. Wnioski i opinie wynikające z ewaluacji on-going zostaną uwzględnione w wyniku aktualizacji dokumentu, która powinna zostać przeprowadzona po zakończeniu badania. Sposób realizacji badania najlepiej przedstawić za pomocą tabeli.

²² trwałość – analiza obejmuje odpowiedniość i aktualność celów Strategii w odniesieniu do zmieniających się potrzeb, spójność – analiza obejmuje analizę powiązań i ocenę spójności pomiędzy poszczególnymi elementami LSR (analiza związków przyczynowo-skutkowych), skuteczność – badanie obejmuje wszystkie elementy LSR – czy w zamierzony sposób prowadzą do osiągnięcia celów, czy przedsięwzięcia przyporządkowane celom operacyjnym w sposób optymalny realizują misję i wizję rozwoju; Ocena skuteczności działań obejmuje również analizę tempa wydatkowanych środków, jak również efekty LSR w kontekście osiągnięcia zaplanowanych wartości docelowych, efektywność – analiza dotyczy procesów i efektów w odniesieniu do zaangażowanych środków, użyteczność – ewaluacja pozwoli ocenić, na ile osiągnięte dzięki realizacji LSR efekty odpowiadają rzeczywistym potrzebom czy wyzwaniom społeczno-gospodarczym oraz oceni nieprzewidziane efekty prowadzonych działań

TABELA 4 SPOSÓB REALIZACJI EWALUACJI ON-GOING

CO ZOSTANIE ZBADANE?	KTO JE WYKONA?	JAK ZOSTANIE WYKONANE?	KIEDY?	OCENA	KRYTERIUM BADAWCZE
ANALIZA REALIZACJI STRATEGII W ZAKRESIE CELÓW (W TYM PRZYPISANYCH IM WSKAŹNIKÓW) ORAZ ZADAŃ					
- W jakim stopniu cele strategii zostały osiągnięte? - W jakim stopniu realizacja celów strategii przybliżyła LGD do przyjętej wizji rozwoju? - Jak silny wpływ na realizację strategii miały czynniki zewnętrzne? - Jakie były największe sukcesy w realizacji strategii? - Jakie były największe niepowodzenia w realizacji strategii? - Czy podobne lub lepsze rezultaty można było osiągnąć przy wykorzystaniu niższych nakładów finansowych? - Czy cele strategii uwzględniają wykorzystanie obecnych potencjałów rozwojowych LGD? - Czy realizacja strategii spełnia oczekiwania adresatów? - Czy wystąpiły pozytywne efekty uboczne realizacji strategii? - Jak należy przededefiniować cele, programy, zadania strategii tak aby strategia była aktualna w stosunku do zmian sytuacji społeczno-gospodarczej i zmian strategicznych kierunków państwa oraz uwarunkowań wewnętrznych polityki LGD?	Zewnętrzny niezależny ekspert	- Analiza dokumentacji monitoringowej; - Analiza desk research – opracowania naukowe, badawcze, strategie horyzontalne, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej; - FGI z osobami zaangażowanym i w realizację strategii.	Czas pomiaru: I kwartał 2018 roku Okres objęty pomiarem: od początku wdrażania Strategii do momentu realizacji ewaluacji	Ocena realizacji celów zostanie przeprowadzona w ujęciu ilościowym (stopień osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika i w ujęciu jakościowym – wskazanie oddziaływania i wpływu mnożnikowego na poszczególne grupy docelowe). Stopień realizacji celów zostanie zbadany poprzez zestawienie zakładanej i osiągniętej wysokości wskaźników monitorowania. Odpowiedzi na pytania udzielone zostaną również na podstawie badań jakościowych. Bazą do ich sformułowania będzie analiza zmian społeczno-gospodarczych otoczenia LGD, danych finansowych oraz opinii podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii.	Skuteczność Efektywność Użyteczność Trafność i spójność
OCENA SYSTEMU WDRAŻANIA STRATEGII					
- Czy sposób organizacji wdrażania strategii był skuteczny? - W jakim stopniu sposób organizacji wdrażania warunkował realizację celów strategii? - Jakie czynniki instytucjonalne miały wpływ na osiągnięcie celów? - Czy inny sposób organizacji wdrażania pozwoliłby na zwiększenie efektywności procesu realizacji strategii?	Zewnętrzny niezależny ekspert	Analiza desk research – opracowania naukowe, badawcze, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-	Czas pomiaru: I kwartał 2018 roku Okres objęty pomiarem: od początku wdrażania	W ramach odpowiedzi na niniejsze pytania badawcze ocenie podlegać będzie wpływ struktury organizacji wdrażania strategii na osiągnięcie celów (w tym zakładanej wartości docelowej wskaźników). Procesy organizacyjne zostaną ocenione pod kątem ukierunkowania na realizację zadań oraz zoperacjonalizowanych celów (wskaźników). W celu udzielenia odpowiedzi na niniejsze pytanie	Skuteczność Efektywność

• Czy inny sposób organizacji wdrażania pozwoliłby na zmniejszenie poniesionych nakładów finansowych na realizację strategii? • Czy sposób organizacji wdrażania umożliwia udział interesariuszy w realizacji celów strategii? • Jakie są ryzyka i bariery dla skutecznej i efektywnej realizacji strategii?		• FGI z osobami zaangażowanym i w realizację strategii.	Strategii do momentu realizacji ewaluacji	wykonawca w pierwszej kolejności przeprowadzi analizę słabych stron i zagrożeń obecnego sposobu organizacji wdrażania, w tym: a) luk w zakresie informacji niezbędnych do sprawnego wdrażania strategii, b) sprawności wymiany informacji między komórkami odpowiedzialnymi za realizację poszczególnych celów strategii, c) obciążeń administracyjnych (dla pracowników) związanych z procesem realizacji strategii, d) potencjału instytucjonalnego (ryzyka i bariery dla skutecznej i efektywnej realizacji strategii).	
OCENA SYSTEMU MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII					
• Czy sposób organizacji monitoringu i ewaluacji umożliwia rzetelną ocenę stanu realizacji strategii? • Czy inny sposób organizacji monitoringu umożliwiłby uzyskanie lepszych rezultatów tego procesu?	Zewnętrzny niezależny ekspert	• Analiza desk research – opracowania naukowe, badawcze, dokumenty strategiczne, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej; • FGI z osobami zaangażowanymi w realizację strategii.	Czas pomiaru: I kwartał 2018 roku Okres objęty pomiarem: od początku wdrażania Strategii do momentu realizacji ewaluacji	Ocenione zostaną: a) stosowane procedury monitoringu, b) sposoby umożliwiające terminowe dostarczanie odpowiedniego zakresu danych m.in. na użytek sprawozdań rocznych, c) źródła oraz metody generowania danych oraz sposoby służące zapewnieniu wysokiej jakości pozyskiwanych danych, d) potrzeby w zakresie dostępu do danych niezbędnych do skutecznej realizacji procesu ewaluacji, e) zasoby ludzkie oraz potencjał instytucjonalny komórek zaangażowanych w monitorowanie strategii i jej ewaluację.	Skuteczność Efektywność
OCENA SPOSOBU KOMUNIKACJI STRATEGII					
• Czy zastosowane narzędzia, kanały lub sposoby komunikacji sprzyjają upowszechnianiu wiedzy o strategii? • Czy mieszkańcy, przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe i instytucje otoczenia biznesu znają wizję określoną w strategii? • Czy wykorzystanie innych narzędzi, kanałów	Zewnętrzny niezależny ekspert	• Analiza dokumentacji monitoringowej • Analiza desk research – opracowania naukowe,	Czas pomiaru: I kwartał 2018 roku Okres objęty pomiarem: od początku	Upowszechnianie wiedzy o strategii będzie oceniane zgodnie z następującymi kryteriami: a) znajomość misji, wizji i celów strategicznych w następujących grupach docelowych: opinia publiczna (ogół mieszkańców), przedsiębiorcy, przedstawiciele organizacji	Skuteczność Efektywność Użyteczność

lub sposobów komunikacji przyniosłoby większe rezultaty?	badawcze, dokumenty strategiczne, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej; • FGI z osobami zaangażowanymi w realizację strategii; • CATI/CAWI z adresatami LSR	wdrażania Strategii do momentu realizacji ewaluacji	pozarządowych, b) jakie są główne kanały odbioru informacji i instrumenty komunikacji na temat wizji LSR określonej w strategii stosowane przez poszczególne grupy, c) na ile w stosowane przez ww. grupy kanały pozyskiwania informacji i instrumenty komunikacji wpisują się działania komunikacyjne podejmowane przez LGD
--	--	--	---

Ewaluacja ex-post LSR

Ewaluacja ex-post umożliwi dokonania podsumowania efektów wdrażania LSR. Zbadana zostanie realizacja przyczynowo-skutkowych między podjętą interwencją a efektami wywołanymi przez LSR. Oceniony zostanie stopień, w jakim zrealizowane inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celu głównego oraz celów szczegółowych LSR. Biorąc pod uwagę horyzont ewaluowanego dokumentu – rok 2020 ewaluacja ex-post LSR powinna zostać przeprowadzona dwa lata po zakończeniu interwencji zgodnie z zasadą n+2, czyli w I kwartale 2023 roku. Celami szczegółowymi planowanej ewaluacji ex-post będą:

- 1) Ocenę stopnia osiągnięcia celów szczegółowych;
- 2) Wskazanie stopnia zaspokojenia potrzeb w poszczególnych przedsięwzięciach objętych wsparciem LSR;
- 3) Wskazanie potrzeb, które nadal wymagają wsparcia w poszczególnych celach LSR;
- 4) Ocenę stopnia osiągnięcia celu głównego LSR.

Ostatecznym efektem badania będzie zestaw wniosków wskazujących potrzeby LGD, które zaspokojono i które nadal pozostały do zaspokojenia w ramach poszczególnych celów. Wnioski będą wskazywać szczegółowo, jakie typy interwencji powinny być priorytetowe w przyszłości, wraz z uzasadnieniem.

Sposób pomiaru i zbierania danych na potrzeby ewaluacji będzie następujący:

- Analiza dokumentacji monitoringowej;
- Analiza desk research – opracowania naukowe, badawcze, dokumenty strategiczne, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej;
- FGI z osobami zaangażowanymi w realizację strategii;
- CATI/CAWI z adresatami LSR (mieszkańcy, lokali przedsiębiorcy);
- Matryca logiczna – obrazująca komplementarność i konflikty pomiędzy poszczególnymi celami i przedsięwzięciami;
- Analiza SWOT;
- Analiza dokumentacji zadań realizowanych w ramach LSR;
- Analiza architektury finansowania zadań.

Wnioski i opinie wynikające z ewaluacji ex-post zostaną uwzględnione w sporządzaniu strategii na kolejny okres programowania. Sposób realizacji badania najlepiej przedstawić za pomocą tabeli:

TABELA 5 SPOSÓB REALIZACJI EWALUACJI EX-POST

CO ZOSTANIE ZBADANE?	KTO JE WYKONA?	JAK ZOSTANIE WYKONANE?	KIEDY?	OCENA	KRYTERIUM BADAWCZE
Ocena realizacji celów					
- W jakim stopniu zostały osiągnięte cele ogólne, szczegółowe oraz wskaźniki w LSR? - Jakie problemy utrudniały realizację przedsięwzięć, LSR? - Jak kształtuje się poziom realizacji budżetu w podziale na przedsięwzięcia LSR? - W jakim stopniu podejmowane przez LGD działania przyczyniły się do jakości i efektywności wdrożonej pomocy (LSR)? - Jakie działania zrealizowane przez LGD zapewniły właściwą jakość realizacji LSR? - Czy wykorzystano wyniki ewaluacji mid-term? Jeśli tak, w jaki sposób?	Zewnętrzny niezależny ekspert	- Analiza dokumentacji monitoringowej; - Analiza desk research – opracowania naukowe, badawcze, dokumenty strategiczne, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej; - FGI z osobami zaangażowanymi w realizację strategii; - CATI/CAWI z adresatami LSR - Matryca logiczna – obrazująca komplementarność i konflikty pomiędzy poszczególnymi celami i przedsięwzięciami; - Analiza SWOT cech LSR; - Analiza dokumentacji zadań realizowanych w ramach LSR.	Czas pomiaru: 2021 roku Okres objęty pomiarem: od początku wdrażania Strategii do momentu realizacji ewaluacji	Ocenie poddany zostanie stopień realizacji celów.	Skuteczność Efektywność Trwałość
Ocena rezultatów					
- Czy wydatkowane środki na wdrożoną pomoc przyczyniły się do osiągnięcia założeń zawartych w LSR i w jakim stopniu wpłynęły na osiągnięte rezultaty? - Czy możliwe byłoby osiągnięcie rezultatów LSR bez zewnętrznej pomocy finansowej albo przy wykorzystaniu niższych nakładów? - Czy podejmowane działania partnerskie	Zewnętrzny niezależny ekspert	- Analiza dokumentacji monitoringowej; - Analiza desk research – opracowania naukowe, badawcze, strategie horyzontalne, metoda ta posłuży ocenie zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej; - FGI z osobami zaangażowanymi w realizację strategii;	Czas pomiaru: 2021 roku Okres objęty pomiarem: od początku wdrażania	Porównane zostaną nakłady do rezultatów realizowanych przedsięwzięć.	Efektywność Trwałość Skuteczność Użyteczność

przez LGD wpłynęły na jakość wdrażania LSR, na rozwój obszaru LGD i w jakim stopniu? • Czy beneficjenci/odbiorcy działań są zadowoleni z udzielonej pomocy? Czy udzielona pomoc przyczyniła się do rozwoju podjętych przez nich działań oraz czy spełnia ich oczekiwania? • Czy przekazana pomoc była/jest dla nich użyteczna? • Jak odbiorcy działań oceniają sposób funkcjonowania oraz działalność LGD? • Czy działalność LGD oraz wdrożona pomoc przynoszą długotrwałe efekty? Jakie, w jakim stopniu i dla kogo? • Jak kształtowało się zainteresowanie środowiska lokalnego działaniami podejmowanymi przez LGD? • Czy przyjęty system komunikacji LGD był skuteczny? • Jakiego rodzaju działania partnerskie podjęto? W jakim celu i z jakimi podmiotami?	• Analiza dokumentacji zadań realizowanych w ramach LSR; • Analiza architektury finansowania zadań.	Strategii do momentu realizacji ewaluacji
---	--	--

Plan monitoringu

Monitoring jest procesem systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych oraz jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR. Monitoring dotyczy kwestii finansowych i rzeczowych, których celem jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, jak również ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Elementami podlegające monitoringowi będzie monitoring wydatków środków na poszczególne operacje i działania własne LGD oraz rzeczowa realizacja LSR polegająca na ocenie:

- analizie stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii,
- monitorowaniu operacyjnym na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji,
- wykorzystaniu partycypacyjnych metod ewaluacji (tj. angażowaniu społeczności lokalnej w proces ewaluacji);

Ze względu na specyfikę monitorowanych zagadnień przewiduje się, że sprawozdanie monitoringowe będzie powstawało co roku (w I kwartale roku następnego) i obejmowało będzie każdy pełen rok zaplanowanej interwencji. Plan monitoringu podsumowuje poniższa tabela:

TABELA 6 SPOSÓB REALIZACJI MONITORINGU

Co zostanie zbadane?	Kto je wykona?	Jak zostanie wykonane?	Kiedy?	Ocena
• Harmonogram ogłaszania konkursów, • Realizacja budżetu LGD, • Analiza stopnia osiągania wskaźników, • Realizacja założonych operacji, • Ocena wykorzystania partycypacyjnego modelu ewaluacji • Zainteresowanie stroną internetową LGD	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	• dane zebrane z przeprowadzonych konkursów posłużą ocenie efektywności realizowanych działań bieżących biura LGD	Na bieżąco, okres obejmie cały pełen rok sprawozdawczy, raport z monitoringu sporządzany będzie w I kwartale każdego roku	• zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem, • stopień wykorzystania funduszy, • wysokość zakontraktowanych środków, • stopień realizacji wskaźników.
• Funkcjonowanie Biura LGD	Zarząd LGD (ocena własna)	• anonimowe ankiety odbiorców świadczonego doradztwa, rejestr doradztwa	Na bieżąco, okres obejmie cały pełen rok sprawozdawczy, raport z monitoringu sporządzany będzie w I kwartale każdego roku	• ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów

Źródłem danych na potrzeby monitoringu będą dane pozyskiwane od beneficjentów. W celu zapewnienia dostępu do informacji od beneficjentów, należy zobowiązać ich do podpisania oświadczenia. Proponuje się następujący formularz do zbierania danych od beneficjentów:

Ankieta monitorująca realizację Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR)

Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania "Bądźmy Razem"

Głównym narzędziem badawczym w procesie monitoringu wdrażania LSR jest ankieta monitorująca, kierowana do wszystkich beneficjentów operacji podejmowanych w ramach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW na lata 2014-2020. Wypełnienie niniejszej ankiety, przekazywanej beneficjentom przez biuro LGD po uzyskaniu informacji od Instytucji Wdrażającej o wystawieniu zlecenia płatności, jest obowiązkowe dla wszystkich podmiotów, które otrzymały wsparcie finansowe na realizację działań za pośrednictwem LGD.

Bezpośredni nadzór nad monitorowaniem wdrażania LSR w oparciu o ankiety monitorujące sprawuje biuro Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania "Bądźmy Razem". Monitoring będzie przeprowadzany w cyklu rocznym.

ZAŁECENIA OGÓLNE

1. Beneficjent czytelnie wypełnia niebieskim kolorem wyłącznie białe pola ankiety (wartość wskaźnika). W sytuacji kiedy dane pole w ankiecie nie dotyczy Beneficjenta, należy wstawić kreskę.

2. Ankietę monitorującą Beneficjent wypełnia na podstawie danych z wniosku o przyznanie pomocy oraz wniosku o płatność (uwzględniając ewentualne uzupełnienia dokonane na wezwanie instytucji wdrażającej – Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego).

3. Dla każdego zrealizowanego projektu prosimy o wypełnienie oddzielnej ankiety.

4. Ankietę monitorującą podpisaną przez osoby upoważnione należy przesłać w wersji papierowej do biura Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania "Bądźmy Razem" 07-100 Węgrów, ul. Piłsudskiego 23. W ankiecie znajdują się:

1. I. INFORMACJE OGÓLNE

2. Rozliczenie projektu I transza / I etap (jeśli dotyczy)

3. Rozliczenie projektu Płatność ostateczna

INFORMACJE DOTYCZĄCE OSIĄGNIĘTYCH WSKAŹNIKÓW ZREALIZOWANEJ OPERACJI ZGODNE Z LSR

4. Cel ogólny:

5. Cel szczegółowy:

6. Przedsięwzięcia

7. Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych

8. Wskaźniki produktu

9. Proszę określić główną grupę docelową zrealizowanej operacji:

10. Czy zrealizowana operacja skierowana była do grupy defaworyzowanej? (proszę zaznaczyć znakiem x właściwą odpowiedź)

11. OPIS ZREALIZOWANEJ OPERACJI

(cel, termin, ilość uczestników, miejsce realizacji, itp.)

12. Sposób rozpowszechniania informacji o realizacji projektu

13. b) Opis rodzaju promocji (np. ulotki, plakaty, tablice informacyjne, strona WWW., artykuły prasowe,)

14. c) Wskazanie dodatkowych źródeł informacji o projekcie (książki, raporty, podręczniki, artykuły w prasie, materiały pokonferencyjne).

Czy można otrzymać ich kopię? Czy projekt jest opisany w Internecie (jeśli tak proszę podać stronę)?

15. Informacja o napotkanych problemach

a) Czy w związku z realizacją lub rozliczeniem nastąpiła konieczność podpisania aneksów do umowy?

16. b) Jakie były największe problemy w trakcie realizacji projektu?

17. Jak ocenia Pan/Pani współpracę z partnerem, który zadeklarował współpracę przy realizacji projektu?

18. Proszę o krótki opis lub uzasadnienie odpowiedzi

19. Proszę określić, czy w ramach realizacji operacji powstała wartość dodana projektu, która wynika z przebiegu i realizacji operacji i jest związana z osiągnięciem dodatkowych rezultatów, nie wynikających bezpośrednio z celów projektu i z jego działań, np. utworzenie nowych miejsc pracy, dostarczenie nowych usług, zwiększenie liczby osób mających dostęp do szkoleń, itp.

20. Czy beneficjent realizujący projekt planuje występowanie o pomoc finansową w kolejnych naborach ogłaszanych przez Stowarzyszenie - Lokalna Grupa Działania "Bądźmy Razem"

21. Jeśli tak, to na jakie przedsięwzięcia?

22. Źródła informacji o naborze wniosków

Skąd wnioskodawca dowiedział się o naborze wniosków?

(proszę zaznaczyć znakiem x właściwą odpowiedź)

23. Dane o osobie wypełniającej ankietę

(imię, nazwisko, numer telefonu, pełniona funkcja w ramach realizowanego projektu).

OŚWIADCZENIE BENEFICJENTA

1. Oświadczam, że informacje zawarte w niniejszej ankiecie monitorującej są zgodne z prawdą.

2. Przyjmuję do wiadomości, iż dane osobowe zawarte w ankiecie monitorującej będą przetwarzane przez Stowarzyszenie - Lokalna Grupa Działania "Bądźmy Razem"

3. Wyrażam zgodę na udostępnienie ankiety instytucjom i podmiotom dokonującym oceny i ewaluacji. Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych oraz danych związanych z realizacją niniejszej operacji, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1000), w celach związanych z realizacją działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Miejscowość, data:

Podpis (czytelny):

Dziękujemy za wypełnienie ankiety.

Załącznik 3 - Plan działania wskazujący harmonogram osiągnięcia wskaźników produktu

CEL OGÓLNY I ROZWÓJ PRZEDSIĘBIOR- CZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZE J MIESZKAŃCÓ W	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Pod- dzia- łani- e/za- kres Pro- gra- mu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostk ą miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnik a narastają co	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnik a narastają co	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźnikó w	Razem planowane wsparcie w PLN	
Cel szczegółowy 1.1. ROZWÓJ INNOWACYJNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW													
Cel szczegółowy 1.1. Rozwój innowacyjności i przedsiębiorczo- ści mieszkańców	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	2 szt.	20%	200 000	4 szt.	60%	400 000	4 szt.	100%	400 000	10 szt.	1 000 000	19. 2 (2)
	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa (grupy defaworyzowane)	2 szt.	20%	200 000	4 szt.	60%	400 000	4 szt.	100%	400 000	10 szt.	1 000 000	
	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	2 szt.	20%	410 000	4 szt.	60%	820 000	4 szt.	100%	820 000	10 szt.	2 050 000	
Razem cel szczegółowy 1.1				810 000			1 620 000			1 620 000		4 050 000	
Cel szczegółowy 1.2. WZROST AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW I PODNOSZENIE WIEDZY W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA I ZMIAN KLIMATYCZNYCH													

Cel szczegółowy 1.2. Wzrost aktywności mieszkańców i podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych	Liczba operacji wzmacniających kapitał społeczny, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej, w tym również grupy defaworyzowane	4 szt.	50%	225 000	3szt.	80%	135 000	2 szt.	100%	90 000	9 szt.	450 000	19.2 (1)
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowych	1 szt.	100%	64 044	0 szt.	0%	0	0 szt.	0%	0	1 szt.	64 044	19.3 Projekty współpracy
Razem cel szczegółowy 1.2				289 044			135 000			90 000		514 044	
FUNKCJONOWANIE LGD W RAMACH CELU OGÓLNEGO 1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ I MIESZKAŃCÓW													
FUNKCJONOWANIE LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	25 szt.	50%	15 000	13 szt.	75%	7 500	12 szt.	100%	7 500	50 szt.	30 000	19.4 (Koszty własne)
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	10 szt.	50%	15 000	5 szt.	75%	7 500	5 szt.	100%	7 500	20 szt.	30 000	19.4 (Koszty własne)
Razem FUNKCJONOWANIE LGD				30 000			15 000			15 000		60 000	
ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ W RAMACH CELU OGÓLNEGO 1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ I MIESZKAŃCÓW													
ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	50 szt.	50%	22 500	25 szt.	75%	11 250	25 szt.	100%	11 250	100 szt.	45 000	19.4 (Aktyw)

													izac ja)
	Liczba spotkań informacyjno- konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	10 szt.	50%	22 500	5 szt.	75%	11 250	5 szt.	100%	11 250	20 szt.	45 000	19. 4 (Ak tyw izac ja)
Razem ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ				45 000			22 500			22 500		90 000	
Razem cel ogólny I				1 174 044			1 792 500			1 747 500		4 714 044	
CEL OGÓLNY 2 WYKORZYSTA NIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓ W	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Pod dzia łani e/za kres Pro gra mu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostk ą miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowan e wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnik a narastają co	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnik a narastają co	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźnikó w	Razem planowane wsparcie w PLN	
Cel szczegółowy 2.1. ROZBUDOWA I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY PUBLICZNEJ DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW													
Cel szczegółowy 2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury publicznej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej lub kulturalnej	8 szt.	40%	1 170 388, 56	7 szt.	70%	945 000	5 szt.	100%	945 000	21 szt.	3 060 388,56	19. 2 (6)
Razem cel szczegółowy 2.1				1 170 388, 56			945 000			945 000		3 060 388,56	
Cel szczegółowy 2.2. ZACHOWANIE GOSPODARCZE ZASOBÓW I TRADYCJI KULTUROWYCH													

Cel szczegółowy 2.2. Zachowanie gospodarcze zasobów i tradycji kulturowych	Liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury	2 szt.	40%	216 659,46	2 szt.	70%	101 250	1 szt.	100%	101 250	5 szt.	419 159,46	19.2 (5)
	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	2 szt.	40%	142 951,98	1 szt.	70%	101 250	1 szt.	100%	101 250	4 szt.	345 451,98	
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1 szt.	100%	55 963	0 szt.	0%	0	0 szt.	0%	0	1 szt.	55 963	19.3 Projekty współpracy
Razem cel szczegółowy 2.2				415574,44			202 500			202 500		820574,44	
Cel szczegółowy 2.3. ZWIĘKSZENIE POCZUCIA WIĘZI MIESZKAŃCÓW Z OBSZAREM													
Cel szczegółowy 2.3. Zwiększenie poczucia więzi mieszkańców z obszarem	Liczba wydarzeń służących zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych	3 szt.	30%	202 500	3 szt.	60%	202 500	8 szt.	100%	270 000	14 szt.	675 000	19.2 (8)
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1 szt.	100% 50%	59 993	0 szt.	0%	0	0 szt. 1 szt.	0% 100%	0 270 000	1 szt. 2 szt.	59 993 329 993	19. 3
Razem cel szczegółowy 2.3				262 493			202 500			270 000 540 000		734 993 1 004 993	

FUNKCJONOWANIE LGD W RAMACH CELU OGÓLNEGO 2. WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW													
FUNKCJONOWANIE LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	25 szt.	50%	15 000	13 szt.	75%	7 500	12 szt.	100%	7 500	50 szt.	30 000	19.4 (Koszt własny)
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	10 szt.	50%	15 000	5 szt.	75%	7 500	5 szt.	100%	7 500	20 szt.	30 000	19.4 (Koszty własne)
Razem FUNKCJONOWANIE LGD				30 000			15 000			15 000		60 000	
ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ W RAMACH CELU OGÓLNEGO 2. WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW													
ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	50 szt.	50%	22 500	25 szt.	75%	11 250	25 szt.	100%	11 250	100 szt.	45 000	19.4 (Aktywizacja)
	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	10 szt.	50%	22 500	5 szt.	75%	11 250	5 szt.	100%	11 250	20 szt.	45 000	19.4 (Aktywizacja)
Razem ANIMACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ				45 000			22 500			22 500		90 000	
Razem cel ogólny II				1923 456			1 387 500			1 455 000 1 725 000		4765956 5035956	
Razem LSR				3 097 500			3 180 000			3 202 500 3 472 500		9480000 9750000	
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania 19.2 Realizacja LSR
												4 500 000	50%

Załącznik 4 - Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia

LSR będzie strategią jednofunduszową finansowaną z EFRROW w łącznej kwocie 11 230 000 zł. Na realizację LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013) przeznaczonych zostanie łączna kwota 9 000 000 zł. Na Współpracę EFRROW (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013) przeznaczona zostanie kwota 5% środków na realizację LSR w kwocie 450 000 zł, na etapie wyboru LSR LGD ubiega się jednak o 2% dostępnych środków na projekty współpracy w kwocie 180 000 zł, Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013) 1 742 500zł, Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013) 307 500zł (tabela):

TABELA 7 PLANOWANY BUDŻET LSR NA POSZCZEGÓLNE ZAKRESY WSPARCIA

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	9 000 000	-	-	-		9 000 000
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	180 000 450 000			-		180 000 450 000
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 742 500	-	-	-	-	1 742 500
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	307 500	-	-	-	-	307 500
Razem	11 230 000 11 500 000	-	-	-	-	11 230 000 11 500 000

Źródło: Opracowanie własne

Zgodnie z art. 59 ust. 2 rozporządzenia nr 1305/2013 wkład EFRROW oblicza się na podstawie kwoty kwalifikowalnych wydatków publicznych. Jednocześnie w przypadku podmiotów sektora finansów publicznych poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi maksymalnie 63,63 % kosztów kwalifikowalnych, a wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 36,37% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta. W ramach LSR dokonano równego podziału środków LSR na dwa cele ogólne, cel 1 LSR. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW 50% środków budżetu oraz cel 2 LSR WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW pozostałe 50% budżetu LSR. LSR zaplanowała realizację co najmniej 2 projektów współpracy w tym przynajmniej jednego dotyczącego współpracy międzynarodowej określając szczegółowo cele i wskaźniki LSR jakie te projekty będą realizować. W ramach poddziałania 19.3 zaplanowano zatem wydatkowanie 2% środków na projekty współpracy.

TABELA 8 PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	5 297 197,50	3 027 802,50		8 325 000,00
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	429 502,50		245 497,50	675 000,00
Razem	5 726 700,00	3 027 802,50	245 497,50	9 000 000,00

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik 5 - Plan komunikacji

Cele ogólne Planu Komunikacji

Celem ogólnym Planu Komunikacji LGD ze społecznością lokalną jest wspieranie realizacji celów LSR poprzez zachęcenie potencjalnych beneficjentów i mieszkańców obszaru LGD do korzystania ze środków wsparcia na rzecz realizacji lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność oraz upowszechnianie efektów wykorzystania funduszy unijnych kierowanych na obszary wiejskie.

Cel ogólny PK realizowany będzie poprzez następujące cele szczegółowe:

- 1) Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz doradztwo w procesie realizacji projektów
- 2) Integracja i aktywizacja społeczności lokalnej z uwzględnieniem jej trójsektorowości
- 3) Budowanie pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach lokalnej strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji oraz pozyskanie informacji od lokalnej społeczności o skuteczności środków przekazu i działań komunikacyjnych oraz kierunków realizacji LSR

Realizacja celu ogólnego PK wynika z obowiązku nałożonego na LGD zgodnie z art. 34 ust. 1 rozporządzenia (WE) 1303/2013 do zadań LGD należy rozwijanie zdolności podmiotów lokalnych do opracowywania i wdrażania operacji, w tym rozwijania ich zdolności zarządzania projektami. W tym zakresie zadaniem LGD będzie rozpowszechnianie informacji o możliwościach wsparcia przewidzianych w LGD wśród potencjalnych beneficjentów, którzy będą mogli ubiegać się o pomoc finansową w zakresie określonym w LSR. Planowane działania mają wzbudzić zainteresowanie oraz zachęcić potencjalnych beneficjentów do aplikowania o środki, zwiększając liczbę zrealizowanych projektów finansowanych ze środków dostępnych w LSR, a przez to wzmocnić konkurencyjność i atrakcyjność Lokalnej Grupy Działania i zrealizować cele przyjęte w LSR. Celem działań informacyjno-promocyjnych będzie również oddziaływanie na postawy społeczne, związane z terenami zależnymi od rybactwa i budowanie pozytywnego wizerunku tego terenu jako miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Przesłanką do wyboru celów szczegółowych PK była analiza wniosków wynikających z badań ewaluacyjnych LSR 2007-2013, oceny własnej efektywności i skuteczności realizowanych działań informacyjno-promocyjnych i doradczych w okresie programowania 2007-2013. Na konieczność zaplanowania właściwego doradztwa świadczonego przez LGD na rzecz wnioskodawców oraz badania skuteczności prowadzonej kampanii informacyjno-promocyjnej w zakresie rozpowszechniania informacji na temat osi Leader wskazywał raport NIK *Wykorzystanie środków publicznych na wdrażanie lokalnych strategii rozwoju w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich 2007–2013*, Warszawa 2015.

Cele PK LGD zostały wypracowane partycypacyjnie przez członków LGD podczas szkolenia dla zespołu ds. LSR w dniu 20-21 czerwca 2015 r. w Jachrance gdzie przeprowadzono warsztat „Komunikacja społeczna – istotny warunek zapewnienia jakości zarządzania planem strategicznym i skutecznej aktywizacji lokalnej społeczności w procesie planowania strategicznego - warsztaty strategiczne”. Realizowane działania PK skierowane są do przedstawicieli sektora prywatnego, sektora publicznego i społeczeństwa obywatelskiego. Realizowane działania obejmują koszty produkcji i upowszechniania materiałów opracowanych specjalnie po to, by spełnić określone potrzeby różnych grup docelowych LSR, i sporządzonych w formie pisemnej, audiowizualnej i elektronicznej. Plan Komunikacji obejmuje również koszty przygotowania i organizacji wydarzeń i spotkań mających na celu upowszechnianie informacji lub poznawanie opinii różnych stron, których dotyczy LSR. W celu zapewnienia wymiernej oceny efektów i skuteczności prowadzonych działań informacyjno-promocyjnych LGD planuje realizację badań opinii publicznej (poziom wiedzy na temat działań LSR) oraz ankiet poszkoleniowych (ocena jakości prowadzonych szkoleń i świadczonego doradztwa). Cel ogólny i cele szczegółowe zostaną osiągnięte poprzez intensywne, różnorodne i długofalowe działania informacyjno-promocyjne, których ważnym elementem będą kampanie: **promocyjno – wizerunkowe**, skierowane do mediów, ogółu mieszkańców oraz dotychczasowych i potencjalnych beneficjentów oraz **informacyjne i doradcze** – adresowane do konkretnych grup potencjalnych beneficjentów, uprawnionych do korzystania ze środków wsparcia na rzecz realizacji lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność wskazanego w PROW 2014-2020 i rozporządzeniu Rady (WE) 1303/2013.

W kolejnych fazach promocji LSR będzie podkreślana aktywność instytucji i przedsiębiorców w pozyskiwaniu środków poprzez informowanie o liczbie wniosków i zrealizowanych inwestycjach ze środków Unii Europejskiej. Dla podkreślenia znaczenia funduszy będących w dyspozycji LGD pokazane będą mocne strony ich wdrażania, w tym dokonane porównania LGD z wynikami innych grup (dane dotyczące zrealizowanych inwestycji przy wsparciu ze strony środków unijnych). Rozwój LGD podkreślany będzie również poprzez upowszechnianie licznych przykładów zrealizowanych lub realizowanych projektów oraz wynikających z nich korzyści dla różnych grup docelowych wraz z podawaniem do publicznej wiadomości wykazu beneficjentów, tytułów projektów i przyznanych im kwot dofinansowania. Treść komunikatów dostosowana będzie do prowadzonych działań promocyjnych: **informacyjne** – w ramach Kampanii Informacyjnej (KI) – tj. treści pozbawione emocji, czyli czysto fachowe i informacyjne – narzędzia: biuletyn, ulotki, dokumenty programowe, **wizerunkowe** – reklama na materiałach promocyjnych spójna z Systemem Identyfikacji Wizualnej, promująca styl, elegancję i profesjonalizm oraz **perswazyjne** – wszelkie reklamy w telewizji lokalnej, radiowe, prasowe, na plakatach. Pełny komunikat emitowany podczas rozmowy w radio, wywiadu w telewizji, czy w postaci wręczonej ulotki powinien zawierać poniższe elementy składowe – treści: jednoznaczne oznaczenia organizatorów (czytelne logo lub nazwa LGD, Unii Europejskiej, PROW 2014-2020, odniesienie do strony internetowej LGD i SW wskazanie głównych grup docelowych z przykładowymi, możliwymi do realizacji projektów, podkreślenie, że aplikowanie o środki wsparcia jest proste oraz wskazanie przykładowego zakończonego projektu jako dobrego przykładu.

Grupy docelowe działań PK

W procesie komunikacji wyróżnić należy trzy podstawowe poziomy: wnioskodawcy i potencjalni beneficjenci środków dostępnych w LSR, grupy osób defaworyzowanych oraz ogół mieszkańców obszaru LSR. **Z szerokiej grupy ogółu mieszkańców wyodrębnione zostaną podgrupy osób zaliczonych do grup defaworyzowanych (Szczegółowy opis wraz z uzasadnieniem osób zidentyfikowanych zaliczonych do grupy defaworyzowanej znajduje się w Rozdziale I LSR. Charakterystyka LGD).** **Beneficjenci (wnioskodawcy)** – ta grupa dzielić się będzie na dwie części – potencjalnych beneficjentów (potencjalnych projektodawców) oraz beneficjentów (projektodawców), którzy już realizują projekty dofinansowane ze środków dostępnych w LSR: *Komunikat najbardziej rozbudowany i specjalistyczny, a jednocześnie istotnie aktywizujący, motywujący, pobudzający do działania.* **Potencjalni beneficjenci środka Realizacja lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność (w tym koszty bieżące i aktywizacja)** – to do nich kierowana będzie większość działań komunikacyjnych. Informacja kierowana do tych grup powinna mieć przede wszystkim charakter motywujący do składania wniosków. **Ogół mieszkańców obszaru LSR** – w nim kumulują się efekty komunikacyjne działań i zachowań wszystkich grup interesariuszy środków wsparcia dostępnych w LSR. Wizerunek LGD w oczach społeczeństwa, wspierany przez media, decyduje o pozytywnym lub nieprzychylnym klimacie społecznym wokół środków dostępnych w ramach PROW 2014-2020, który skierowany jest przede wszystkim do rybaków, ale również do mieszkańców, przedsiębiorców, samorządów, NGO's. Ponadto działania komunikacyjne adresowane będą również do: mediów lokalnych, partnerów społecznych i gospodarczych, instytucji zaangażowanych we wdrażanie LSR, decydentów i liderów lokalnych oraz środowisk opiniotwórczych (artyści, kościoły i związki wyznaniowe, sportowcy itp.).

Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu

Planowana ewaluacja PK oraz sprawozdawczość z prowadzonych działań informacyjno-promocyjnych. Ocena realizacji poszczególnych działań będzie dokonywana w oparciu o wskaźniki szczegółowo opisane w PK. Ocena efektywności działań Planu Komunikacji opierać będzie się na ocenie poszczególnych działań realizowanych w ramach Planu, dokonywanych m. in. za pomocą pretestingu, badań ilościowych i jakościowych oraz analizy opinii zamieszczanych w mediach, opinii przedstawianych na spotkaniach z wnioskodawcami oraz ankiet satysfakcji zbieranych po realizacji szkoleń, warsztatów itp. Zaplanowane zostało gromadzenie kwartalnych raportów z realizacji działań informacyjno – promocyjnych PK i prezentacja wyników na posiedzeniu Walnego Zebrania. **Opis wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych, sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji LSR.** W PK przewidziane są działania mające na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR. Dane będą zbierane w formie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem

konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie (np. dodatkowego przeszkolenia osób udzielających informacji i doradztwa (pracownicy biura LGD), przykładowo w zakresie komunikacji interpersonalnej bądź zmian w przepisach dotyczących zasad wsparcia. Informacje zbierane będą podczas działań informacyjnych o zasadach i efektach LSR skierowane do potencjalnych wnioskodawców oraz mieszkańców. Pozyskane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do aktualizacji LSR, procedur oraz ewentualnej zmiany funkcjonowania poszczególnych organów LGD czy biura. W sytuacji zaistnienia problemów z wdrażaniem LSR, a także potencjalnego pojawienia się sytuacji niesatysfakcjonującej akceptacji społecznej wdrożone zostaną następujące środki zaradcze:

ZAGROŻENIE	ŚRODKI ZARADCZE
Różnorodność adresatów komunikatów (grupy docelowe Planu Komunikacji), co może prowadzić do trudności w komunikacji	Wprowadzenie jasnych zasad podziału pomiędzy działaniami typowo promocyjnymi i aktywizującymi LGD a informacyjnymi i doradczymi realizowanymi przez biuro LGD bądź podmioty działające na rzecz LGD.
Brak zaufania do instytucji wdrażającej LSR (LGD oraz Samorząd Województwa) i przekonanie o ich niedostępności	Spotkania informacyjne dla beneficjentów. Okresowe spotkania LGD z Samorządem Województwa i rekomendacje sieci LGD z regionu
Wykorzystywanie kwestii funduszy do celów politycznych	Wzajemna kontrola członków stowarzyszenia, w tym JST zaangażowanych w realizację LSR
Brak zrozumienia przekazu przez mieszkańców, beneficjentów i potencjalnych beneficjentów	Formułowanie komunikatów w sposób spójny i przejrzysty. Okresowa analiza czytelności i przejrzystości przekazywanych informacji za pomocą dostępnych narzędzi (analiza indeks czytelności (mglistości) FOG) i opinie adresatów przekazu (badania ankietowe).

Wyniki działań realizowanych w ramach PK będą upubliczniane za pomocą internetowych środków przekazu. Raporty i zestawienia będą na bieżąco pojawiały się na stronie internetowej LGD jak również na stronach poszczególnych gmin członkowskich LGD. Na stronach gmin członkowskich zamieszczany będzie komunikat odsyłający odbiorców do strony internetowej LGD. Pozwoli to wszystkim zainteresowanym na zapoznanie się efektami działań przewidzianych w PK. **Łącznie na działania Planu Komunikacji LGD zamierza przeznaczyć całość dostępnych środków na Aktywizację LGD w kwocie 307 500 zł.**

TABELA 9 ZAKŁADANE WSKAŹNIKI W OPARCIU O PLANOWANY BUDŻET PLANU KOMUNIKACJI (FINANSOWANYCH W RAMACH PODDZIAŁANIA KOSZTY BIEŻĄCE I AKTYWIZACJI) ORAZ PLANOWANE EFEKTY DZIAŁAŃ KOMUNIKACYJNYCH

Termin	Cel komunikacji	Nazwa działania	Adresaci działania(grupy docelowe)	Środki przekazu	Wskaźniki	Planowane efekty
W każdym roku: 2016, 2017, 2018	Promocja LSR wśród mieszkańców obszaru, w tym potencjalnych wnioskodawców.	Artykuły w prasie lokalnej	Mieszkańcy obszaru, w tym potencjalni wnioskodawcy (przedsiębiorcy i NGO)	Prasa lokalna	Liczba artykułów w prasie lokalnej: w 2016 r. – 6 w 2017 r. – 12 w 2018 r. – 12	Poinformowanie potencjalnych beneficjentów o możliwości ubiegania się o pomoc finansową na realizację operacji, udzielenie informacji o procedurze przyznania wsparcia. Dotarcie z informacją do grup defaworyzowanych. Poszerzenie wiedzy mieszkańców obszaru na temat LSR i planowanych przedsięwzięć.
		Ogłoszenia		Tablice ogłoszeń Strona internetowa www LGD, gmin członkowskich i partnerów	Liczba stron internetowych: w 2016 r. – 10 w 2017 r. – 10 w 2018 r. – 10 Liczba informacji na stronach internetowych: w 2016 r. - 20 w 2017 r. - 10 w 2018 r. - 10 Liczba plakatów ogłoszeń: w 2016 r. – 100	
		Spotkania informacyjne		Zarząd, biuro LGD, wykładowca, szkoleniowiec	Liczba spotkań: w 2016 r. - 10 w 2017 r. - 5 w 2018 r. - 2 Liczba uczestników spotkań informacyjnych:	

					w 2016 r. – 160 w 2017 r. – 50 w 2018 r. – 30	
2019 r.	Poinformowanie mieszkańców obszaru, w tym potencjalnych wnioskodawców o zmianach w LSR, jej głównych celach, zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania oraz o operacjach priorytetowych gwarantujących osiągnięcie celów LSR	Artykuły w prasie lokalnej Artykuły w mediach	Mieszkańcy obszaru, w tym potencjalni wnioskodawcy (przedsiębiorcy i NGO)	Prasa lokalna, w tym strona internetowa Media, w tym strona internetowa	Liczba artykułów w prasie lokalnej: w 2019 r. – 12 Liczba artykułów w wersji internetowej – 12 Liczba artykułów w mediach - 12	Poinformowanie potencjalnych beneficjentów o możliwości ubiegania się o pomoc finansową na realizację operacji, udzielenie informacji o procedurze przyznania wsparcia. Dotarcie z informacją do grup defaworyzowanych. Poszerzenie wiedzy mieszkańców obszaru na temat LSR i planowanych przedsięwzięć.
		Ogłoszenia o naborach		Tablice ogłoszeń, strona internetowa LGD i samorządów członkowskich	Liczba ogłoszeń – 1 Liczba stron internetowych – 10, Liczba tablic ogłoszeń – 10	
		Spotkanie informacyjne /szkoleniowe		Zarząd, biuro LGD, wykładowca, szkoleniowiec	Liczba spotkań – 2 Liczba uczestników – 20	
		Doradztwo dla potencjalnych beneficjentów		Biuro LGD, festyny lokalne w miejscowościach gmin należących do LGD	Liczba godzin doradczych – 10 Liczba osób, którym udzielono doradztwa – 20	
2020 r.	Informacja zwrotna na temat efektów wdrażania LSR	Monitorowanie realizacji założeń i celów LSR	Wnioskodawcy w poszczególnych zakresach operacji w ramach LSR	Ankiety elektroniczne rozsyłane na adresy e-mail wnioskodawców	Ankiety rozesłane do min. 50% beneficjentów LSR	Zwrot ankiet na poziomie min. 30%; publikacja wyników badań na stronie LGD

			Mieszkańcy obszaru	Ankieta internetowa	Liczba stron internetowych, na których będzie informacja o ankiecie	Co najmniej 150 skutecznie wypełnionych ankiet
2021 r.	Poinformowanie środowisk lokalnych i mieszkańców o efektach wdrażania LSR	Promocja efektów wdrażania LSR w tym ewaluacja zlecona	Mieszkańcy obszaru LGD	Prasa lokalna, w tym strona internetowa Media, w tym strona internetowa	Liczba artykułów w prasie lokalnej – 2 Liczba artykułów w mediach - 2	Wzrost liczby odbiorców poinformowanych o efektach LSR i Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność
				Spotkania i imprezy	Liczba spotkań i imprez – 2	
				Publikacja	Liczba publikacji – 1 Nakład – 500 egz.	
				Badanie ewaluacyjne	Liczba badań – 1	Raport z badania ewaluacyjnego ex-post LSR

Przewodniczący
Walnego Zebrania Członków

Andrzej Suchenek